

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

SALVE REGINA

REGÉNY

IRTA
PALOTÁS FAUSZTIN

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1896.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-89-7 (online)
MEK-16127

I.

Egyik nagyobb tiszaparti város képviselő testülete, régi rossz szokásból következetesen mellőzte saját fiait, szülötteit a közhivatalok betöltésénél. Bevándorolt idegen családok szájhős sarjai, helycserén élősködő ügyvédek, fegyelmi alatt vergődő megyei urak lettek rendesen a jeles törvényhatóság oszlopos tisztviselői.

A civis, a maga eszéhez mért bölcsességgel akként okoskodott: hogy a messziről jött ember azt mondja ugyan, amit akar, - de szemenszedett hazugsága észre, tapasztalatra vall! Az ő gyerekeknek minden ivadékát ismerték; mivel voltak azok különbek náluk, hogy most az unoka üljön urként a nyakukra?

Annál méltóbb feltűnést keltett tehát megyeszerte, hogy az üresedésben levő főmérnöki állást, - mely az ilyen viz mellett fekvő városban a legnagyobb hatáskörű hivatal, - a városnak egyik képzett, derék fia: Csengelei Elek nyerte el. A benszülöttek első nagyobb diadala volt ez.

Elkeseredett volt a küzdelem, mert a megyei utibiztosok a tolakodásig menő házalást vittek véghez egyik kollegájuk, Baksi Béla érdekében. Maguk a tisztelt városi korifeusok is nagyszerű kifogásokat emeltek a pályázó, tehát a vakmerő földi ellen. Kivált a régibb hivatalnokok feleségei botránykoztak meg a vakmerőségen.

- Elismerjük, hogy komoly, érett fiatalembernek látszik, arczából, szemeiből csak úgy sugárzik az értelem. De hát...

A nyelvesebbek vették át a szót közönséges gunyolódással.

- Sárkunyhóban ringatták a bölcsőjét. Apja nagy korhely, szegény ácsmester volt. A templom tornyát javítgatva leszédült az állványról. Sok volt benne a szesz, még az előző napról. Anyja sajtot árul a piacon; egyik huga közönséges kubikosné, a csizmadia testvére pedig a plébános szolgálójával jár jegyben. Remek egy familia! Hát ha ő főmérnök lesz, ugyan kit vezet oltárhoz?

Minthogy az öreg és népszerű tanácsnok Szecsei Zsiga, rettenetes korteskedést vitt véghez mellette, megtörtént a csoda: hogy a vérből való vér került a nagyfontosságu, irigylet állásra.

Az új főmérnök nyomban elfoglalta hivatalát. És tapintatos, mi több: hálás férfihez méltóan csakhamar eljegyezte Szecsei Zsuzsát, a tanácsnok ur árva hugocskáját. Csinos, villogó szemű barna leány volt; most, hogy a huszadik évét betöltötte, végezte el a nőképezdét, tanítónői oklevelet nyert, de mint látjuk, nem nyílt alkalma szolgálatokat tenni a népnevelés ügyének.

A napjára kitűzött esküvőt azonban megakadályozta egy váratlan veszedelem: mely az új főmérnök minden tudását, képességét, akaraterejét a legsúlyosabb próbára tette.

Van ugyanis a városnak egy ősrégi, ádáz ellensége: a Tisza folyó. Évekig csendesesen, közönségesen viselte magát, szeliden osont el a fűzfákkal szegélyezett porhanyós gátak között. Most azonban óriási, piszkos hóolvadék nyomta meg a medrét, a saját tavaszi árájától is megdagadva: hullámsírral fenyegette a katlanban fekvő gazdag, virágzó várost, mértőföldekre terjedő vidékét.

Baksi ur, a bukott főmérnök jelölt, kaján képpel, kárörvendve beszélt a kávéházban, korcsmában a vész nagyságáról, a védekezés nehézségeiről.

- Most álljon ki a gátra az a földkóstoló, homoki ember. Aki igazi árvizet soha életében nem látott. Védelmezze meg a pátriát, édes szülőföldjét, ha van sütni valója hozzá. A töltésépítést, rögzést, zsákolást nem könyvből tanulják. Uszunk barátaim... mindentől elusznak...

Csengelei maga vette kezébe a védelem vezetését. Szervezte a munkaerőt, serényen szállította az anyagot. A közeli helyőrségből katonaságot kért a rend fentartására, a netáni szökések megakadályozására. Éjjel-nappal a vész színhelyén volt: bejárta a gátakat, a töltéseket, a miket a megvadult ár leginkább fenyegetett; bátorította a csüggedő kubikosokat, az élelmezésről gondoskodott. Parancsoló fellépése, szelidsége, de ahol kellett, kérlelhetlen szigora nagy részben hozzájárult a megfeszített munka eredményéhez. Két heti küzdelem után a város megmenekült.

Egy reggelre nagyot apadt a víz.

- Kiöntött valahol a közelben, mondták a kubikosok. Bizonyosan a Térváry báró nagyrétje vált tengerre. Nem csuda, ha a töltéseket a jó istenen kívül más nem gondolja!

A kétezer holdas térvári uradalmat a várostól a Tisza folyó választja el. Hozzá tartozik még a város földjei közé ékelt karantai pusztaság is, melyet évtizedek óta szegénysorsú tanyai parasztok bírnak haszonbérben. A föld homokos, sivár, verejtékes munka kell hozzá, hogy e csekély igényű emberek megélhetését biztosítsa. De megvolt az a nagy előnye, hogy magas fekvése miatt az árvízveszélynek, a fakadóvíz, pusztításának nem volt kitéve.

Térváry Ervin báró szép birtokából csak ez a pár száz holdas rész maradt szárazon.

Víz alá került a gyönyörű tavaszi vetés, három major pusztult el teljesen a lábas jószággal együtt. A kastély földszintjét elöntötte a piszkos ár, szétrombolta a parkot, iszappal vonva be a virágágyakat.

A bárónő, ki a vészt megelőző napon érkezett meg a fővárosból a kastély erkélyén ezer halálfélelmet állt ki, amíg a központi ispán, a molnároktól kért dereglyével mentésére jöhetett. Nem sirt, nem panaszkodott, szoborszerű alakja nem tört meg a szörnyű pusztulás láttára. Csak üde arczáról tűnt el az életszin utolsó paránya: beesett szemeire árnyat vont a hideg, de annál emésztőbb fájdalom.

Térváry először is arról gondoskodott, hogy neje az első vonattal anyjához visszautazhassék. Forró, meleg csókkal bocsátotta utnak. Aztán intézkedett, hogy a karantai pusztai iskola tantermét szobává alakítsák át a számára. Pedig nem kívánta a pihenést.

Sárosan, vizesen, az átélt izgalomtól és fáradalmaktól elcsigázva vitette át magát a Tiszán a városba, ahol talán mindenki ismerte. Már akkor elterjedt híre az uradalom pusztulásának s a járókelők részvétellel néztek utána. Ő azonban hatvan éve daczára, emelt fővel, büszke testtartással, kimért, szilárd léptekkel haladt a városházához s a polgármestert kereste.

Aki egész életén át ur volt: az marad a legnagyobb szerencsétlenség közepett is. Nem szorul a részvétre, megveti az olcsó szánalmat.

A városi közigazgatás feje, első embere tegnap a komaasszony születésnapjára volt hivatalos, s bár közel a déli harangszó, még nem tisztelte meg a szobáját megjelenésével. A báró tehát kénytelen volt helyetteséhez a főmérnökhöz fordulni.

Csengelei illő tisztelettel fogadta a ritka látogatót. Székkel kínálta meg, mit az élénk kézmozdulattal utasított vissza.

- Nem szívesen alkalmatlankodom, - kezdte száraz, elfojtott köhögéssel. A kárvallott, vagy égett emberről mindenütt azt hiszik, hogy kérni meggy valamit!

- A báró ur nem szorult erre, szólt Csengelei megilletődve. És addig nem nyugodott, míg a pamlagra le nem ültette.

- Ellenfelek voltunk, - folytatta Térváry mosolyt erőltetve. Egyikünknek sem volt az érdeke, legkevésbé kívánsága, hogy az ár nyakunkba szakadjon. A sorsnak úgy tetszett, hogy a vesztes én legyek.

- Ha száraz lesz a tavasz, hamar leapad a víz. Új vetés után őszre még arathat.

- Én már nem vetek, nem aratok többé.

Csengelei nem akarta megérteni e keserű kifakadást.

- Mellettem szól a mérnöki tudomány!

- Mellettem pedig a szomorú valóság. Nem resteltem bevallani, bár egyelőre titokban kell tartanom, hogy tönkre vagyok téve teljesen. Régi ismeretségünk révén teszem ezt a kényszerű nyilatkozatot. Látogatásom ezzel kapcsolatos.

- A báró ur bizonyára a szerencsétlenség tartós hatása alatt mondja ezt.

- Jóindulatára vall, hogy mentegetni próbál. Ezzel szemben én is bizalommal tartozom. Sőt mint a város egyik oszlopos tisztviselője, abban a dologban, mit elintézni akarok, felvilágosítást is adhat. A várost is közelről, mélyen érdekli.

- Bár fiatal tisztviselő vagyok, már is alaposan ismerem e város sokféle bonyolult ügyeit.

- Akkor tehát arról is tudomása van: hogy a hatóság néhány évvel ezelőtt meg akarta venni a karantai háromszáz holdas pusztámat. Nagyszerű árt ígért érte, mert a föld teljesen a határába szögell s részben elzárja a közlekedést a legelőitől. A városra nézve tehát az állattenyésztés szempontjából is kiszámíthatlan előnnyel járna, ha a pusztát megszerezhetné.

- A mezei gazdák a múlt közgyűlésen is sokat beszéltek róla.

- Én azonban bele sem mentem az alkuba, mert éppen akkor nősültem s reményem volt, hogy nőm hozományából adósságaimat részben törleszthetem. De a humanus gondolkodás is visszatartott ettől. A pusztát huszonöt év óta a mostani bérlők birják. Ezek a szegény emberek, a kik annyi válságos éveket szenvedtek át, otthont alkottak maguknak, egész faluszerű telepet létesítettek. Ha a föld a városé lesz, a volt bérlőimet nem fogja tovább megtűrni, mert annak minden rögre szüksége van, s neki is sok a szegénye, kikről gondoskodni tartozik.

- Száznál több család kért tavaly is haszonbéres földet.

- Most azonban nem vehetem tovább tekintetbe a humanizmus követelményeit. A pusztát haladéktalanul eladó, pénzre van szükségem! Nem hiszem, hogy még így is kiheverjem a csapást, de az én érdekem a legelső, mely nemcsak társadalmi, de erkölcsi kényszer alatt is áll.

- Tehát ebben az ügyben tanácskoznék a polgármesterrel?

- Ajánlatomnál az ő véleménye és nézete az irányadó.

- Kívánságához mérten némi felvilágosítással én is szolgálhatok. A város nincs abban a helyzetben, hogy ma vagy a közel jövőben alkut kezdjen, vagy ajánlatot tehessen.

Térváry kedvetlenül vonogatta a vállait.

- A mostani árvízvédelem közel harmincz ezer forintot vitt el. A miniszter pedig elrendelte, hogy a város a tiszamenti birtokaira nézve ármentesítő társulatot köteles létesíteni. A város, mint erkölcsi testület maga képezi az egész társulatot: valamennyi védgátját és töltéseit tehát a meghatározott magasságig még ebben az évben ki kell építenie. Ez is bele kerül vagy százezer forintba!

- Pedig kéz alatt szerettem volna az üzletet megkötni. A nyilvános hirdetés hosszadalmas s hitelezőimnél rossz vért szülne.

Idegesen kelt fel helyéből.

- Mindenesetre a hatóság többi tagjának a véleményét is meg kell hallgatnom. Azért ma itt maradok.

A katasztrófa részleteiről folyt a beszéd tovább. Terváry felsóhajtott. Most látszott, hogy meg van törve, férfias magatartása csak az önuralom játéka.

- Nőm miatt aggódom leginkább. Tulérzékeny, ideges szervezetű, bár megmutatta, hogy olyan vas akarattal bír, mely egész lényét uralja. Övé volt mindaz, ami ma elpusztult...

II.

Csengelei hivatalos helyisége két egymásba nyíló szobából állt. Az egyik volt az iroda, hol a feleket fogadta, a másik tele volt aktákkal, térképekkel, mérnöki eszközökkel, melyek rendetlenül szanaszét heverték.

Térváry, mintha saját lakásán volna, otthonosan járt föl s alá. Magaviselete azt a benyomást keltette, hogy mindaz, amit eddig szívós kitartással elpalástolni igyekezett, nagyon is a lelkére nehezült.

Majd hirtelen megállt s a főmérnök mellé lépett.

- Nőm többször említette az ön nevét. Régi jó ismerőse! Azt mondja: technikus korában nevelő volt a családjuknál. Öcscsét, aki most huszár önkéntes, készítette elő az érettségi vizsgára.

Csengelei nyugodtan állta ki a báró átható tekintetét.

- Életem legszebb napjait töltöttem a Morotvay családnál, a melyre akkor sok csapás nehezült.

- Emlitsük csak a legnagyobbat. Nőm fiatal férjét gyászolta, a nyalka vadászkapitányt, aki párbajban esett el. Bánatának részese volt az anya, kit leánya szerencsétlensége ágyba döntött. És ön szellemességével nemcsak az özvegy dult kedélyét iparkodott felvidítani, hanem vigaszt szerzett a beteg szülőnek is.

- Uri ellátásban részesültem, a család tagjának tartottak. A vigasz ebben az esetben a hála műve volt.

A védelem hangja volt ez. Átható, tiszta, önérzetes. De a báró úgy tett, mintha nem hallotta volna. Lehorgasztott fejjel folytatta sétáját.

Nagy robajjal csapódott ki az ajtó s a segélyül kért gyalogszázad kapitánya, Terbe Oszkár lépett a szobába.

Megszokott katona alak, a férfierő s egészség festeni való példánya. Feszés, kimért modoru az idegennel szemben; derült vidám, bár kissé felületes az ismerősök, barátok között. A szolgálatának él, de szabad idejének minden percze a változatos szórakozásra van szánva. Feledí a tegnapot s a holnapra nem igen gondol. Tulszámitó, de könnyelmű is tud lenni; őszinte szívű, egyenes gondolkodású, mint minden igazi katona.

Csak azután vette észre a bárót, midőn a főmérnök ujjait összeropogtatta.

- Az ilyen intézkedést szeretem! A bakák a városház udvarán szalmán heverésznek, hogy csusz ne essék a tagjaikba. Pipáznak, szivaroznak, isznak, dalolnak a nemes város kontójára. Szolgafákon két nagy bográcsban fő a paprikás. Sőt a gazdász ur rendeletéből turós csuszát is kapnak. Ezt a sok földi jót mind a főmérnök urnak köszönhetjük.

- Az első tanácsülésben indítványozom, hogy elismerésül, a buzgó szolgálat, fáradozás jutalmául bizonyos pénzösszeget szavazzunk meg a század legénysége számára.

- Ez ellen az ezredes ur nevében tiltakozom! Nem vagyunk mi napszámosok. Otthon, a kaszárnyában is dolgozni kellett volna. A baka jobban szereti az ilyen különleges foglalkozást, mint a gyakorlóteret. Megtettük a kötelességünket, ez a tudat a jutalom!

A báróhoz fordult; udvariasan meghajolt előtte.

- Vége a szép vadászterületnek, meg egyelőre a méltóságod vendégszeretetének! Tizenöt éve szolgállok: harczoltam herczegovinai felkelők ellen sok jó bajtárs elfogyott mellőlem; eltemettem az anyámat, két nőtestvéremet: egy száraz sóhajom volt a bucsuztatójuk. De mikor a tengerre vált rétet megláttam, szavamra mondom: kiesett a köny a szememből.

- Nagyszerű halastóra tettem szert, mondta Térváry közömbösen. Az idén én leszek az első halászgazda az alföldön.

A kapitány e látogatásával az udvariasság követelményének tett eleget.

- Egy óra mulva elindulok a századommal. Előljáróimnak jelentést fogok tenni a hatóságnak a katonai karhatalom iránt tanusított előzékenységéről, figyelméről. Bár pompás dolgom volt, de azért nem kívánom, hogy ilyfajta alkalom hozzon megint össze bennünket.

Röviden elbucsuzott: de a másik perczben visszajött. Egyenesen Térváryhoz fordult.

- A báróné künn várja a széképület előtt. A vasuti töltés átszakadt, megszűnt a vonatközlekedés Budapest felé. A századom is csak nagy kerülővel jut el állomáshelyére.

Eleken szokatlan izgatottság vett erőt, amint magára maradt. Leült, felkelt, járkált, de nem találta helyét. Melegség támadt agyában, csakhamar hévvé fajult s minden tagját áthatotta. Nem a kimerültség, az elcsigázott testi szervezet gyöngesége volt ez: hanem egy lázas izgalom, mely halálos ellensége minden nyugalomnak.

- Miért tudatta férjével, hogy ismerjük egymást? Miért tárta fel előtte szegénységem óráit a tanulóévek nyomoruságos küzdelmeit? életemnek azt a részét, mely jobb, ha homályban marad! Fél a multtól, mely örökre el van temetve? Vagy ismét rabjává akar tenni, elől kezdve a régi szivtelen játékot, hogy akarat nélkül való bábja szolgája legyek?

Megtörülgette verejtékes homlokát.

- Azt fogadta, hogy elfelejt. Gyűlöletének örvényébe temeti az emlékemet. Hogy olybá tekint, mint a porban csuszó férget, melyet eltaposni sem érdemes. És ime: beszél rólam, foglalkozik velem; enged kevélységéből, gőgjéből: ajkára veszi nevemet...

Fejébe szökött a vér. Az ablakhoz sietett.

Verőfényes tavaszi nap ontotta szét sugarait a városház előtti téren, mely tele volt sétálókkal, járókelőkkel. Ki tagadhatná: hogy a fény, csillogás, ragyogás is csak egy muló gyönyör. Elek tekintete elvesz a tömegben, majd pedig két alakra tapad, kíséri, követi mindenüvé: egy pillanatra nem tud tőlük megválni.

Térváry karján vezette nejét a tér szabadabb része felé, közel Elek ablakához. Kerülték a feltűnést, nem törődtek a mellettük elhaladókkal. Keveset beszéltek, olykor megálltak. Ilyenkor a báróné hátra nézett. És Elek maga előtt látta újra azt a csodálatos, halovány ovál arcot, melynek üde haván, páratlan nemes vonásain oly sokszor elmerengett...

Arra eszmélt fel, hogy megrázta a vállát valaki.

- Remek ember vagy mondhatom! Két napja bujkálsz, dobszóval kerestet a menyasszonyod. Azt sem veszi észre, hogy a szobába lépünk.

Szecsei Zsiga az öreg gazdasági tanácsnok, dörgött ekként, előre tologatva hugát, a ki fürge mozdulattal lebbent meglepett vőlegénye mellé.

- Kénytelen voltam felkeresni, - kezdte; durczásan, hogy láthassam. Vagyis, - tette utána zavarral, - nem azért, de aggodalmaim voltak, hogy talán beteg, meghűtötte magát a víz mellett, a hideg éjszakákon. Én jövök el hozzá...

Csendes szemrehányással mondta ezt, és hogy a neheztelését megmutassa, vőlegénye helyett nagybátyjához simult.

Elek lehajlott hozzá: gyöngéden megölelte, homlokon csókolta. Egész sereg mentséggel hozakodott elő: egy is elég a szerelmes szívnek, mely könnyen hisz, még könnyebben feled s oly hamar megbocsát.

Szecsei bácsi felérte észszel, hogy az esküvőre váró fiatalok egyedül maradjanak. Nincs szükség tanura ott, hol a szívek beszélnek, s a remény kebléről tépik le a jövő édes virágait.

- Csak mosd meg a fejét jól hugocskám ennek a figyelmetlen urnak, - tanácsolta távozás közben. Haragudj rá egy kissé, most még urkodhatsz felette.

Elek egyszerre felvidult. Nyoma sem maradt az előbbi lelki küzködésnek. Szereti menyasszonyát ezt az okos, beszédes teremtet. Nem rajong érte, komoly természete nem talaja az ilyen föllengző érzésnek: de becsüli a jó tulajdonait, mély benyomást gyakorol reá igénytelensége, mely nem mindennapi műveltséget takar.

Amit Zsuzsika mondott, az a szerető szív megnyilatkozása volt, Elek szavaiban pedig a komoly férfi öntudatossága nyilvánult. Megállapították az esküvő idejét, beszéltek az ünnepélyről s a násznépről, menyasszonyi ruháról, lakásról: a boldog jövő apró részleteiről, melyek a mátkaság aranyos perczeit még ragyogóbbá teszik.

A leány maga a megtestesült boldogság, melynek varázsa Eleket is elkábitja. Mosolyogva, önfeledten hallgatja csacsogó beszédét, vágját, kívánságát s helyeslően bólint hozzá.

- Gyerünk ki az üde levegőre. Sürgette kitörő vidámsággal. Pompás tavaszi nap van, a közönség csak úgy hemzseg a tér utain. Sétáljunk mi is, mint a hogy jegyesekhez illő, hadd agyarkodjanak ránk egy kissé, akik mások örömét irigyelni szokták! Menjünk tüstént, kérem: nyujtsa a karját.

Elek megrezzent. Jogos kívánság, kénytelen mégis kifogásokat tenni ellene.

- Megszólnak, ha kísértő nélkül látnak együtt. Sok itt a tüzes nyelv nagyon! Különben is fáradt vagyok, minden csontom össze van törve. Bágyadt vagyok!

- A verőfénynek éltető az ereje! Első kívánságom az életben: azt sem akarja teljesíteni?

Elek belátta, hogy engedelmeskednie kell, nem tehet több ellenvetést, ha csak gyerekes ürügyeivel maga iránt gyanut nem akar kelteni.

- Próbára akartam tenni a türelmét, állhatatosságát. Kérem a karját. Nem szeretem a feltűnést; arra tartsunk, merre kevesebben járnak.

- Ellenkezőleg, édes Elek! Oda megyünk, ahol legtöbben látnak!

Kijöttek a térre, melynek a hullámzó sokaság mozgalmas képet kölcsönzött. Zsuzsa szorosan a vőlegénye deli alakjához simult, a mátká önérzetes büszkeségével nézett reá, bár sokkal alacsonyabb volt nála: jól egymáshoz illettek.

Eleket mindenfelé a legszívélyesebben üdvözölték. A sikeres árvizvédelem óta nagyot nőtt a népszerűsége.

A teret széles kocsit, befásított kettős gyalogjáró szeli ketté. A város egész intelligenciája itt tolongott. Elek szabadabb helyet keresett s így akaratlanul is a székepület oldalához került vissza: ahol Térváry báró és nejével éppen szemben találkozott.

Kitérni, visszafordulni lehetetlen volt. Pedig e perczen érezte, hogy kellemetlen, végtelen kinos lesz ránézve ez a véletlen találkozás.

- Nézze csak ezt az eleven dölyföt! Sugta Zsuzsa a bárónéra célozva. Az idei farsangon a nőegyleti bálon bemutattak neki. Egy árva szóra sem érdemesített!

Közel értek egymáshoz. A kölcsönös üdvözlés szívélyesnek látszott; de csak a báróé volt az őszinte. Elek mélyen leemelte a kalapját, Térváryné felbiggyesztett ajakkal sziszegett valamit, amíg Zsuzsa haragos pillantásokkal méregette végig.

- Ön az kedves Csengelei? kezdte a báróné minden szót taglalva. A város főmérnöke: aki nyakunkra eresztette a vizet. Milyen derék, hatalmas ur vált belőle!

A gúny nyila jól talált. Elek belesáppadt.

- Én csak a szülőföldemet védtem, a rendelkezésemre álló eszközök felhasználásával. Azt tettem, mit a kötelesség parancsolt.

- Természetesen, az a bizonyos kötelesség! Erény az is, mint például a hála, a jótétemény. A Morotvay család már ismeretlen ön előtt. Elmúlt időket bolygatni ostobaság volna, mert vannak dolgok, mikre az ember nem szívesen emlékszik. Fogadja köszönetemet.

Góggel fordult el s ment tovább. Férje leküzdhetlen felindulással követte.

- Ez nem volt szép tőled Regina! Fakadt ki bosszusan. Hová lett a nyugodtságod, akaraterőd, melyet annyiszor megbámultam. Ez az ember nem érdemli meg a sértést, melylyel menyasszonya előtt a porig aláztad.

- Nem kérek a leczkédből, értem a védelmed indokát. A nyomorult hálátlan! Mikor a város védgátjainak nem árthatott többé az ár s a te töltéseid bedőléssel fenyegettek, nem-e küldhetett volna pár száz munkást segélyedre? Közönnyel nézte kétségbeesett harczunkat.

- Inkább feledékenység, mint rosszakarát, hogy erre nem gondolt.

- Kopott, elnyűtt ruhában, az éhségtől elcsigázottan vetődött házunkba. Anyám jóságából végezte felsőbb tanulmányait, az ő pénzéből szerezte meg mérnöki oklevelét. Első férjem kijárta, hogy a katonai szolgálat alól felmentették. Megismertettem rokonaimmel, az ismerős családokkal: a kiknek körében a félszeg, bárdolatlan parasztgyerek uri modort, előkelő felépést sajátított el. Ez volt a hálája.

Elek az nap nem ment vissza hivatalába. Haza kísérte Zsuzsát, a kit szörnyen bosszantott Térváryné nyers, kiméletlen modora. Láta, hogy Eleket minden szó érzékenyen érintette: hogyne adna hát kifejezést méltó megbotránykozásának.

- No ugyan fellát a méltóságos asszony! Megczáfolja azt a hitet: hogy minél magasabb rangú valaki, annál szerényebb, alázatosabb! Pedig a nagy bácsitól tudom, hogy az ő ereiben sem valami exotikus vér csörgedez. Apja mészáros mester volt, a katonai szállítások és élelmézések révén gazdagodott meg. A báró ur már csalatkozott, nem kapott vele annyi hozományt, mint a mennyit elköltött első férje, a vadászkapitány.

Elek megjegyzés nélkül hallgatta a kis leány zugolódó fecsegését. Evvel is csak a szerelmét bizonyítja. Mert hiszen az igazi szeretet nem mindig a mézes szavakban, csókban, nyájaszkodásban nyilvánul.

Szerelemből félhetjük, védhetjük szívünk választottját. És ha nem férhetünk hozzá: szeretjük, imádjuk azt a kört, melyben él, mozog s magunkhoz öleljük azokat, akik az ő örömének, boldogságának részesei!

III.

Két hét mult el, és Csengelei akadály nélkül oltárhoz vezethette a kis Zsuzsát.

Az esketési ünnepélyen ott volt a fél város, a városi és megyei előkelőség nagy része. Simán folyt le mint a legszegényebb esküvő. De a gazdag vacsorát két kimagasló mozzanat tette nevezetessé.

Az egyik a polgármester eszmedús tószta volt, mely szerint e két jeles család egyesülése által a nemes város jövőjének egy szebb kora nyílik meg; a másik pedig a vőlegény édes anyjának a felszólalása illetőleg nyilatkozata: mely nagy hatást keltett az egész násznépben.

Az örömanya ugyanis kijelentette, hogy ez a drága frigy az ő élet módjában nem idéz elő semmi változást; marad a réGINEK, senki kedvéért el nem hagyja piaczi sátorát. Árulja továbbra is a sajtot, meg nyáron a gyümölcsöt. Ha az ő menyé, már mint tekintetes vagy nagyságos asszony szégyelli a napi foglalkozását, kenyérkeresetét, az az ő dolga! Arról sem tehet, ha a fia is így gondolkoznék. Eddig sem kért egy fillért sem tőle, - az igaz, hogy ő sem adott neki, - hát ezután sem fordul alamizsnáért hozzá!

Csengelei nem kért szabadságot a nászutazásra. Sőt a hivatalát egy napra sem hagyhatta el a halasztást nem tűrő fontos ügyek miatt. Legsürgősebb volt az ármentesítő-társulat megalkotása iránt leküldött miniszteri rendelet végrehajtása.

A társulat munkaköre magába foglalta a tizenkét kilométer hosszú töltésvonal teljes tervezetét; a zsilipeket, kőgátakat, a költségelőirányzatot, az egységi árak kiszámítását, a részletes terveket, az árlejtés feltételeinek megállapítását. Hol van még a miniszteri jóváhagyás, és a munka megkezdésének ideje.

Amint egy délelőtt a feje zugott a dologtól, Szecsei bácsi a gazdasági tanácsnok toppant be hozzá.

- Kelsz fel a térkép mellől mindjárt? Készülj utra szaporán. Induljunk a karantai pusztára. Lenn vár a kocsi.

Elek kedvetlenül rázta a fejét, közben mérges pillantást vetett a csendháborítóra.

- A pusztai szent kutnál ma tartják a bucsut. Ez a legjobb alkalom, hogy a bérlőkkel megismerkedhetünk, a föld minőségéről, a mai rendszer előnyeiről, hátrányairól kellő tájékozást szerezzünk. Térváry báró tegnap adta be az ajánlatát, a város érdeke, hogy alapos előkészítéssel indítsuk meg vele a tárgyalásokat.

- A legjobb akarattal sem hagyhatom félbe a munkámat. Különben is a feleségem gyengélkedik, hosszabb időre nem maradhat egyedül.

Szecsei akkorát nevetett, hogy a szoba rengett bele.

- A feleséged beteg? Mást vezess a falnak, de ne engem. Egészséges, életvidor, csupa kedvesség. A kocsin ül, vár reád.

Elek hirtelen kilökte maga alól a széket.

- Az én Zsuzsám a kocsin, ahelyett, hogy otthon a mai ebéddel, a halpaprikással bibelődne? Tatám, nem voltál te ilyen tréfás természetű mindig!

- Olyan figura legyek, mint a bognár-czégér, ha áttatlak. Avval az ártatlan hazugsággal hoztam ide, hogy a bucsura nem akarsz nélküle menni. Láttad volna csak, hogy a kis menyecske milyen hihetetlen gyorsasággal oltotta el a konyhában a tüzet. Térült, fordult, fel volt öltöz-

ködve. Jó kedve nem ismert határt, hogy a pusztára, erdőre mehet... szívatja a tiszta levegőt, tépheti a tavasz zsenge virágát, dalolhat, énekelhet, szaladgálhat kedvére, megszólás nélkül. Nekem így mondta el.

Elek meggyőződött róla, hogy a bácsi nyomon beszél. Nem igen tetszett neki a tréfa, ami az öreget kissé lehangolta.

- Zárd be a hivatalodat; ne hagyd azt a gyerek asszonykát soká magadra vártni. Én a polgármesterrel megyek. Két órákor lesz az ebéd a Gyapjas Imre tanyáján, a karantai iskola mellett. Akkorra ott legyetek!

Zöldre festett ruganyos kocsi állt a városház főbejárata előtt. Két pej volt elébe fogva. A párnás-ülésen Csengeleiné feszelt, ide-oda villogott: vajjon ilyen külterületre való öltözetben, bekötött fejjel, formás felső testén nagy, hamuszín kendővel, az arra járók felismerté-e benne a főmérnök feleségét, üdvözlík-e olyan tisztelettel, mint sétája alkalmával?

Nem esett csorba az asszonyi hiuságon!

A tisztviselő urak, akik így tíz óra tájban pár percre eltávoznak a hivatalból, hogy a közeli sörcsarnokban rövid villásreggeli által erőt és kitartást nyerjenek a délig tartó munkához: nagy alázkodással köszöntöttek. Akként okoskodtak, hogy ha a főmérnök a külterületen földrajzi ismereteit akarja gyarapítani, ők is megengedhetnek maguknak ennyi mulatságot. Azért nem törik össze a közigazgatás kereke!

Most megjelent a kapuban Elek. Felesége tapsolt örömeiben.

- Köszönöm a szép meglepetést. Oly jó, oly kedves vagy!

- Elhirtelenkedve cselekedtél lelkem, szólt Elek fanyarul. A bárót még csak szenvedhetem, de el fog a düh, ha nejére gondolok. Össze kell jönnünk megint, ki nem kerülhetjük egymást!

- Nem fogjuk észrevenni őket.

- Ez is lehetetlen! Térváry bizonyára fölkeres, hozzám szegődik, mert választ sürget a pusztá eladása iránt benyújtott ajánlatára. Ha már idáig vagyunk, nem akarom a kedved rontani.

A két tüzes pej felvágott s a kocsi, negyed óra múlva, a tiszai védtöltésen robogott a külterület felé.

Csengeleiné, a hátsó párnás ülésben szorosan a férjéhez huzódott és odaadó figyelemmel hallgatta a vidék egyes részére, az építendő gátakra, az új közlekedési vonalakra, utakra vonatkozó magyarázatait.

Lobbanyékonyabb vér Elek helyzetében, bizonyára nem ilyen érdektelen, de a fiatal asszonyka szívének édesebb dolgokkal kedveskedett volna!

Pedig a helyzet, a kép megvolt hozzá, csak a hangulat hiányzott: mely nem eleme a tudomány reális emberének.

Maga a tájkép gyönyörű, fényes kerete a fogékony léleknek.

Balról a Tisza zavaros hullámaival kötődik a napsugár; a töltésmenti fakadó füzesek ágain helyért marakodik a sokféle hangu kisebb nagyobb madár. Jobbról egy óriási sima lap, a haragoszöld alapszínen ríktó sárga sávokkal: amint azon a részen buza, vagy repce van elvetve. Rokkant földelű fehér tanyák szabálytalan távolságban szétszórva egymástól, mintha a táj őrei volnának. A szemhatárt elzáró fasorokat szürke színbe vonja a fakadó ákácztörzs: ott a tanyák kezdődnek! Hozzá a kikelet éltető verőfénye, az enyhe kellemes lég, parázsszemű ifjú asszony: aki maga a megtestesült tavasz, - mindez csak a szerelem, a boldogság dicsőítésül jött létre...

Elek elmélázott. Azután megint csak az ő száraz, unalmas dolgaival mulattatta a feleségét.

Az új körtöltés az általam készített költségvetés szerint háromszázezer forintba fog kerülni. Az alapja egy méterrel szélesebb, a koronája ugyanannyival lesz magasabb a mostaninál. Zárt ajánlati verseny útján készül el.

- A felügyelettel te vagy megbízva?

- Sőt a felelősség is az enyém! Az előmunkálatok készek: várhatom a vállalkozókat. Egy percre sem lesz nyugtom tőlük.

- Zárd be orruk előtt az ajtót, - vélte Zsuzsa.

- Köztisztviselő mindig a közönség szolgája. Aztán több fontos kérdés, magán érdek lép itt előtérbe, mely engem, mint hatóságom megbízásából és képviselőjeként a vállalat vezetőjét, felügyelőjét elsősorban érdekel. Megbízható-e a vállalkozó, nyújt-e elég vagyoni, erkölcsi biztosítékot arra nézve, hogy kötelezettségének kifogástalan megfelelhessen? Százazrekről van szó, az illető, ha az időjárás kedvez harmincezer forint nyereségre számíthat kevés idő alatt: de ugyanennyit, sőt többet rá is fizethet. Öröködnöm kell, hogy a város meg ne károsodjék! Ej! de mit is untatlak én a magam bajával?

Átölelte a felesége nyakát: úgy vitte át másra a beszédet.

Jövő vasárnap meglátogatjuk a rokonainkat, nehogy büszkének, gőgösnek tartsanak bennünket. Ugyis azt vágták a fejemhez, hogy te nem fogsz hozzájuk simulni soha!

- Igaztalanok, elfogultak!

- Kigunyolod a paraszt atyafiságot: kivált a két hugomnak jár a kereplője. Ők nem járnak kalapban, napernyővel; hát te különb isten teremtésének tartod magadat. Mutasd meg nekik, hogy rosszul ismernek: hogy elhamarkodva, meggondolatlanul ítélték felőled.

- Elmegyünk valamennyihez. Sőt ajándékot is viszünk nekik! Én már a héten akartam ezt említeni. Hát kinek tartanak engemet, - folytatta érzékeny nehezteléssel. Az én nagyapám is csak egyszerű szekeres-gazda volt: csak az én szerencsém, hogy szüleim jóvoltából más nevelésben részesültem. Akit te szeretsz: azt befogadja az én szívem is. Akit te gyűlölsz, megvetsz, - annak a hóhéra tudnék lenni.

Elek el volt ragadtatva e hangtól. Hévíz, szenvedély áradt belőle annak a bizonyosságául, hogy e csendes külső határozott lelket takar.

Ezalatt a kocsis a Tisza partjához kanyarodott le. A lovak lassan, lépésben haladtak.

- Ereszd meg a gyeplőt! Szólt Elek harsányan a kocsisra, egy kurtanyaku mándlis parasztra.

- Hasztalan sietünk tekintetes uram. Mondta a kocsis, sajátos művészettel forgatva agyaráját a pipaszárat. Ez itt már a báró földje, gyalázatos kátyus az útja. Előttünk egy szekérforma dűcsög, egy katonatiszt meg egy asszonyféle ül rajta. A gebék nem bírják a terhet: lépten-nyomon megállnak pihentetni.

- Érd utól, aztán hirtelen kerüld el!

- Ha csak a levegőben nem! Ez az egyetlen kocsit az egész vonalon, nincs öt lépés széles. Balról sűrű fásor, jobbról a meredek part. De hát így van az, mikor a földnek kopott báró, fülig adós földesur a gazdája!

- Hátha véletlenül két kocsis jön szembe egymással.

A mándlis polgártárs nem elégedett meg a pipaszár játékkal, kétesszinű mandarin-bajuszán is csavart néhányat.

- Hát csak azért egymásnak hajtanak, míg a két rud, meg a lovak feje összeér. Ilyenkor az a szokás, hogy az egyik kocsit a tengelyénél vissza kell rántatni. Hogy melyiket, attól függ, milyen erősek az ellenfelek! Először szép szóval, utána káromkodással iparkodnak egymást megpuhítani. Ha az okosabb nem enged, a többit elvégzi az ostor, a löcs, meg a vasvilla. Mikor aztán jól helyben hagyták egymást: elkezdik szidni a bárót, a megyei urakat, a mérnököt, az utibiztost, meg ráadásul azokat, a kik beszedik az adót, de a szegény ember járható utjairól nem gondoskodnak.

Elek jól tudta, hogy ennek a beszédes parasztnak részben igaza van.

Most már szemügyre vehette az elől döcögő jármű utasait.

A férfi kétségtelenül katonatiszt. A mellette ülő nő, bársony kalapot, dudoros köpenyt viselt. Sűrűn hátra tekintett. Kerek, formás arcz körvonalait takarta el a kalap fátyola.

- Ezek is a bucsura iparkodnak, - szólt vissza a kocsis jelentős pislogással. Az ott kisasszony, a karantai öregtanító leánya. Rég elszakadt a pusztáról: azt mondják a színházban komédiázik.

- Nagyon szereti az öregeket! Folytatá élénken. Hazanéz az ünnepekre, meg vendégeket is visz magával...

IV.

Elek bosszankodva forgatta a fejét, egér utat keresve, hogy a vánszorgókat elkerülhesse.

Lehetetlen volt. Sőt a meredek, repedezett parton vigyázni kellett, nehogy valamelyik ló félre lépjen, mert akkor mindenestül belezuhanak a folyóba, az örök halálba.

- Szálljunk le édesem! Szólt nejéhez. Sétáljuk végig ezt a keserves utat. El fogsz fáradni, lábad bizony megsinli a kemény göröngyöt.

A másik pillanatban már a kocsi hágcsójánál állt: izmos karjaival kiemelte helyéből a filigrán termetű asszonyt, és mint valami cserépbe ültetett virágot, oly vigyázva tette le maga mellé.

Ugyanekkor, mintha összebeszélésre történt volna, a másik kocsi utasai is megkivánták a gyaloglást. Csakhogy ott a nő ugrott le hamarabb s nevetve segített a tisztnek, aki leoldott kardját akarta támaszul használni.

- Csak az a pompás, érdekes kirándulás: mely veszélylyel, kellemetlenséggel jár. Nemde kedves kapitány ur?

Elek Terbefalvi Terbe Oszkárt, az árvízvédelem érdemes részesét látta maga előtt. A talpig katona nagyon rossz színben volt. Mint a lábbadozó beteg, oly ingatag járással közeledett hozzá. Pedig még a multkor délczegebb járása nem volt senkinek nálánál.

Barátságos kézszorítással üdvözölték egymást. Bemutatta magát Csengeleinének, noha már lánykorából ismerte; sőt midőn egy izben nagybátyjával a védelmi munkálatokat nézegette, ő adta meg a szükséges felvilágosításokat.

- A menyasszonyom, Báti Erzsike, - mondta utitársára mutatva. A bucsura, szüleihez megyünk mulatni, ha ugyan ez a rongyos előfogatos odaröpit bennünket valaha.

A menyasszony feltolta homlokára kalapja fátyolát. Meglehetős csinos, bár kissé megtört ábrázat tűnt elő, melynek erősen polgári jellegét a tagadhatlan finom orr, az érzékies vérpiros ajak nem volt képes ellensúlyozni. Először Eleket aztán kendőkbe burkolt nejét bámulta meg, akit cselédnek nézett. De mikor megtudta, hogy kikkel hozta össze a véletlen, odáig volt az elragadtatástól.

- A Csengelei Elek urhoz van szerencsém? A városi főmérnökhöz, akiről jó apám mindig olyan nagy dicsérettel beszél? Pedig az én apám, bár egyszerű paraszt-tanító, nem igen szokott rajongni senkiért.

Kényszerítette Eleket, hogy fogjon vele kezét: de úgy magyarosan.

- A jó szerencse küldte, vagy hozta ide a főmérnök urat! Legalább nekem kiszámíthatlan, megfizethetlen szerencse. Nem is sejti: milyen életbevágó ügyet kell együtt letárgyalnunk!

- És ha nem hoz össze bennünket az ön jó szerencséje?

- Pár nap mulva ugyis felkerestem volna.

Elek előzékenyen, udvariasan válaszolt.

- Ne ítéljen meg, hogy e rövid ismeretség után máris ily bizalmas vagyok. Ha meghallgatott, hiszem, indokoltnak fogja találni fellépésemet.

A kapitánynak mintha nem tetszett volna ez a nyájaskodás.

- Ne legyen olyan merész, tulkövetelő! Hátha a főmérnök ur a legteljesebb jóakarattal sem teljesítheti a kérését?

- Majd segítségül hívom a katonát! Ketten majd csak lefegyverezzük valahogy!

Jóizü kacajjal kísérte ötletét.

- Már pedig nem tágitok addig mellőle, amig úgy nem vallok, beszélek, mint a tiszta ártatlanság a gyóntató pap előtt. Kérem asszonyom, - fordult Csengeleinéhez, színészies, de modoros mozdulattal kulcsolva össze kezeit: százak élete, jövője forog a kockán; ne vegye rossznéven, ha férjét egy kis időre elvonom, és amig e gonosz helyről az országotra érünk, figyelmét lekötöm.

A nők rendkívül finom érzéssel bírnak egymás megítélésében. Gyakran egy elejtett közömbös szó elég, hogy abból a jellemre helyes következtetést vonjanak le. Csengeleiné tisztában volt vele, hogy a tanító leánya egy érdekes kaland hősnője s helyzete kellemetlenségét mesterként őszinteséggel iparkodik elpalástolni.

Jól látta, hogy a kapitány huzamosb tétova után ejtette ki a menyasszony szót, vagyis aligha mondott igazat!

Felelni kellett valamit.

- Férjem jó ember. Sok ügyes-bajos fordult hozzá, még ellenségének is jót akar.

Elindultak a kocsik után. Elek elől ment Katinkával; nejét a kapitány kissé hátrább maradva kísérte.

Mindnyájan élénken beszéltek társalogtak. Egyszerre a leány hangja komolyabbá, csendesebbé vált.

- Valószínű, tudja, hogy ki vagyok! Vidéki színésznő, kit nem annyira a hivatás, mint inkább egy megkeserített élet elszánt dacza vitt erre a pályára.

- Talán korán elszakadt a szülői háztól?

- Tizennégy éves koromban földesurunk Térváry báró vett magához, hogy elhalt neje után maradt leánykájának őrzője, felügyelője, oktatója legyek. Mert én otthon jó nevelésben részesültem; a szegény tanító maga oktatott, gyarapította ismereteimet. A tudás annyi nemét sajátítottam el, melylyel kevés uri leány dicsekedhet.

- A báró bizonyára méltányolta, megbecsülte jó tulajdonait.

- Kissé rideg, de jóindulatu volt irántam. Teljesen rám bízta gyermekét, a ki beteges volt, még a szellőtől is óvni kellett. Egyszer aztán súlyos nyavalyába esett, mely a sirba vitte. Ettől kezdve vége volt a nyugodt, gondtalan napoknak.

Felsóhajtott. A felujult emlékek visszhangja volt ez!

- A báró feloszlatta háztartását, elbocsájtotta a kastély cselédségét. Reám sem volt többé szüksége.

- De jutalom nélkül csak nem engedte el?

- Bölcs tanácsokat osztogatott; midőn két évi fáradságom díját elég bőkezűen megfizette. Azt mondta: térjek vissza apámhoz, menjek mielőbb férjhez, mert az ilyen kedves, okos leány megérdemli, hogy a nagy világ csillogó hazugságaitól, viharaitól ment maradjon. Elöntött a keserűség, nem fogadtam szót. Palotából a sárkunyhóba essem vissza?

- Annyi bizonyos, hogy jólét után bajos megszokni a nélkülözést, a nyomorúságot!

- Mit keressek otthon? Kérdeztem magamban. Örökre kiestem a körből, melynek, az új élet fényében, ábrándjait sem voltam képes megőrizni. Vissza menjek azok közé, kiknek értelmi világuk a ház küszöbén túl nem terjed? Tétlenül, szegénységgel küzdve töltsem el ifjúságom

perceit, a puszta síkján bolyongva, meghasonlott lélekkel átkozzam a sorsot, mely szétzúzta a jövőt?

Bánatos érzés áradt szavaiból.

- Férjhez menjek? De hát kihez? Paraszthoz nem mentem volna, mert gyűlölöm a durva köznapiságot. Valamire való, uri ember nem a pusztán, a világtól elrejtve keresi hites társát. Én tehát bele dobtam magamat az élet árjába; sodor, víz magával, de önérzettel mondhatom, hogy eddig örvénybe nem juttatott.

Elek nagy érdeklődéssel hallgatta ezeket a vallomásokat. Most már valóban kíváncsi volt, mit akarhat tőle e leány, életének nem érdektelen részletei kérésével milyen összefüggésben állanak?

- A napokban felkeresett az apám. Szegény öregem nagyon meglátszik a hatvan év sulya. Kéthárom évben egyszer, de csak akkor hagyja el a puszta határát, ha valami rendkívüli eset, nehéz baj kényszeríti rá.

- Hát most ilyesmi ösztönözte a hosszú utra?

- Aggodalommal telt szívvvel panaszkolta el, hogy a báró el akarja adni a pusztát s még ebben a hónapban felmondja a bérletet. Kétszáz család sorsa, élete, jövője, mindene van e földhöz kötve. A hír valóságos felzúdulást, forrongást idézett elő; mert a szerződés a távozó bérlőnek semmi jogot nem biztosít; ha az uralom gazdát cserél, mindnyájan kezükbe vehetik a koldusbotot.

- A báró előttem is nyilvánította, szomorú tényekkel igazolta, hogy mielőbb túlrad a birtokon. Nem elégedett meg azzal, hogy ajánlatot tett a városnak, hanem az eladási hirdetményt a főváros lapjainak is megküldte. Hát ez olyan természetű baj: amelyen könny, panasz, kérés aligha segít!

- A gazdák többször tanácskoztak a teendők felől. Abban egyeztek meg: hogy együttesen megveszik a pusztát s mint erkölcsi testület, felosztják maguk között.

- Van hozzá nyolczvanezer forintjuk?

- Talán annyi krajczárjuk sincs. Részletfizetést terveznek.

- Abba Térváry nem fog beleegyezni! Szóba sem áll velük, mert pénz kell neki, hogy vagyona foszlányát megmenthesse.

- A karantaiak már is fűhöz-fához kapkodnak. Könnyes szemmel kért apám, hogy a bucsu alkalmából keressem fel a báró urat, iparkodjam rábeszélni, hogy régi, hű bérlőivel lépjen alkuba. Naiv lélek az öreg: azt hiszi hogy az a kérges ember ráhederít a rimánkodásomra! Nem olyan bölcsőben ringatták azt!

- Én ellene vagyok annak, hogy a város a vevők közé szegődjék. Ekkora újabb terhet nem bírna meg.

- Angyal szól a főmérnök urból! Kiáltott Katinka lelkesedve. Ez lett volna a kérésem, hogy hatalmas egyéniségével a tanács tagjait a megvétel szándékától eltántorítsa. A karantaiak szintén tartanak a város vásárlási kedvétől, azért, mint apám mondta, elhatározták, hogy küldöttséget menesztenek a polgármesterhez, a tanácshoz, a főispánhoz, hogy a báró ajánlatát mellőzzék.

Kis szünet után érzékenyen folytatta.

- Ez a kérés villant meg agyamban, midőn a főmérnök urat megismertem. Vétettem apám ellen, de az ő áldott szíve mindent megbocsájtott. Hátha most azt követelné tőlem: halljak meg a lába előtt, nem-e készséggel megcselekedném, csak hogy őt keseregni, könnyeit száritgatni ne lássam!

Elek megállott, hogy a kapitánynyal lassabban jövő nejét bevárja. Erzsikét szilaj kedv szállta meg!

Ruganyos lépteivel mintha csak nógatni, buzdítani akarná a gőzölő lovakat. Olykor egy-egy lehajló bokor után nyult szilajon belemarkolt és ami a tenyerébe jutott, letépte, ledobta a habokba. Dudolva sietett előre.

Negyedórai fárasztó gyaloglás után a folyó merészet hajlik, az erdőnek is vége szakad. Az út elhagyja a partot s az országut derekába vág, mely a szántóföldek között hatalmas kört képez. Ezt a kerülőt vágta le sugárként a tiszaparti ut, melynek a főmérnökné nézve is maradandó lesz az emléke!

Először is nagyon elfáradt. Soha nem gyalogolt ennyit egy huzamban. Vékony czipője a kemény rög törésétől nem védte meg gyöngye lábait. A fáradtsághoz mély levertség járult. Már az út felén komor volt és szótalán.

A kapitány is feltűnő kedvetlenséget mutatott. Kardjával a göröngyöket verdesve haladt tovább.

Ekkor érték utól Eleket, aki éles szemmel észrevette, hogy köztük valami történhetett. Neje megváltozott lelkiállapotát, nem az út okozta!

Kocsira ültek mindnyájan, elfoglalva régi helyüket. A főmérnök fuvarosa ostorához nyult.

- Viszontlátásra, az iskolánál! Kiáltott át Elek megemelve kalapját. Hajts atyafi, be kell hoznunk az elfecsérelt időt.

Csakhamar feltűnt az utazás végpontja. Emelkedett dombos hely, melynek felső részét apró fehér házak szegélyzik. A híres karantai pusztá az!

Elek úgy tett, mintha nem látná, hogy kis felesége összehúzódva, kulcsolt kezeit ölébe mélyesztve, lehorgasztott fővel ül mellette. De egy csöppet se mulattatta ez a szokatlan busulás.

Hát bizony különös látvány volt-e derült, vig teremtség ily szomorú lehangolt állapotban.

- Bajod történt szívem? kérdezte Elek a tőle kitelhető gyöngédséggel. Rosszat tesz a kocsizás? Lásd, jobb lett volna otthon, a halpaprikás mellett maradni!

Egy árva sóhaj kevés, de annyit sem nyert rá feleletül.

- No ne bohóskodjál! Emeld fel a fejedet. Ha beteg vagy, tüstént visszafordulunk.

Hangja hizelgő, nyájas volt. Kétszer, háromszor ismételte a kérését, hol kérően, hol sürgetően. Beszélhetett annak az asszonynak!

Eleket most már bántotta ez a szerinte, oktalan durczáskodás. Higgadtsága daczára fogyatékán volt a béketürelme is.

- Ha nem szólsz, hát tartsd magadnak a titkodat.

Ujabb boszantó szünet támadt. Elek megelégette a dicsőséget. Felkelt s a kocsi himbálásával egyensúlyt tartva, a kocsis mellé telepedett;

- Jó nekem itt is, ha már magad mellett nem türsz meg.

De azért titkon visszapillantott. Megütközve látta, hogy neje egyre törülgeti a szemét...

V.

Térváry báró jó gazda, szigorú rendszerető földesúr volt. Maga gazdálkodott s állandóan a térvári kastélyban lakott. Az uradalmat, mint aggregény tehermentesen örökölte apjától, de olyan nagyuri hajlamai voltak: amelyek az amúgy is rossz esztendők jövedelmét teljesen felémésztették. Kölcsönt kölcsönre halmozott, s ez anyagi helyzetét alapjában megingatta.

Közel járt a hatvan évhez, midőn másodszor nősült s Morotvay Reginát, egy fővárosi háztulajdonos leányát a párban elesett vadászkapitány özvegyét feleségül vette. Nejének volt annyi hozománya, hogy a tulságosan megterhelt birtokot néhány jó termés segélyével megtudta tartani magának.

Valódi érdekházasság volt ez, a szánandóbb fajtából. Az özvegy rangra, címre, czimerre áhítozott; a bárónak hozomány kellett, hogy a bukást legalább egyidőre elkerülje.

A frigynek kezdetben komoly természetű akadályja volt. Nyíltan beszéltek, hogy a kapitány nem személyes sértés miatt kényszerítette a fiatal fővárosi orvost, ellenfelét a végső mérkőzésre. De ez csak pletyka számba ment! Feltűnőbb volt: hogy Regina a nyilvános helyeken, hangversenyeken, színházban az öcsce nevelője, egy feltűnően rokonszenves arcú, nyúlánk fiatalember társaságában jelent meg; számtalan feltűnő jelét adva, hogy jól érezi magát a társaságában.

Térváry jól tudta, hogy jövendőbelijének hire, neve, kissé meg van tépázva. Előéletéről is olyan részleteket hallott, amelyek bár nem voltak bebizonyítva, kellemetlenül érintették. Első felhevülésében a visszalépésre gondolt. De aztán előtérbe jutott az önérdék, mely mindig biztos eszközökkel dolgozik. Regina báróné lett.

Térváry jellemére kétségtelen, árnyat vet e házasság. De ennek ellenében olyan erényei, jó tulajdonai voltak, miket magasztalás illet meg.

Hogy többet ne mondjunk: elnéző, engedelkeny volt a szegény bérlőkkel, telepesekkel szemben; kérelmüket meghallgatta, panaszait orvosolta és ha egy-egy uradalmi cselédet önhibáján kívül szerencsétlenség ért, a baján mindig segített.

Itt a másik szép példa a karantai bérlők esete!

Ezek a hajléktalanok azt kérték a bárótól: engedje meg, hogy bérföldjeiken állandóan letelepedhessenek. Hogy minden családfő a saját területén, de az uradalmi mérnök által kijelölt helyen házat építhessen.

Otthont akarnak alkotni, a mennyire lehet biztos menedéket, állandó hajlékot. Fészket rakni, mely a vándor madárnak is meg van engedve. Ott akarják idejük javát eltölteni, hová munkájuk, szorgalmuk, a bérleti szerződés köti őket.

- Mennyi időbe s vesződéses fáradságba kerül, amíg nagy dolog idején földjeinkhez juthatunk. Magyarázta a küldöttség vezetője az akkor még életerős öreggazda: Gyapjas Imre. A szegény bérlő csak rontja a kenyéradóját!

Térváry csak a fejét rázta a kérelem hallatára.

- Falut, községet akarnak összehozni az uradalom közepén? Eredeti kívánság mondhatom!

- Nem lesz az falu soha, hanem kis telep, mely a tanyák módjára a városi közigazgatáshoz tartozik. Nem akarunk mi külön előljáróságot, bírót, papot, rendőrbiztost. A városban keresztelünk, ott temetjük el a halottainkat. Azt akarjuk, óhajtjuk, hogy akik együvé tartozunk,

együtt élünk; egymásra utalva együtt viseljük terheinket: megosztván egymással az örömet, gondokat.

- A bérlő joga, mint bölcsen tudják, csak a föld haszonélvezetére, a termésre terjed. Mi lesz az ingatlan, a házakkal, gazdasági s egyéb épületekkel a szerződés felbontása esetén?

- Ott hagyjuk épségben, egy ujjal sem nyulunk hozzá. Kevélykedett Gyapjas, társai helyeslő morgásától kísérve. Még a kerítést se bolygatjuk meg: legyen az uradalomé az is.

- Erre az eshetőségre számítani kell ám!

- Hogy talán a báró felmondja nekünk, szegény férgeknek a régi egyezséget? Miért tenné ezt, mi haszna volna belőle? Mi becsületes, hűséges cselédjei, szolgálói voltunk eddig, maradunk ezután is: a bért megfizetjük, tartozásunkat lerójuk. Jó reménységgel nézünk a jövőbe.

Térváry komolyabb biztatás nélkül sorolta elő kifogásait. Egy hét múlva határozott.

Dús Dániel urat, a központi ispánt bizta meg, hogy válaszát az érdekeltekkel tudassa.

E derék férfiú, ki huzamosb szolgálatával nem igen érdemelte ki ura bizalmát: dörögve fogadta a parancsot. Elve, hogy a paraszt csak sülvé jó, busásan megadja az árát, ki véle trafikál.

E sötét ellenszenv azóta uralja az ispán ur lelkét: mióta a vargyasi napszámosok, a kukoricza-földön kapákkal megkergették. Akkor ugyanis e jeles emberbarát, torkaszakadtából azt a szíves véleményét nyilvánította: hogy minden paraszt gazember; az a mestersége, hogy lopja, csalja az uradalmat! Fűrge, pipaszár lábai megmentették az agyonveretéstől, - de azóta, nagyon természetes, ki nem állhatja a suba szagot!

- Nem jöttem üres marokkal; szólt oda az összegyűlt gazdákhoz nagyuri leereszkedéssel. A báró ur megengedi az építkezést. De a régi szerződés részben módosulni fog.

- Beleegyezünk! Zugták közös akarattal.

- Ha tudniillik valamikor kenyértörésre kerül a dolog, mindenki lebonthatja a házát, az anyagot magával viheti, (ha ugyan lesz igavonó jószágá hozzá!) Ezen kedvezményért a felmondás nincs határidőhöz kötve; az uradalom ellen kártérítési igényvel senki föl nem léphet s a puszta visszavétele iránt tett intézkedéseket erőszakkal vagy perrel meg nem akadályozhatja.

Hát bizony kemény feltételek voltak ezek. Az ispán ellenvetésre, s a paraszt eszét jellemző okoskodásra számított. E helyett e kitörő öröm változatos nyilvánulásának volt kénytelen tanuja lenni.

Óh az én magyar népem szívós kitartással ragaszkodik ahhoz a földhöz, melynek barázdáiba ekéje vasát bemártotta. A termő talaj, ez az érzéketlen földtömeg napi vergődésének göröngyös golgothája! Megbarátkozik vele, rajong érte: bár nincs jussa a legkisebb porszemhez. Az ég áldását kéri, harmatot, esőt imádkozik reá: noha elcsigázott testének nem ez ad örök nyugalmat. Másutt ássák meg a sirját, hová a sors vetette!

Ezek a hajléktalanok: édes hazájuk áldásos, napsugaras térein árvák, idegenek, kik egyik helyről a másikra kénytelenek vándorolni, a végső inségben sem hagyják el a földet. A fajszeretet magasztossága, a szülőföld imádása ide köti őket örökre! Az értelmesebb rész mindig szembe száll a nyomorral, daczol a nélkülözéssel, küzdve küzd érdemetlenül megcsufolt életeért, míg az egyenetlen harcban elbukik: de nem, soha nem vesz vándorbotot a kezébe!

Uradalmi mérnök hiányában Baksi utibiztos jelölte ki az egyes háztelkeket, a legelők szélein. Csodálatos gyorsasággal épültek a csinos nádfödeles házak, noha az anyagszállítás nagy nehézséggel járt. Mire lehullott az első hó: minden családnak megvolt a maga kis hajléka.

A házak elé két sorban ákáczfákat ültettek. A falak sárgaföld vakolatát fehérre meszelték. Az asszony nép versenyt dolgozott a férfiakkal, hasznát vették a gyerekek, ha csak járni tudott. Vidám dal kísérte a szorgos munkát, mely télen sem szünetelt, mert földél, enyhely kellett a lábas jószágnak!

Térváry többször megszemlélte az épülő telepet. Gyapjas Imre, a legtehetősebb a többi közt, kinek a város földjén szép, nagy tanyája volt, ragyogó szemekkel beszélt a jövőről, a további teendőkről.

- Oda, ahol a nagy nyárfa mellett a domb emelkedik, épül tavaszra az iskola.

- Amint az ispántól megüzentem, ötezer darab téglát ajándékozok hozzá.

- Hálás köszönettel fogadjuk a báró ur nemesszivűségét. Gondunk lesz rá, hogy az iskola legyen a messze környék legszebb épülete. Van már tanítónk is: Báthi András uram, a vargyasiaktól édesgettük el magasabb fizetéssel.

- Mennyit kap évente?

- Százhusz forint készpénzt, két köből tiszta buzát. Disznó tornak, lakzinak, keresztelőnek állandó vendége!

- Ez is csak valami. Mosolygott Térváry. No én megtoldom a deputátumát még ötven forinttal!

Az ispánt majd kilelte a hideg, mikor ezt az összeget kiutalványozta. Bolondok, ha többet nem kérnek, epéskedett az őrök előtt. Csak egyszer megvessék itt a lábukat: nem turja ki őket földi hatalom!

Más alkalommal Gyapjas, újabb tervezgetéssel állt elő.

- Jövő évre, ha beüt a termés, egy kis imaházat emelünk. Szegényes lesz biz az: de hát pompa, cifrázkodás nélkül is lehet őszintén dicsérni az istent.

A karantai telep ilyen arányban fejlődött, gyarapodott tovább. Térváry nem igen törődött vele, az ispánt bizta meg a felügyelettel, az uradalom érdekeinek megőrzésével; csak arra ügyelt, hogy a haszonbért pontosan megfizessék. Egy napot se késtek vele soha!

A telepnek nem sokára nagy hire támadt, nem csak a környéken, de túl a megye határain.

Ott, ahol a két ház sor végződött, a domb alján, volt egy elpusztult csordakut, melyet a járásföldek kiosztása következtében a kispásztörök sem használtak többé. Kidőlt ágását, gémjét, káváját a juhászok tüzrevalónak hordták el; a vályunak is régen lába nőtt: csak az oldalait őrizte meg a kegyelet, hogy sötétben, aki arra botorkál, bele ne essék.

Egy nyári vasárnap délutánján történt, hogy a tanító tizéves leánya (a mostani vidéki színesnő!) több gyerekpajtásával a kut körül játszadozott. Nyugtalan vérű virgoncz teremtés lévén, szaladozás, ugrálás közben, csupa pajkosságból felkapaszkodott a kut korhadt oldalára, majd előre hajolva lenézett a mélybe.

Sokáig bámulta a vizet, mely egészen tiszta volt. Moha, gomba, csak a téglaszékelt közt képződött. Felülete áttetsző színt nyert a nap odatévedt néhány sugarától, melynek csábos játéka káprázatba vont a szemét.

A kis Erzsi előtt úgy tűnt fel: hogy egy csodaszép élő női arc lebeg a víz színén.

Honnét sejthette, tudhatta volna azt, hogy e fényes látománya nem egyéb, mint saját ábrázatának megnagyobbított mássa.

Szinéből kikelve, halálos remegéssel futott haza, elmondva apjának hogy az elhagyatott kutban mit látott... egy szakasztott olyan arcot, mint a szobában függő képen a boldogságos szüze. Még az a ragyogó koszoru is ott volt a feje fölött.

A tanítót zavarba hozta a leány okos, értelmes beszéde. Nem is olyan lehetetlen az! Hiszen a boldogságos anya a tisztaság és ártatlanság koronáját viseli: miért ne mutathatná magát a tiszta ártatlanság előtt.

Báti András mély vallásos érzelmű volt. De mint a legtöbb kisebb műveltségi fokon álló ember, hitt a csodákban meg a babonában.

A nép gyermeke lévén, egész életét a nép között töltötte, mely - kivált az alföld déli részén - ma is feltétlen hive, terjesztője a babonának.

Hisz a legképtelenebb csodákban, az angyal és ördög földi harczában, ráolvasásban, szemverésben, rontásban. Megesküszik, hogy bizonyos bűbajos szavaktól elpusztul a szomszéd tehene, aprójósága. Vannak boszorkányok, kik áldozatukat kitartóan üldözik, beteggé teszik, álmukban mellükre ülnek. Hisznek a temető éjféli borzalmaiban, a hazajáró lélekben, melynek halál követi a nyomát.

A tanító nem igen iparkodott leányát balga tévedése felől meggyőzni; azt sem tiltotta meg, hogy valakinek erről a titokzatos eseményről ne szóljon. Sőt atyáskodva arra intette, figyelmeztette, hogy ezután még nagyobb buzgalommal, áhitattal imádkozzék Jézus szeplőtlen anyjához.

A dolog természetéből okosan következik: hogy a csoda híre hihetetlen gyorsasággal terjedt. És ennek szintén természetes folyamánya, hogy egy hétre rá nem volt a telepnek olyan ártatlan leánya, ki előtt e csoda nem ismétlődött volna.

Látták valamennyien a szent anyát, a víz színén lebegni. Oly szép, oly fényes volt! Mosolygott, barátságosan hajtogatta áldott fejét: hogy a bűnösök bűnbocsánatot nyerjenek.

Szent a kut, szentelt a vize is! Boldog, aki mélyébe tekinthet!

Tarka virág illatát a szellő, az ilyen tulvilági esemény hírét a szóbeszéd terjeszti. A föld népe, mely jólétét az égiektől várja, babonás hitével szentesítette a kút históriáját.

Boldog, ki közelében vagy éppen mellette tartózkodhat, élhet. A bűnös lélek oda vágy: hol enyhet hint rá az örök irgalom!

Kezdetben csak néhány munkaképtelen vén asszony járt ki a kuthoz imádkozni. Példájukat követték a gyermekek. De nem sokára a közeli vidék lakói is felkeresték, mindig többen jöttek a városi tanyákról, gyalog, kocsikon, ki mint szerét ejthette.

Valakinek eszébe jutott, hogy próbát kellene tenni a vízzel, súlyos betegségek, nehéz nyavalyák gyógyítására.

Csakhamar száz esetet tudtak rá, hogy vak emberek visszanyerték szemük világát tőle. Sánták, bénák meggyógyultak, egy halálos beteg, kinek lába a sirban volt, néhány kortyot ivott belőle, most itt imádkozik a többi ájtatos hívő között!

A kut korhadt deszka-oldalait téglafallal cserélték föl. Magas tölgyfa oszlopra feltűzték a Mária képét, a mint a kis Jézust anyai szeretettel tartja az ölében.

Illatos mezei virágokból font koszorúkkal volt mindig elborítva a szent kép, az oszlop!

Hordták a kut csodatevő, gyógyító hatású vizét korsókkal, vedrekkel, idegen tájra is. Fogyott, de nem apadt le soha!

A városi plébániáról kihozták az öreg papot, a ki szent mise és alkalmi beszéd kíséretében, az egyház szertartása szerint beszentelte a kutat, és ezáltal bucsujáró helylyé avatta fel.

Évente egyszer, őrangyalok napján esik meg a bucsu a hívők ezreinek jelenlétében. De azért alig van nap, hogy ne imádkoznék a kut Máriaképe, fészülete előtt néhány kegyeletes látogató.

A derék karantaiaknak takaros hasznót hozott ez a népvándorlás, a tanító leányának Báti Erzsikének csodás látománya. Aki egész napot itt töltött, annak enni, inni kellett, ha nem hozott magával, kapott a telep lakóitól jó pénzért. Élelmes városi kereskedők, iparosok sátraikat állítottak fel a misék, egyházi ünnepélyek tartamára. A hit, vallás és az üzlet szava, igéje szépen megfér egymással.

- A szentkuti bucsunak ez a története...

VI.

A városi vendégek Gyapjas Imre tanyájára éppen a legjobbkor, a tálalás idejére érkeztek.

Az udvart az eresz hosszában sátorral alakították át; diszítése friss galyakból, virágos fágakból került ki. Külön asztalt terítettek a városi nagyrabecsült urak számára. Az asztalfő első helye Térváry bárónak a kegyes földesurnak volt fenntartva.

Az előkelő vendégek a lehető legszívélyesebb fogadtatásban részesültek nemcsak a háznép, de a meghívott gazdák részéről is. Ünneplő ruha volt mindenkin: a tanyai banda fülbemászó indulót játszott.

A Gyapjas-család legkisebb csemetéje egy hat éves pufók képű egészséges leányka, ritka bátorsággal nyújtott át egy csinos bokrétát a főmérnöknének. Csókot kapott érte.

A finom juhleves, ez a külterületi specialitás, porcellán tálakban párolgott az asztalon, de nem nyult hozzá senki. Csupa tiszteletből vagy félórát vártak a báróra.

Végre is Dániel ispán urnak kellett a késedelem okát megmagyarázni. Elég alattomoság volt tőle, hogy korábban nem tette.

- A báróné ő méltósága a délutáni fővárosi gyorsvonattal megérkezik. Jó uram a vasuti állomásnál várja. Hosszu ut az innét: alkony veti őket ide.

Az ebéd a legderültebb hangulatban folyt le. Gyapjasék fényesen kitettek magukért. Annyi volt a különböző eledel, hogy még egyszer annyi vendég sem fogyaszthatta volna el.

A szentkut környékéről felhallatszott a bucsusok cikornyás éneke, a vásárosok zsibongó lármája. A malacz banda magára akarván terelni a közfigyelmet, huzta, futta olyan elszánt kitartással, hogy még az effajta zenéhez hozzászokott Szecsei bácsi is ijedten kapkodott a füléhez.

Elek volt talán a legvigabb az egész társaságban. Sűrű poharazás kíséretében ingerkedett néhai ellenfelével Baksi utibiztossal: aki máig nem tudja neki megbocsátani, hogy elütötte a zsiros hivataltól. Avval biztatta, hogyha az ármentesítés nagy művét befejezi: lemond a javára.

- Vagy ha valami végzetes hibát követtek el, a mi ugyan könnyen megeshetik, hát el is csaphatnak. Akkor aztán te léssz az utódom.

Baksi ur nagyot nyelt rá; csöndes melankóliával dörmögte: »hogy élő fának nehéz a kidöltét várni!«

Csengeleinének a polgármester mellett jutott hely. A város ez idő szerinti feje közönséges mindennapi ember, ki bővebb bemutatásra nem szorul. A fiatal asszonynak az ebéd alatt volt ideje és alkalma e ritka külsejű ur nézeteit meghallgatni a fiatal házások egyetértésének mélységes titkáról.

- Mikor boldogult nőmmel egybekeltem, s a lakzi gyönyörűségein átestünk, az volt az első szavam hozzá: angyalom én az ősi szokás rabja vagyok és ezután is mindennap este benézek a korcsmába, a régi czimborákhoz. Ha nehezedre esik, tiltakozni fogsz ellene: én leszek a legnagyobb korhely a város férjei között. Ellenben, ha emiatt nem szólsz semmit, belenyugszol a megmászhatatlanba, naponta már este kilencz órakor ölelő karjaidba sietek. Persze, hogy akkor is a korcsmából jövök.

- A felesége nem pakolt fel mindjárt, nem sietett vissza az anyjához? Én megcselekedtem volna!

- Nagyot nézett, maradt, mert szeretett! Hja kérem szeretettel, szoktatni kell az asszonyt ravasz módszerrel, kedélyes furfanggal s ha kell nyers őszinteséggel.

Csengeleiné önkéntelen is összehasonlítást tett férje és a város első tisztviselője között. Férfi mindkettő. Mégis mily óriási köztük a különbség!

- Például: én nyíltan elbeszéltem a feleségemnek minden legénykori stiklimet, bűnömet, kalandomat. Okos asszony nem ítélheti el ezért az urát. A házasság kiegyenlít mindent. Új élet kapuját nyitja fel: mely ez átélt idők emlékei előtt örökre zárva marad!

A tanító lakásán sokkal csendesebbek voltak a kedélyek.

A pusztai pedagógusnak a leányán, Terbe kapitányon és a kisteleki harangozón kívül nem volt más vendége. Egy kis oldalszoba volt összes lakása, a kertre nyílt a báró foglalta le. Így sem fértek el. Kiültek az eresz alá, mely az utcától magas léczkerítéssel volt elválasztva.

A kapitány sehogy sem érezte magát e vegyes társaságban. Pedig itt is pompás ebéd volt ám, de alig evett valamit.

- Miért nem hitt meg az öreged még néhány csősz meg birkapásztort is az asztalhoz? Annál élvezetesebb, érdekesebb volna a mai mulatság.

- Ne légy kiméletlen Oszkár. Sugta Erzsike bántódva. Ismered származásomat, tudtad hogy nem vezetlek üveg fedél alá, márvány palotába. Ha szeretsz, ne bánts meg ennyire!

A kapitány szó nélkül felugrott. Zubbonya zsebébe dugott kezekkel, füttyörészve ment ki az utcára. Szivességének jeléül erősen bevágta maga után a kerítés ajtaját.

A tanító sanda szemekkel, mogorván nézett utána.

- Jegyesed neked, igazi vőlegényed ez a cifra katona?

- Két hónap óta az! Itt van ujjamon a gyűrűje.

- Mikor házasságot ígért, akkor is ilyen finom viseletű volt?

- Kissé hirtelen természetű. Más különben derék, kedves ember!

Az öreg szapora fejcsóválás után még egyebet is kérdezett.

- Szeret téged igazán?

- Bebizonyította.

- Ugyan mivel?

- Lemond értem tisztí rangjáról, hogy feleségül vehessen. Beadta kérvényét, hogy polgári alkalmazásba kíván lépni. Az ilyen művelt ember minden ujóra kap akár tíz hivatal!

- Nagyon szép, becsületes tett lesz tőle, ha kedvedért, szépségedért ezt az áldozatot hozza. De úgy látszik, irtózik az új atyafiságtól. Barátságos szóra sem méltatott!

Erzsikének erre is volt mentsége.

- Szoknia kell a mindennapi emberekhez. Folyton a legelőkelőbb társaságokban mozog. Mig a térvári kastély el nem uszott: napos vendége volt a bárónak. Főispánokkal jár vadászni, tábornokokkal kártyázik. A környék arany-fiatalságának ő a vezére.

Ő is kisietett az utcára. A kapitány éppen az iskola falára pingált ákombákumokat, a telepi nebulók eme mesteri hieroglifjeit, szabadkézi rajzait szemlélte.

- Nagyon különösen viseled magadat Oszkár. Kezdte a leány neheztelve. Már az uton is olyan fagyos voltál, erővel kellett belőled kirángatni a szót. Megbántottalak?

Oszkár mosolyogni próbált, de sehogy sem sikerült neki.

- Talán bizony a fiatal mérnökné kavarta fel a véredet? Párszor hátra néztem; láttam hogy első találkozásra is értitek egymás nyelvét.

A kapitány elvörösödött. Szinte durván válaszolt.

- Művészi fantáziád, alakító képességed dolgozik megint. Nem vagy most a színpadon!

A Gyapjas tanya udvarából Elek lépett ki. Szétnézett s amint Oszkárt meglátta, sietve közeledett felé.

- Hagyj magamra édes! Szólt kérően a lányhoz. A főmérnök hozzám tart, fontos dolgot kell vele elintéznem. Megtudakolom tőle: nincs-e a városnál valami jó állás üresedésben, amit én is betölthetnék. Az én helyzetemben, a pályaválasztás előtt legkisebb protekció is sokat ér!

Oszkár is megindult. A két férfi büszke testtartással, ruganyos léptekkel közeledett egymáshoz.

- Engedje meg a kapitány ur, - szólt Elek a külső tisztelet minden jelével, - hogy eddigi ismeretségünk alapján egy kéréssel alkalmatlankodjam.

- Parancsoljon velem. Kész örömmel! volt az udvarias, de kimért felelet.

Aki messziről nézné e két deli alakot, azt gondolhatná, két jó barát ölelésre készül. Pedig Elekben forrt a düh, nagy megerőltetésbe került, hogy magát mérsékelje.

- Ön szándékosan vagy véletlen, egy szerfölként kényes magánügybe avatkozott. Emlékezik utközben a nőmmel folytatott társalgására?

- Minden egyes szavára!

- Régi emlékeket érintett, amelynek megbolygatásához csak nekem lehet jogom. Rajtam kívül senkinek e világon!

- Nem vonom kétségbe.

- A kapitány ur érdekesítő történetként beszélt el nőmmel ifjúkori élményeim, sanyaru napjaimat, a Morotvay család jótéteményeit, a tanuló évek apró-cseprő bajait.

- Nem mondtam talán igazat?

- De még többre vetemedett. Heveskedett Elek, kit a kapitány kurta száraz felelete egészen kihozott a sodrából. Egy védtelen nőt becsmérelt, megtépte jó nevét, s mindazt, a mi a nőnek a legdrágább.

- Ez már nem volt szándékomban!

- Mentsége nem méltó a katonatiszthez; eljárása, cselekedete lovagiatlan, megróni való.

A tiszt arcza változatlan maradt e nyilvánvaló sértésre. Csak a jobbkez rándult meg idegesen, mintha hirtelen fölemelni akarná, de valami visszatartotta.

- Ebben is igaza lehet!

- Ha az volt a célja, hogy nőm irántam érzett tiszteletét megingassa, szeretetét elhidegítse: talán részben el is érte. Maga a kísérlet megvetésre méltó.

- Elismerem, hogy az.

- Minek minősítsem tehát a tettét?

- Aminek én. Kötelességnek!

- Nekem más fogalmaim vannak a kötelességérzetről.

- Nekem is. De juthat az ember olyan körülmények közé, midőn a bűn, vagy a legczudarabb dolog a kötelesség álarczában lép fel s annak hódolni tartozik. Midőn az akarat egy démoni erő békója alatt nyög: s a vezérétől megfosztott agy ostobán cselekszik.

Elek olyan mozdulatot tett, mint aki távozni akar.

- Pár szót még uram! Ha megelégszik magyarázatommal: maradunk a régiek; ellenkező esetben bármely elégtételre készen állok. A katona jellemével összeférhetlen, szokásával össze nem egyezhető szószátyárkodást nem önszántomból cselekedtem. Kényszerítve voltam rá. Térváry báróné úgy akarta, úgy parancsolta!

- Megint ő! Fakadt ki Elek összeszorítva ökleit.

- Engem a bárónéhoz egy megnevezhetlen vágó, örült szenvedély deleje vonz. Azt hiszem, szeretem; imádom, mert ellenállhatlan varázst gyakorol reám. Először csak arra kértem, hogy az ön iránt táplált mérhetlen, kiolthatlan gyűlöletét ne terjeszsze ki ártatlan nejére: ki férjében egy félistent imád, dicsőít!

- Avval sujtom, amivel elérhetem. Mondta kegyetlenül.

- Több mint kegyetlen! Rebegte Elek. Lelketlen, szívtelen!

- Nem volt erőm, önállóságom, hogy visszautasíthattam volna kívánságát. Önmagam előtt alázott meg. »Ilyet csak katona mer megtenni, - volt végső válasza, - a ki csekélységért is kockára teszi az életét!«

- Ennyivel tartoztam önnek uram, de többel egyelőre nem!

Elek hamarjában nem tudta mit tegyen. Ő ugyan soha nem volt katona, de érezte, hogy ez a tiszt óriási erőszakot követett el saját éne ellen: midőn a sértést eltűrte s magát a védelem helyett inkább vádolta.

Együtt szenvedték át az árvízvédelem emberfölötti fáradságait, de barátságuknak sokkal szűkebb volt a határa, semhogy ennek keretébe az ilyen hangot beleilleszteni lehessen.

A kapitány tisztelgett, sietett vissza az iskolához. Szerelmese nyugtalanul várt reá. A kerítés mögül leste a rövid párbeszédet, mely a heves kézmozdulatokból ítélve csak félelmet keltetett.

Az utcza végéről lárma, erősbülő zaj, kiabálás hallatszott. Népcsoportok tüntek fel, gomolyogtak előre. A hullámozó tömegből a báró fogata vált ki, mely a tolongás miatt csak lassan haladhatott.

- Éljen a földesur, ami pártfogónk, isten éltesse a méltóságos bárónét! Kiáltották harsányan. Mintha csak a szeretet őszinte kifejezése lett volna az örömiadal, oly jól esett a fülnek. Pedig nem az volt!

A jó karantaiak a bucsusok különféle elemeivel egyesülve rögtönözték a tüntetést. Sorsuk, jövőjük annak az embernek a kezébe van letéve, kit így ünnepelnek. Hadd lássa, győződjék meg róla: hogy ez a nép mily hálatelt szívvel érez iránta; ragaszkodásáért nem vándorbotot, de elismerést, jutalmat érdemel.

Térváry kiugrott a hintóból s látható jókedvvel vegyült a tisztelők közé. A báróné az iskolához vitette magát.

Pompás színben volt. Látszott rajta az ováció hatása. Az öreg tanító vállát kegyesen megveregette s megengedte, hogy Erzsike kezét csókolhasson.

- Estig maradok itt! A tanító bácsi szobája férjemnek sem nyújt kényelmet, annál kevésbé nekem, ki a legcsekélyebb zajtól, lármától, elviselhetlen főfájást kapok. No, hogy ütött ki a bucsu? Sok a sátor, ezrével nyüzsg a nép a kut környékén. Hány táncz helyet engedélyezett az ispán? Vannak-e szép lányok, takaros legények?

Fogós kérdéseire be sem várva a választ a némán reábámuló kapitányhoz lépett. Hozzá hajolva suttogva váltott vele néhány szót: ilyen bizalmaskodó volt a felelet is. Tömött ibolyacsokrát levette kebléről, mosolyogva nyújtotta át a tisztnek, ki azt mély meghajlással köszönte meg.

- Poros, rendetlen a ruhám! Magad uram, ha szolgád nincs! Mondta czélzatosan a tanító lányára tekintve, kitől azt várta, hogy szolgálatát rögtön felajánlja. Bizonyára abban a hitben lépett be az iskola ajtaján, hogy Erzsike nyomban követni fogja. Arra ugyan várhatott!

E helyett furiaként oda ugrott a kapitányhoz, villámgyorsan kitépte kezéből az ibolyacsokrot a mielőtt megakadályozhatta volna, ízekre szakgatta.

- Azt a virágot szagolgasd, csókolgasd, - sziszegte magánkivül, - amit tőlem kaptál!

A kapitány böszülten lökte el mellőle a leányt, úgy hogy a kerítésig támolgott. Tovább is ott maradt! Fejét a kemény léczhez szorítva, keservesen sirt, zokogott.

VII.

Térváry bárónénak kedve kerekedett megnézni a bucsusok tánczhelyét, mely az ájtatosságok végeztével adatott át rendeltetésének. Kiváló élvezetet talál a népies multságok tarkaságai-ban, a legények, leányok változatos tánczában. A hány a pár, annyi félekép járja. A nagyvárosi kíváncsiság arannyal fizetné az ilyen látványosságot.

Többször s következetes konoksággal nyilvánította, hogy ha nem tartaná méltóságán alólinak, paraszt menyecskének öltözve surranna a tánczosok közé. Senki által nem ismerve, hátra-kötött kontytyal, rövid viganóban, sujtásos sarkos papucsban, nyalka legénynyel ugrálni, forogni, ruháját riszálni: mily felséges, menyországi élvezet volna az!

Terbefalvi Terbe Oszkár, a székháti háziezred délczeg kapitánya karján tette meg a tánczhelyhez vezető utat. Mondanunk sem kell, hogy a két előkelő alak közfeltűnést keltett s különböző találgatások kapcsán bámulat tárgya volt.

Morotvay Regina egyáltalán nem volt kíváncsi a férje hollétére. A parasztokkal egyezkedik, vagy ami valószínűbb, a városi urakkal tárgyal a pusztá megvétele ügyében. Ez az ő legfőbb teendője, érdeke. Neje szórakozzék úgy, amint kedve tartja. Eddig sem ellenőrizte lépteit, tehetett tőle, amit akart. A külszin, a látszat, ez a fő: a világ mindig ebből ítél.

Gyapjasék vendégei szintén melegen érdeklődtek a tánczhely iránt: mely a rögtönzött korcsma udvarát foglalta el. Zúg, zsibong a tömeg, de hire sincs rendőrnek vagy lovas pusztázónak, noha az ilyen külterületi vigasság rendesen egy csomó fejbeveréssel, nem ritkán bicskázással szokott végződni. Kiegészítő része a verekedés, mint borjuszáju golycsingnek a kivarrás, pörge kalap mellett a bokréta.

A báróné meg nem állhatta, hogy csipős megjegyzéseket ne tegyen a társadalom azon állítólagos intelligens elemeire, akikre a földhöz ragadt paraszt házában a potya eszem-iszom ráfér.

Oszkár erre azt jegyezte meg, hogy Gyapjas nemcsak uradalmi bérlő, de városi földesgazda is. A polgármester és társai tartózkodás nélkül elfogadhatták a meghívást.

- Védelme nagyon gyanus, kedves katonám! Értem a benső rokonszenv indokát. A hatóság jóvoltából pompás dolga volt a századnak a vízvédlem alatt. A főmérnök is előzékeny, pazar volt, - a város kontójára. - Csengelei a megtestesült becsületesség. Szemtanuja voltam, ezek fordultak meg naponta a kezén, ellenőrzés nélkül. A férfi legszebb tulajdonait bámultam ebben az emberben.

- Az csak látszat! Nem látott még olyan piros almát, mely belül rothadt? Olyan ő is.

- A gyűlölet mindig elfogult.

- Ej, ne fecsérjük a szót érdemetlenre. Azt kell hinnem, hogy ellenségeimnek hizeleg. Nézzük inkább a vigadókat.

Hanyagul a tiszt kardmarkolatára támaszkodott.

Amit legkevésbé vártak, Térváry rájuk toppant. Törődöttség, levertség látszott rajta. Bocsánatkéréssel intette magához nejét. Élénk beszélgetésbe merültek.

Oszkár ezalatt önkéntelenül is azon töprengett, mi az oka a báróné végtelen gyűlöletének, melyet maró kegyetlenséggel nyilvánít, valahányszor Elek neve szóba kerül. Soha sem titkolta a gyöngéd viszonyt, mely özvegyisége alatt ábrándos lelkeiket összeforrasztotta: tudomása volt erről a bárónak is: az új házasság fátyolt borított a multra. Évek óta tart, forr az ádáz gyűlölet.

Annál nagyobb volt tehát a meglepetése, midőn a báróné férjével folytatott csendes beszélgetés után visszajövet, különös, érthetetlen kéréssel fordult hozzá.

Azt kívánta, hogy keresse föl Csengeleit és küldje hozzá. Ne kutassa, mi készteti vagy kényszeríti erre: most nincs helye a bővebb magyarázatnak. Az iskolánál várni fogja.

- Magához hivatja? Találkozni, beszélni óhajt vele? kérdezte Oszkár megütődve.

- Okvetlenül, késedelem nélkül! Valószínű, hogy habozni, akadékoskodni fog: paraszt gőg lakik benne! Bizom a tapintatosságában, rábeszélő képességében... mondja meg neki, hogy epedve várom!

A kapitány még habozott.

- Komoly szóvitánk volt az imént. Ellenséggként váltunk el. Nem nyilatkozott: megelégszik-e avval az elégtétellel, amit neki adhattam.

- Megteszi vagy nem? Határozott legyen a válasz. Vagy azt akarja: én keressem fel, esetleg megszegyenítésnek, vagy durvaságnak tegyem ki magamat?

Ez az érv hatott. Oszkár eltűnt a bucsusok tömkelegében, Térváryné pedig szinte rohant vissza az iskolához. Eszébe sem jutott, hogy a járó-kelők vigyorgó gunynyal nézhetnek utána. Az előbb még oly méltóságteljesen, kihívóan andalgott a kapitány mellett, most siet, fut, mint akit kergetnek.

A báró számára berendezett szobában összevissza heverték az elöntött kastélyból oda hordott butorok. Alig lehetett az ablakhoz férni tőlük. Térváryné kikapcsolta az ablaktáblákat, hogy a telepre eső szabad kilátását a homályos üveglapok se gátolják.

Végtelen izgatottság vett rajta erőt. Mint a lázbeteg reszketett. Egy levegőt fog szivni avval az emberrel, aki azt érdemelné tőle, hogy körmeivel állítsa el a lélekzetét.

Pedig erősnek, szilárdnak kell lennie, ha czélt érni akar. Fel kell öltenie a tettetés álarczát, el kell némitania a boszuvágy, démoni szenvedélye tombolását. Arra a hatalomra van még egyszer szüksége, mely Eleket rabjává tette. Bizik ravaszságában, de vajjon lesz-e türelme, kitartása e merész játékhoz?

Növekvő izgalommal számította az időt, melyre Oszkárnak küldetéséhez szüksége van. »Most, rátalál Elekre, közli vele üzenetét. Most szabadkozik, meggyőzni iparkodik: hogy lovagias férfi a nő kérését ilyen esetben nem utasíthatja vissza. Mégis mentegetőzik, kifogást kifogásra halmoz, - és végre csak enged!«

Csapongó képzelete nem mer az események elé vágni. Milyen lesz a találkozás: milyen szint nyernek az arcok; miféle láng csillan meg a szemekben; miféle indulat tüze éled fel a szivben. Ki tudná ezt előre megjósolni?

Egyszerre megrázkódott. Elek alakja tűnt fel a közelben. Egyenes irányt vett a bejáratig: tehát csak hozzá jöhet. No hát a koczka el van vetve: nem várja készületlen.

Néhány várakozásteljes perc után Elek előtte állt: oly kifogástalan nyugalommal, mintha ez a kierőszakolt látogatás a régi ismeretség természetes következménye volna.

- Parancsoljon velem, méltóságos asszonyom!

- Nagy merészség, bevallom, illetlenség volt tőlem ide fárasztani. Szólt elfogultan Térváryné. Kérem, halaszsa el megrovó ítéletét, míg meg nem hallgatott.

Székre mutatott, ő pedig a pamlagon foglalt helyet.

- Kétségtelen, példázgatózott Elek, hogy idegen befolyás következtében támadt ez az eszméje.

- És ha az ellenkezőjét állitanám?

- Azt kellene vélnem, hogy most már nem közvetve, kerülő uton, hanem személyesen akarja éreztetni ellenszenvét.

- Tehát azt gondolja, haragszom önre?

- A harag végtelen gyöngé szö az irántam való érzelmének kifejezésére.

- Tettem olyasmit, a mi feljogosítja e véleményre?

- A bárónénak rossz emlékező tehetsége van. De félre a személyeskedésnek csak a látszatával is.

Elek szigorúan nézett Térvárynéra, ki eddig szinte gépiesen hadarta a szavakat. Aztán ő vette szemügyre a főmérnököt, hátra huzva fejét: mintha szívének egykori bálványa kisérteties vízióvá változnék. Hév csapott át érdekes, finom arcán, mely azt e pillanatban széppé, vonzóvá tette.

Pillanatnyi felindulás, semmi egyéb! Azért van a lelki erő s ennek társa a szilárd akarat, hogy csirájában előlje az ilyen gyengeséget. Az élet keserves megpróbáltatásai teremtik meg az önuralom tántoríthatlan erejét: mely a lelket soha cserben nem hagyja!

- Ne játsza előttem a nagylelkűt! szólt csendesén. Vétkeim sorozatát akarom hallani. Essünk ezen is túl valahára! Magunk vagyunk... egyszer s mindenkorra rendezhetjük ügyünket. Legyünk tisztában, hogy ebben a siralom völgyében, mely egynek pokol, másnak mennyország, - mit várhatunk egymástól. Elő a vádakkal!

Térváryné olyan hangon mondta ezt, mely csak a legtisztább öntudat sajátja. Fenkölt, önértetes, salak nélkül való!

- Kérem, követelem, hogy beszéljen. Évek szenvedéseit akarom ma örökre eltemetni. Kitépem lelkemből az emlékezés magvát, mely örök tápot ad a bánat- s fájdalomnak.

Panaszos esdeklés rezgett át szavain.

Eleket bántotta ez a szenvedés.

- Kiméletlen legyek?

- De igazságos is!

- Kezdjük hát az elején, - szólalt meg Elek kis vártatva némi ingerültséggel. Ön menyasszonya volt már mai férjének. Az esküvő napja is ki volt tűzve. Egy szép napon anyját válogatott ürüggyekkel felergette ellenem; a család köréből, hol négy évet töltöttem, haldéktalan távoznom kellett.

- Igaza van. Anyám az én kívánságomra, rimánkodásomra tette azt!

- Utravalóval is ellátott bőven. Jólelkű anyja, sajnálkozva, szomorúan szorongatta kezemet; testvére, az én okos, szelid tanítványom, busan sirdogált. Morotvay Regina csaknem kilökött az ajtón. »Gyűlöletem, átkom kísérje!« Sikitotta utánam. Ez volt a bucsuzója!

- Egyebet is mondtam én akkor. Jobb, ha nem hallotta!

- Elváltunk. A katonatiszt özvegye főrangú hölgy lett; engemet szülővárosom karolt fel. Én férjhez méltóan viseltem magamat, - de ön kegyes volt továbbra is törődni velem. Gyűlölete, átka daczára egyre foglalkozott csekély személyemmel. Elregélte a férjének, a kapitánynak, talán másoknak is, hogy ami vagyok, azt családjának, főképp pedig önnek köszönhetem.

- A báró számtalanszor az égis magasztalta önt előttem! Kénytelen voltam vele megértetni, hogy nagyszerű erényeinek a talaját talán mi is egyengettük!

Elek mindinkább belemelegedett a vádaskodásba. A tartózkodás korlátait ledönté, félre hát a kimélettel.

- Mert munkásaimat, a város által fizetett napszámosokat a térvári elhanyagolt töltésekre nem küldöttem: nyílt helyen, jegyesem előtt támadott meg s becsmérelt. Ez a seb ma is fáj; még nincs behegedve!

- Megfelelek erre is!

- Megirigyelte, hogy egy szende, angyali teremtség sorsát az enyémmel fűzve, új élet ösvényére léptem. Nő létemre a nő szívéhez férközött; idegen kézzel, felbérelt eszközzel nyult a fiatal, tapasztalatlan lélek nyugalma felé.

- Végezze el ezt a kapitánynyal...

- Tudtára akarta nőmnek adni, hogy hitestársa nem az a tiszta jellem, a férfiak eszményképe, mint azt gondolná. Csak olyan közönséges ingatag ember, mint a többi, kinek multján folt van, jelenében is több a hazugság, mint a valódi érdem.

Térváryné behunyta szemeit. Minden szó a szívébe nyílt. De az őserő lüktet ereiben: mely türelmét aczélozza, kitörő indulatát, forró vére hevét féken tartja.

- Rám kerül-e már a sor, taglalta vontatottan, mintha izekre akarná szétszedni a szavakat. Van még több sérelme is tartalékban? Ha azon a rettenetes éjjelen, melynek leple alatt a zugó ár szememláltára söpörte el az ég áldását, nem örültem meg, most nem félhetek semmitől.

- Végeztem!

- Végig hallgattam, - harsogta Térváryné, felpattanva helyéből. Azt reméltem, hogy a nőnek tartozó gyengédséget nem fogja figyelmen kívül hagyni. Hasonló lesz az én fegyverem is.

Fenyegető mozdulatot tett.

- Oh, hogy végre szabadon, tartózkodás nélkül elmondhatom mindazt, ami bennem rágódik, sorvaszt, és éget. Hogy kiönthetem megbántott szívem minden keservét. Hogy végre-valahára szemére lobbanthatom az égbekiáltó igazságtalanságot, mit ellenem érdemetlenül elkövetett!

Fejére kulcsolta kezeit, mintha félne, hogy agya szétpattan.

- Mielőtt a báró hírét hallottam volna, szíveinket a tiszta szerelem gyönyöre kapcsolta együvé.

- Édes perczek, áldott pillanatok, - sóhajtott Elek önfeledten.

- Neje akartam lenni, értse meg: felesége, hitestársa, mindene. Örömmel koszorúztam meg első férjem sirját, hogy többé ő sem állt közöttünk. Kezdetben burkoltan leplezve, később nyíltabban, a női önérték és büszkeség arcza csapásával nyilatkoztam ön előtt, tudtára adtam egyedüli vágyamat, óhajomat. És Csengelei Elek, ki miatt örömmel türtem el a gúnyt, megszólást, hirem, nevem meghurczolását: hidegen, mondhatni megvetően utasított vissza!

- Akkor még senki, állás nélkül való fiatal ember voltam. Megnősülni, bizonytalan jövőre, - tiltotta a józan ész, a becsület!

- Tudta, hogy férjem prédasága s hallatlan könnyelműsége daczára még mindig gazdag vagyok!

- Éppen ez riasztott vissza, hogy lábai elé boruljak. Piaczi árucikk gyanánt nem dobhattam oda a nevemet. Elég volt addig a kegyelemből, a felhányt jóindulatból. Aki egyszer belekóstolt, örökké szájában marad az íze.

- A sértett hiuságnak, dacznak volt abban legnagyobb része, hogy férjhez mentem egy hajlott koru, törődött emberhez, aki, hogy régen csődbe nem jutott, nekem köszönheti. Lehet a szerelemtől szó közöttünk, mikor még ma sem érzek iránta vonzalmat. Összes vagyonomat

elkunyorálta tőlem; s az most, a térvári uradalommal együtt uszik. Ha a hitelezők holnap megrohanják, utána megy az eddig tehermentes karantai pusztá. Ön megmenthetett volna bennünket.

- Nem értette meg a multkori védelmemet?

- Sovány kibeszélés, közönyös restség, mi csak dajkamesébe való.

Az ajtóhoz támolygott. Összefonta mellén a karjait.

- Megfogadtam, hogy irtózatot boszút állok ezért. A porig sujtom... fetrengjen, pusztuljon... gyötrelme legyen az üdvösségem. Megtettem az első lépést: úgy-e merészen? katonatisztet sodortam bele a játékba. De most már tovább nem mehetek.

Elérzékenyülve nyújtott kezet.

- Nem vagyok én olyan rossz, férgeslelkű, mint amilyennek képzeltem magamat. Nő vagyok, ki tömérdék megpróbáltatáson ment keresztül s az ádáz viharokban hitét is elvesztette.

Elek nem mozdult; a báróné aláhanyatlott fővel közeledett hozzá.

- Világgá kürtöltem, hogy gyűlölöm. Istenem! mily iszonyu csalódás. Vártam az undort, ha csak ráemlékezem, s e helyett jóleső érzés kerített hatalmába. Ime: a legtisztább rokonszenvenvel, a haldokló szerelem végső fellobbanásával kérem: feledjük a multat, maradjunk barátok, segítsük egymást a bajban, veszélyben...

A szék karjára hajolt. Feje imbolygott: pihenőjét kereste. De nem találta meg.

Elek lassan fölemelkedett, merev testtartással, mint aki delejes álomból ébred föl. Aztán elkapta a báróné puha kezét s mohón ajkaihoz emelte.

Sokáig álltak egymás mellett. Erkölcsi kényszer, vagy más nyög alatt zsibong az érzékük?

Mindkettő a multon mereng. Egyik a régi boldogság fényözönében fürösztö a lelkét s a jelenre nem gondol: a másik a jelen tetszetős lepleivel iparkodik befödni a multat!

Mind hiába, hasztalan! Romba dőlt mennyországot gyöngé eszközökkel nem lehet felépíteni soha!

VIII.

Térváryné nyerte vissza hamarabb önuralmát. Elmult a gyöngeség: mely sok fenkölt eszmének s aljas szándéknak sirásója volt már.

A chameleon színváltozásának gyorsaságával tért vissza a már természetévé vált, rideg, bántó gőgje.

- Köszönöm, hogy ide fáradt. Most már végleg elválhatunk egymástól. Kölcsönös a kiengeztelés. Látható, megszivlelhető jele se legyen annak: amit az imént eltemettünk. Kérem, hagyjon el... távozzék... pihenni akarok!

Elek még mindig a régi, őrítő emlékek zsibbasztó varázsával küzdött. De ez az affektált hang józanítólag hatott rá.

Szelid, előzékeny akart maradni.

- Elmondott mindent? Közölte megcsönkítés nélkül, amiért hivatott?

- A szavát ismétlem: végeztem!

- Olyan sürgősnek találta a kibékülést, hogy éppen ezt a megszólással, talán kellemetlenséggel járó alkalmat iparkodott felhasználni? Talán soha ebben az életben.

- Mikor dob elének a véletlen megint egy ilyen alkalmat?

- És éppen a kapitányt kellett erre a küldöncszolgálatra rávenni, akivel mindeddig leszámolatlan ügyem van?

- Tőle tudom, hogy a mentségeit ön hallgatagon elfogadta. Ez a bocsánat jele. Előzetesen rávettem, hogy ha kérdőre vonja s eljárását férfiatlannak bélyegzi, ne nyuljon kardjához; hivatkozzék rám, mint értelmi bünszerzőre, legyen őszinte és kiméletes.

- Valóban az volt... De még nem tudom, nem is sejtem itt létem okát, a sürgős találkozás célját.

- Ez most már mellékes... hagyjuk el, feledjük el!

- Ellenkezőleg, ismernem kell az indokot. Hogy álljon így helyre a kölcsönös bizalom.

Térváryné lesütötte szemeit, mint a kurtaruhás leányka az első hizelgő szó hallatára.

- Nem merem... ej! nem akarom!

Elek most méltán boszankodott.

- Sokat tanultam, még többet tapasztaltam. A tapasztalás többet ér, mint a bölcsek elméletei, szofizmái.

- Oktatás legyen ez?

- Csak célzás, hogy eltitkolja a valót.

- Ne faggasson! gondoltam ugyan rá, hogy egy kivételes kéréssel háborgatom. De jobb, ha nem is említem. Talán terhére volnék.

- Teljesíthetlen?

- Nem kívánok lehetetlent, csak szivességet!

- Folytassa, kérem!..

- El vagyok gyöngülve. A sok izgalom nagyon megviselt. Távozzék: nem a férjem miatt. Ő nem volt s nem is lesz soha féltékeny. De a kapitány nagyon különös ember, árnyékként követ. Míg szerelmi ömlengéseivel ostromol, azzal iparkodik imponálni előttem, hogy jegyesét, azt a tehetségtelen vidéki színésznőt miattam hanyagolja el. Nézze csak: itt járkal az ablak alatt.

- Addig nem fogok távozni, míg kételyben hagy a kívánsága felől. Engem el nem rémíthet, mindenkor helyt állok magamért.

Nem tehetett mást, könyörgésre fogta a dolgot.

- Hálátlansággal illetett a férje előtt is. Engedje jóvá tennem vétkeimet, mely szerintem ennek nem minősíthető. Kibékülésünk őszinteségének csak a bizalom lehet a koronája.

- Legyen tehát, mondta Térváryné csüggedten. Férjem az imént közölte, hogy a polgármester nyilatkozata szerint a város közönsége kész örömmel megvásárolja ezt a pusztát. A vételárt új kölcsön fedezi. A hatóság minden befolyásos tagja helyesli ezt: csak a főmérnök kardoskodik, agitál ellene.

- Meggyőződésből teszem.

- A többség véleménye az irányadó!

- A kisebbség pedig felterjeszti véleményét a miniszterhez. Pártatlanul dönt az!

- Ne csináljon belőle lelkiismereti kérdést. Nyugodjék meg a többség véleményében, határozatában.

- Tehát azt kívánja a báróné, hogy olyan ügyért szálljak sikra, melyet meggyőződésem ellenez?

- Korántsem!

- Vagy hogy semleges álláspontra helyezkedjem?

- Eltalálta. Jöjjön létre az egyezés; ne indítson mozgalmat ellene. Lehetlent kérek?

- Mint a város érdekeinek hivatott őre, annál is inkább kötelességem volt ez ellen felszólalni, mert tudtommal, a mai bérlők végső erejükkel ragaszkodnak a pusztához. Ha ők maradnak a tulajdonosok, velük olcsóbban egyezkedhetünk.

- A toprongyosok! a nyomorult hajléktalanok! tört ki Térváryné, hevesen megragadva Elek karját. Hitelbe, részletfizetésre, isten nevében kellene nekik ez a tehermentes, drága föld! Pénzzé kell tennünk mielőbb, hogy oly összeget kapjunk, amit hitelező le nem foglalhat. A várossal kötendő szerződésnél az én nevem szerepel!

Térváryné Elekre tekintett, mint aki vigaszért az oltárképre néz.

- Ha megértett, - folytatta szomorúan, - méltányolni fogja előbbi tartózkodásomat. Ne szóljon... hallgatása legyen a kedvező válasz. Csak önben van bizalmunk: szerencsétlenségünk közepett senki másban e világon.

Kezére hanyatlott a keze: pedig az a kéz még mindig az Elek karját tartotta.

- Megértettem... mondta Elek rövid habozás után. Nem fog csalódni bennem.

- Ezt vártam!.. igen... ez a nemes, előkelő gondolkodás önre vall! Jól esik a mentő kéz az ellenségtől is: hát még attól, ki készséggel nyújtja.

Sokáig tanakodtak, bizalmasan, meghitten. Elek kezdetben úgy érezte, hogy hinárba lépett, melynek ingoványa egyre süpped a lába alatt. De aztán szabadon engedte át magát a helyzet csábjának. Térváryné mestere volt a képmutatásnak. Korán elsajátította s ingatag jellemének e

faltját soha sem iparkodott eltávolítani. De amint Elek távozott, megmutatta lényét a maga valóságában.

Formás karjainak nem találta a helyét. Vad öröme metsző hahotában nyilvánult.

- Először a családi nyugalmat bolygattam meg: most a lelkiismeretéhez nyultam! Hozzá férközöm a becsületéhez is. Utoljára a szívéhez, lelkéhez...

A tükör elé állt, a kárörömtől eltorzult arcza változatos játékában gyönyörködött.

- Helyes, pompás, nagyszerű ez így! Salve Regina, salve! Vigadj előre a biztos győzelemnek. Légy üdvöz, te a pokol légköréből szívembe plántált gyűlölet. Salve Morotvay Regina.

Meggyuladt a vére, kedvére őriönghetett.

- Salve Regina! Ezt énekelték a jólekek lágyan, meghatóan a bünei miatt tengerbe sülyedt város buborékjai fölött. Ez lesz az én győzelmi dalom, midőn mindenki sir, jajgat, átkozódik köröttem.

Ujongott, toporzékolt, rémes hahotája sikojba fult, majd pedig sziszegéssé enyhült. Meghalt benne a nő: a teremtés e magasztos s a tökélyhez legközelebb álló alkotásának minden bája egy-egy furiává változott, mely lángpallosért üvölt, hogy öljön, pusztítson...

Térváry a leghizelgőbb bókokkal halmazta el nejét a nem remélt siker hallatára. Boldog tervezgetést fűzött hozzá rögtön.

- A holnapi rendkívüli tanácsülés elfogadja az ajánlatomat. A közgyűlés megszavazza a vétel-árt, mely kerek nyolczvanezer forintot tesz ki. Az összeget rögtön lefoglaltatom hozományod fejében a nevedre, hogy senki hozzá ne férhessen. Az uradalomnak viz alatt levő nagyobb-része ugys árverés alá kerül: evvel a pénzzel még kezdetünk valamit!

Alkonyodott. A báróné előparancsolta a fogatot. Sietnie kell a vasuthoz, nehogy a gyors-vonatot elszalaszssa. A kapitány engedelmet kért, hogy elkísérhesse. Fürgén a bakra ugrott.

Térváry nejéhez fordult.

- Azt akarja, szólt halkán, hogy nyelvére vegye, megszólja a csőcselék. Nem fog elutazni ma, mert holnap a tanácsára, támogatására lesz szükségem. A bérlők küldöttségét kell fogadnunk s nem térhetünk ki előlük. Meg kell őket nyugtatnunk, mert ravasz, furfangos a paraszt: minden rosszra hajlandó, ha el van keseredve!

Most hagyták el Karantát a városi vendégek is. Elek a polgármesterrel ült egy kocsin, szívé-lyesen köszöntve Térváryt, a ki szinte belefáradt a kalap leemelésbe. Csengeleiné nagy-bátyjával utazott, kendőjét mélyen előre huzta, hogy bánatos arcját senki ne láthassa.

A kapitány is elkocsizott, a nélkül, hogy Erzsikét figyelemre méltatta volna. Sem önmagával sem a viszonyokkal nem volt megelégedve. Bántotta, hogy a báróné vak eszközéül hagyta magát felhasználtatni, nem tetszett neki Erzsike féltékenysége; haragudott, hogy Elek előtt meg kellett hunyázkodnia. Szóval: mai szereplése a kellemetlenségek és csalódások lánczo-lata, a melyekért elégtételt fog szerezni magának.

Az éj ráborította sötét palástját a telepre. A bucsu különböző szórakozásai után édes min-denkinek a nyugalom. Térváry a szó teljes értelmében el volt csigázva, egész nap lótot-futott: s a városuráival folytatott tárgyalások állandó izgatottságban tartották.

Lefeküdt, de mielőtt elaludt volna, neje zsörtölődéseit kellett végig hallgatnia.

»Ha már kéréssel, rimánkodással, a szomoru jövőre való hivatkozással rávette, hogy Elek előtt magát a porig alázza, mért kényszeríti az itt maradásra? Ő nem lesz a szószólója tovább: kincsért sem hallgatja végig a paraszt deputáció siránkozásait. Ami ezután következik, az a

földesur gondja. Ő nem tud ebben a nyomorult szobában lepihenni. Penészes a levegő, kiállhatatlan a szag. Főfájást kap, vagy hát minden áron beteggé akarja tenni, nem elég volt a lelki izgalom.«

Hogy neheztelését tényleg megmutassa: ehhez arányított zajjal ment ki a szobából.

Talán a tavaszi éj enyhe levegője az ő szemére is álmat fog hinteni.

A rövid, sötét folyosó végén volt a tanító szobája, honnét világosság csillámlott. Pillanat mulva eltűnt a fény, utána beszélgetés, léptek zaja hallatszott. Majd megnyílt az ajtó s a báróné az öreg tanító szikár alakját, mellette Erzsikét vélte felismerni.

- Hát ezek mért nem alusznak? Ötlött az agyába gyanakvóan. És szorosan a falhoz simult a homály daczára, nehogy észrevegyék.

Azok elhaladtak mellette s a kijáratnak tartottak.

- Menjünk gyorsan édes apám. Ezóta együtt vannak, várnak reánk! Majd elmondjuk, hogy addig nem indulhattunk el, míg ezek a bűnösök itt ki nem erőszakolták az álmukat.

Térváryné tudja, hogy Erzsike kiket ért a bűnösök alatt, és hogy ez az ítélet leginkább ő reá vonatkozik. A féltékenységtől gyötört, szerelmében megbántott szívnek lehet-e enyhébb a hangja?

Csodálkozását kíváncsiság tetézte.

Hová törtetnek ezek éjszakának évadján? Kik várnak rájuk, akik előtt a késelem miatt a jóltevő földesur sértegetésével mentegetőzni kell? Az öreg tanítót, aki folyton testi törődöttséget, gyengeséget emleget, micsoda titkos ok készíti, hogy neki vágjon a sötét éjszakának.

Kalandos ötlete támadt. Meg akarja tudni e titkos ut célját.

Utánuk lopózik észrevétlenül, árnyékként kíséri őket. A kaland, legyenek bár veszélyei, oly csábító, izgató.

Mire az utcára kiért, a tanító és leánya alakjainak homályos körvonalait sem láthatta. De hangos beszélgetésük elárulta utjuk irányát. Az utca közepén haladtak a Gyapjas tanya felé.

Térváryné mintegy husz lépésre maradt mögöttük. Bármennyire figyelt, nem értette szavukat, noha éjjel uj szárnya nő a hangnak. Egyre gyorsították a lépteiket: erőltetésbe került, hogy a távolságot betarthassa.

A telepről csakhamar kiértek a szabadba, a végtelen homályba. Annak az egy-két égi őrszemnek nem az a hivatása, hogy lanyha pislogása mellett meg lehessen különböztetni a tárgyakat, hanem hogy ároktól, gödörtől, a lidérczek mocsarától elterelje a pusztá bolygó vándorát.

Elmaradt a tanya, a kocsit, keskeny csapáson a harmattól nedves rétre tértek át. Az éj csendje borongós érzéseket szül, melyek hallatlanná teszik a léptek zaját, de nem enyhítik a fáradtságot, sőt sarkalják a vágat a cél felé.

Térváryné kezdte bánni elhamarkodottságát. A két homályos alak előtte lebeg, de már csak szóval érhetné be őket. Künn a pusztán, egyedül, elhatárolása merészségével össze nem egyeztethető szeszélyből, üzőbe vesz két közönséges teremtet, akik az ő dolgába soha nem ártották magukat. Ő azonban mégis azt kutatja, mi tartja őket ébren?

Hát nem-e kacagni való dőreség ez?

Vékony czipőjén keresztül érzi a vizes fű hidegségét. Lábaira mintha újabb és újabb súlyok nehezednének, majd a kimerültség előjele, a zsibbadtság is jelentkezik, és még sincs vége ennek a hosszú, bizonytalan utnak.

Hozzávetőleges számítása szerint legalább is egy óra óta tart már ez a hajsza. Ekkora megterhelésre nem hitte magát képesnek. Vissza nem fordulhat: hová menjen, merre bolyongja át az éjszakát? Az a két sötét alak csak viszi, hajtja tovább, amíg le nem roskad s az éj barna szemfedője ráborul.

Szorongó félelme a kétségbeesésig fokozódott.

Vége volt a rétnek, a mezőnek is: göröngyös talajon mentek tovább. Tavaszi kiszáradt szántáson, melynek éles rögein olyanokat botlott, hogy alig tudta magát újra összeszedni. Az éj pedig ezalatt lassu színváltozáson ment keresztül.

Foszlányos felhők mögül előbukkant a hold. Fénye inkább sárgás, mert ködpárával telített a lég. De bármilyen színben jelen meg: milliók reményteljes mosolya üdvözlí. Ez a szende égitest, szabályos időrendszerével a megújuló, visszatérő remény jelképe. Térváryné is szent áhíhattal néz föl reá.

Végre, mintha kisebb-nagyobb házcsoportokat különböztetne meg a közelben. Valóban: házak, lakóhelyek... vége a kietlen pusztaságnak: itt emberek laknak!

Széles utca végén, magas léczkerítés mellett surrant el a két árnyék. A báróné még mindig a nyomukban járt. Amint azonban futólagos pillantást vetett az épületre: ijedten állt meg, mint aki örvény szélére lépett.

Elképedve látta, hogy oda jutott vissza, a honnét elindult. Óriási, keserves körut után ott van az iskolánál! Valószínű, hogy elárulta magát, valamiképp meglátták s hogy lerázzák a nyakukról, végkép kifáraszták: meghurczolták a határban.

A tanító és leánya nem tértek be a lakásukba: fürgén iramodtak tovább, megint csak a Gyapjas tanya felé. A kimerültség helyett vidámak, jókedvűek lehettek: mert idáig visszahallatszott éles hahotájuk.

Mi más ez: mint a meglegedés pöffeszkedő hangja a sikerült tréfa, a megcsufolt kíváncsiság kudarcza fölött.

Térvárynét a szégyenkezés dühe szédítette meg.

- Nem fogtok ki rajtam nyomorultak! Hörögte. Megyek utánatok, ha csuszva, mászva is, amíg titkotokat fölfedem!

Végső erőfeszítéssel vánszorgott utánuk. Többször visszanéztek, de az erősbülő holdvilág daczára a házak árnyékától nem láthatták.

Ekkor azután jobbra fordultak, egyenesen neki a dombnak, mely a bucsuhelylyé avatott szentkútnál ér véget.

IX.

Időbe került, míg Térváry báróné a dombra felküzdötte magát. Itt aztán összeesett.

Szivós, bámulatos kitartása meglelte jutalmát, mert olyan látvány tárult elébe: minő a fantasztikus történetek világába háttér gyanánt méltán beillenek.

A völgszerű lapos mélyedés közepén hatalmas máglya égett, melynek izzó piros fénye az égig felszökött, nappali fénybe vonva a lapály utolsó rögét is.

A kut környékén, a tüzhöz közel az árusátrak, bódék, az oltár, az ájtatos hívők kegyelete helyén pár száz paraszt hullámozott a legnagyobb csendben. A bűvös camera obscura vetít ily idomtalan alakokat.

A feszület előtti lombos, virágos emelvényen festői nőalak állott égnek emelt fejjel, ájtatosan összetett kezekkel. Fehér ruha omlott alá szabályos termetén s a tűz fénye vérvörös színt kölcsönzött gömbölyü arcának.

- A tanító Erzsikéje, a kapitány néhai jegyese. Mormogta a báróné inkább szánakozva, mint meglepetve. Mit akar itt ez a kóbor színésznő, ez a kisasszonynya, uri nővé finomult parasztcsimota? Talán valamelyik magán-jelenetét adja elő a karantai benszülöttek földvásárlási alapja javára.

Kegyetlen gúnyjában nem soká gyönyörködhetett. Erzsike megszólalt, tiszta, átható, szívhöz szóló hangon:

- Atyámfiak, én édes véreim, kedves barátaim! Nehéz, inséges napok várnak reánk, keserves jövőnek nézünk elébe. Hogy bajunkra, bánatunkra irt, balzsamot nyerjünk: forduljunk véd-szentünkhöz, a csodatevő szüzhöz, ki fölséges, szent ábrázatát nekem, mint gyermek leánynak, azonkívül sok ártatlan lánypajtásomnak oly kegyesen megmutatta. Esdve kérjük: ne hagyjon el bennünket a nyomoruság küszöbén!

Szétterjesztett, ölelésre hajló karokkal a feszület felé fordult s imába kezdett.

A körülállók mintegy parancsszóra levették fövegeiket s halkán utána rebegték a vallás áldott ígéit.

Térváryné összerázkódott. Nem ilyen kezdetet várt ő: más hangra, jelenetre volt elkészülve.

Erzsike keresztet vetett magára s még érzesebben folytatta.

- Mi a bajunk, mi bánt bennünket, tudja, érzi, még a csecsemő is. Ez a föld, mely oly hosszú időn keresztül hajlékot, otthont, életet adott, meglehet, hogy pár nap múlva nem lesz már a tiétek.

- A város akarja előlünk elharácsolni. Zugták minden felől.

- Gazdát cserél a pusztá: új földesurnak új lesz a cselédje: kövérebb, munkabíróbb az eddiginél. Itt éltetek, itt morzsoltátok le, sirtátok végig időtök javát: véres verejtékkel megszakadt tagokkal itt küzdöttetek a tavaszért, nyárért, a napsugárért, az isten áldásáért. Hát oly könnyen itt tudátok ezt a helyet hagyni?

- Nem űzetjük el magunkat... nem engedünk, itt maradunk... kiabáltak többen, helyeslő moraj által kísérve.

- Ha már a házakat nem is vihetitek magatokkal, - mert hiszen azt a szerződés szerint még le is kell rombolni, - elvihetitek-e magatokkal a temetőt: hol annyi drága, kedves halott porladoz. A nyugvók emléke örök váddal üldözi élete fogytáig azt, ki könyörtelenül el tud válni szerettei besüppedt sírjától.

- Vakmerő lázítás, arcátlan izgatás ellenünk! Susogta a báróné magánkivül.

Tehetetlen báb: nincs hatalma, ereje megakadályozni.

- Mindezt azért soroltam elő, - hangzott csendesebben, hogy a baj, a veszedelem nagyságára rámutassak. Jól tették, hogy édes apám tanácsára hozzám fordultak. Ismerem a báró urat, örökbe fogadott cselédje voltam!

- Leánya... gyermeke....

- Cselédje, ha mondom! Mert mint ilyent bocsátott el magától. Meg kell hogy hallgassa a kérésemet! Majd leszek én a küldöttség szószólója, majd elkesergem én a karantaiak baját, panaszát. Ha van szive, megindul a szavamon.

Zürzavaros lárma hangzott sűrűn megújulva. A kitörő, lelkesült öröm nyilvánulása az!

- Hátha elutasít bennünket, ügyet se vet a kérelmünkre, kilátást sem nyújt az egyezkedő alkura.

- Akkor kérjétek a haragtól, vagy elszomorodott szívetektől tanácsot!

Az eddig nyugodt, csöndes tömeget a forrongás láza szállta meg. Százan is zajongtak, beszéltek egyszerre. Erős kifakadásaik közé szitkok vegyültek.

Térvárné a domb-tetőn egy földhányásra támaszkodva szemlélte a kut körül történeteket. Valódi színelőadás volt az: hálás publikum hódolt a főszereplőnek.

Az éj hűvös volt. Csak most érezte, hogy mennyire fázik, hogy el van csigázva. Haza gyorsan, nehogy megelőzzék.

Alig tett támolyogva néhány lépést, egy erős férfialak, mintha csak a földből pattant volna ki, termett mellette.

Dús Dániel ur, a központi ispán volt.

Egyre hajlongott és csak úgy szórta az »alázatos szolgája«-féle hódolatteljes köszöntéseket. Egy csöppet sem csodálkozott, nem ütődött meg rajta: hogy a méltóságos báróné éjjel tizenegy óra körül ezen az elhagyott puszta helyen ödöng; - kinek ne volnának titkai? Az alázatos kérdezősködés helyett boldogan dicsekedett:

- A jó gazdatiszt szíven viseli a kenyéradója érdekét s azt tőle kitelhetőleg előmozdítja. Arról értesültem, hogy a parasztok áskálódnak az uradalom ellen: itt gyülekeznek, tanácskoznak, hazug, bolond dolgokat összevissza beszélnek. Végig hallgattam a szónokot.

- Leszedte rólunk a keresztvizet is.

- Én a ruhát huzom le róluk. A félévi bér holnap válik esedékessé. Lefoglalom a jószágait, ha rögtön nem fizetnek.

A jeles népbarát további beszédének a kikötözés, elkergetés, nyuzás, korbácsolás s ezekhez hasonló fenyegetés sűrű emlegetése képezte a tenorját. Még jogokról, méltányosságról mernek szólni, mikor a szerződés, a pénz beszél!

- Adunk nekik földet, verte mellét hetykén, - de csak amennyit megehetnek!

A báróné lábai most már csakugyan megtagadták a szolgálatot. Rövidült a lépése, mint a kurta bilincsre vert rabé.

- Nyujtsa hát a karját! Mordult a kísézőre. Vezessen haza. Nem látja, hogy tántorogni is alig bírok.

A telep szárnyasainak éjjél előtti koncertje véget ért, mire az iskola-épületben minden elcsendesült. Ha a szemre álom borul, pihen a lélek is? Oh nem mindenkor, nem mindenkinél.

Erzsike mélyen aludt, mégis egyre hánykódott, nyöszörgött ágyában. Pedig meg volt vetve a feje alja lágyan. Érthetetlen szavakat mormogott, többször élesen felsikoltott, - mint akit kínoznak.

Csak reggel felé csendesült le teljesen. Zavartalan pihenése nem sokáig tartott. Az ispán rontott be a tanítóhoz lesújtó, megdöbbentő hírrel.

- Gyászba öltözhet a leánya! Kezdte vénasszonyos siránkozással, sárgás szemeit forgatva. Nincs már jegyese; a szegény Terbe Oszkár kapitány bevégezte földi pályáját. Még pedig, a kard, a puská e hős vitéze, mily csunya halállal! Kocsijával a meredek partról belefordult a Tiszába; a kocsis valahogy kiuszott, de a lovak ott veszték s a kapitányt is már csak halva húzták ki a partra! Hulláját a kórházba vitték.

- Szegény, szerencsétlen leányom, - mormogta a tanító elérzékenyülve.

- Mily végtelen kár, azért a derék, szép fiatal emberért! Testi-lelki barátom volt; rögtön indulok a városba, hogy utoljára láthassam, megadjam neki könyeim hullásával a végső tiszteletet.

Sirni akart, hát vörösre dörzsölte szemhéjait.

- A báró ur saját hintáját adta rendelkezésemre, hogy hamarább járjak. Ő is szerette a kapitányt... hát még a báróné, aki mit sem tud a szörnyű esetről. Ha tehát Erzsike, a boldogtalan mátká, velem akar tartani: lesz helye a hintóban.

Be sem fejezhette szavait, könnyü háló-ruhában Erzsike állt előtte.

A szörnyű hír első hangjára felébredt s míg a legszükségesebb ruhadarabokat magára kapkodta, az ispán minden szava hegyes tőrként nyilalt a szívébe.

Halálhírére hallja annak, a ki eszményképe, bálványa, mindene. A kit nyilvánvaló hűtlensége, kiméletlen magaviselete daczára a rajongásig szeret.

Remegve, akadozó szavakkal, kérte az ispánt, várjon rá, míg utra készül, illően felöltözik. Mit törődik ő most a mások bajával, a bérlők kívánságával, a föld sorsával: a világ minden nyomoránál több az ő gyásza, bánata. Ezek az életfát döntik le, - míg a nyomor csak időhöz van kötve, eloszlatja a boldog áldás, mosolygó szerencse...

Hogy elkészült az utra, biztatta apját: holnap okvetlen visszatér. Akkor sem késnek el kérelmükkel: a jószándék, jóindulat nincs időhöz kötve. Megtartja fogadását, hiven elvégzi, amire vállalkozott. Nyithat e kérésre az ajk: ha a lélek sir, sajnó?

Nagyot nézett, sőt meghökkent, midőn az utcára lépve, az iskola előtt levő fogaton a bárónét pillantotta meg, aki mosolyogva, hívón fordult hozzá.

- Siessen gyermekem! Üljön ide mellém. Hazáig elbeszélhetünk. Magához méltóval mindig szívesen társalog az ember. Majd csak elüzzük az ut unalmát valahogy.

Erzsike vonakodva engedelmeskedett.

- Ön művésznő. A kapitány a legnagyobb elragadtatással említette színpadi rutinját, csengő orgánumát, érzelmes játékát. Egy olyan érdekes világban él: mely idegen előttem. Ha erről is beszél, hálás köszönettel fogadom. Nagy érdeklődéssel fogom hallgatni.

Hangja kimért, közömbös. Modora bizalmasnak látszik, de előkelő. Bágyadtságot sem mutat, sőt nyájaskodni tud: egyetlen gyanus mozdulattal nem árulja el, hogy másként érez.

Az éjjeli jelenet folytatásául ezt a szerepet is így megjátszani: mesteri alkotás, valódi művészet!

Lám a hivatásos színésznő, kinek kenyérkeresete a tettetés, az alakoskodás, nem képes ellen-szenvét elpalástolni. Ugy tesz, amint érez, gondolkozik. Meghuzza magát a hintó-sarokban, hogy még a ruhája se érjen ahhoz, kit boldogsága megrontójának tart. Fél tőle, mint a ragályos betegről, kinek az érintése is halálhozó.

Az időtöltésre hivatott társalgásból, szóváltásból tehát az egész uton nem lett semmi. Térváry-né hol elejtette, hol felvette a beszéd fonalát, de utitársa néma maradt. Legföljebb egy-egy fejbillenéssel iparkodott elütni nyilvánvaló illetlenségét s ha éppen szólni volt kedve: három-szor is megkérdezte, amire immel-ámmal, félvállról felelt.

(Megállj csak! gondolta magában Térváryné, majd nemsokára megered a kereplőd, csak legyen aki hallgassa!)

Delet harangoztak, midőn a városi vámház sorompója mellett elhajtattak. A kincstári épületek sorát a főutcán a magas-földszintes kaszárnya, egy idejét és divatját mult épület nyitja meg. Erzsike sajgó fájdalommal nézte a boltíves vasrácsos ablakokat. Találgatja, melyik közvetíti a napfényt Oszkár hült tetemére.

(Honnan tudná, hogy ez az ódon épület évek óta megszűnt kaszárnya lenni: magtárnak használják.)

- Hová visznek engem? Riadt fel Erzsike, amint a hintó az épület mellett a lehető legnagyobb sebességgel elhaladt.

Dániel ur, a bakról visszafordulva adta meg rá a megnyugtató választ.

- A rendőrkapitányhoz! A szerencsétlenség a város határán történt, ő tőle tudhatjuk meg a valót.

A városházához érve, Térváryné jelentős pillantást váltott az ispánnal s a kapuban őrt álló hajdutól a főmérnök után kérdezősködött. Megtudván, hogy még a hivatalban van, hozzá indult.

- Mi pedig ezen a széles folyosón jobbra tartsunk, mondta az ispán hanyagul. A rendőrkapitány játszópajtásom, iskolatársam: előzékenységére feltétlenül számíthatok.

A folyosó végén egy természetes városi rendőrrel találkoztak, akit az ispán magához intett. Halkan és hosszasan beszélgetett vele.

- A kapitány ur még él, - kiáltott Dániel vigan, ruhájáról zsebkendőjével a port törülgetve. Rendőr, nyisson ajtót előttünk. Derült kedélylyel mehetünk a főnök ur elébe.

A rendőr ur nagy sietséggel teljesítette a parancsot. Nehéz, tölgyfaajtó nyílt meg s Erzsike egy boltozatos teremben találta magát. Gyanutlanul tett néhány lépést, mialatt az ajtószárny becsapódott s mögötte valaki a kulcsot kétszer is megfordította a zárban...

Dús Dániel ur pedig eléggülten vette elő bugyellárisát s öt forintossal jutalmazta meg a rend és törvény zsinóros őrének eme ügyességét.

- Ez a nőszemély Térváry báróné és Dús Dániel központi ispán felelősségére mindaddig fogva maradjon, míg a főkapitány ur másként nem intézkedik.

- De ha nagyon lármáz, dörömböl és okát kérdi a letartóztatásnak?

Az ispán mérgesen huzta le szemére a kalapot.

- Lázítás, izgatás a földesur, a hatóság, a törvényes rend, a vagyon, a közbiztonság ellen.

Még parolázott is a rendőrrel!

- Ne féljen, ne tartson semmitől. Ha visszaélés miatt el is csapnák ebből a százforintos tisztségből, hivatalból: az ilyen értelmes, ügyes embernek mindig ad kenyeret a térvári uradalom!

X.

A rendkívüli tanácsülés egyedüli tárgyát Térváry báró ismert ajánlata fölött való megállapodás és határozat képezte.

A nagyfontosságú ülésen a tekintetes tanácsbeliek valamennyien részt vettek. A főmérnöknek ugyan a felső-tiszai töltés zsilipjénél helyszíni szemléje lett volna: de az ügy érdekét tekintve, itthon maradt.

Maga a gazdasági tanácsnok volt az előadó. A mezőgazdaság és állattenyésztés érdekével egybevágó szakértelemmel sorolta föl a földvétele előnyeit, az erkölcsi és anyagi hasznot, mely ebből az ügyletből a városra háramol. Alapos tanulmányozással rámutatott azokra a módokra és eszközökre, melyek a vételár, a költség előteremtéséhez szükségesek.

A város újabb százezer forintos kölcsönt vesz fel valamelyik fővárosi banktól, mely az összeg erejéig a megvásárolt birtokot a javára keblezteti. A pusztá, a pontos mérnöki kimutatás szerint, ötszázhusz hold, a tanács nyolczvanezer forintot ígér érte.

Ellenkezés nélkül elfogadták a javaslatot. A birtok hasznosítására vonatkozó előterjesztés már nem ment ily simán keresztül.

Szecsey bátyánk ugyanis azt hangsúlyozta, hogy a mai bérlőknek felmondva, haladéktalan távozásra hivassanak fel. Két nap elég az elhurczolkodásra; bontsák el a házaikat, ha lesz rá érkezésük; vigyék el az anyagot, ha van igájuk hozzá.

Egészen másként, sokkal praktikusabban hangzott a főmérnök külön véleménye.

- Minden áron, ha kell, egyezés útján, meg kell akadályoznunk, hogy a távozók a lakóhelyeiket, melléképületeiket lebontsák. A mi népünknek, melyet oda telepítünk, valóságos áldás lesz a kész hajlék.

- Ismerni kell a mi parasztjaink rátartós természetét. Inkább a szabad ég alatt hál, semhogy bebujjék más elhagyott, piszkos odujába.

Elek visszafelelt. A karantai bucsu, meg a fiatal asszony első könyhullajtása óta ugysis feszült a viszony köztük.

- Szent igaz: a mi parasztjaink, városunk maradiságának eme pöffeszkedő tényezői, szörnyen el vannak kényeztetve. Éppen a hatóság tisztelt tagjai ebben a bűnösök. Mert ha választásra, vagy valamelyes szavazásra kerül a sor: »édes Jóska bátyám!« »kedves Márton szomszéd«, »drága urambátyám« még a tanyai kupecz is. A szürös atyafi aztán jól kihasználja az uri czimboraságot.

- Hát a mélyen tisztelt főmérnök ur nem-e egyik tagja a magisztrátusnak?

- Nem tartom valami különös ritka szerencsének!

Fogta a kalapját, szó nélkül távozott. A másnap megtartott rendkívüli közgyűlésen sem jelent meg: amiért megint csak a nyelves öreg rántotta le a hú társak előtt.

- Nyilvánosan nem mert szint vallani a galambom! Makacs meggyőződését megpuhította a báróné, az angyalbőrbe bujt régi ideál. Szegény felesége nem ok nélkül kesereg, sirdogál...

Térvárynének eltökélt szándéka volt, hogy néhány hónapig anyjánál, a fővárosban marad. Ezt hajtogatta ismerősei előtt, sőt a polgármestert felkérte, hogy a megkötendő szerződést aláírás végett késedelem nélkül küldje fel hozzá. A tanácsülés határozata után mást gondolt.

A városi szálló első emeletén vett ki három szobás lakást. Helyben várja meg az ügy kimenetelét: kéznél legyen, ha szükség lesz rá.

- Most már nem szabadul meg tőlem, - mondta Eleknek tréfásan, midőn az ispántól s a csufosan rászedett Erzsikétől elválva, a hivatalban felkereste. Meglátogatom, s a nyakára járok mind addig, amíg köszönetemet nem nyilváníthatom közreműködéséért.

És Elekben nem volt meg a határozottság, a kellő tapintattal megértetni vele, hogy a városi székhelyben való sűrű megjelenése, látogatása, különböző magyarázatokra adhat okot.

E helyett udvarias megjegyzésekkel még biztatta is.

- A báróné szeretetreméltósága újabb hathatós bizonyítéka annak, mennyire idején volt a félreértés tisztázása; a kibékülés, amely oly sok nyugtalanító érzéstől, önvádtól szabadított meg egyszerre.

- Mintha a gondolatomat leste volna el. Így érzek én is! Csak egyre kérem... többé ne bolygassuk a multat.

- Pedig abban ami édes, drága volt: jól esik elmerengni rajta.

- Akinek a jelene boldog, kárpótlást talál érte.

- A boldogság nagyon relativ fogalom! Sokan abban találják, ha életük csendes folyását nem zavarja semmi. Ha baj, szenvedés, a lélek világának megrázkódtatása nélkül mulnak el rajtuk a napok. Mások abban lelik boldogságukat, ha meggyőződnek, hogy szerető gond őrökdik fölöttük mely önzetlen segítyt nyujt s nem késik a vigaszszal.

- És az ön boldogsága?

- Elröppent álom: mely soha meg nem ujulhat.

- Mindenki tiszteli, becsüli. Mi a neve hát ennek a tudatnak?

- Muló, rövid öröm, bujkáló napsugár.

- Az sem teszi boldoggá: hogy ifju, szép neje van, aki szereti, rajong érte.

- Ez inkább szerencsétlenségem.

- Érthetetlen ember. Becsmérli azt: amelyért ezrek hasztalan küzdenek: sorvasztó lázzal kutatják, keresik a szerető szivet és nem találják rá soha!

Térvárynénak nem kellett több magyarázat. Belátott Elek lelkébe, a boldogság definíciójával föl volt tárva teljesen. Bátran a szemébe mondhatná:

- Nem szerelemből emelted a nődet magad mellé. A vonzalom, mit iránta éreztél, elsuhan már, mint a letört, letaposott virág illata.

Hát hová is tűnhetett? Szárnyakat adott neki a titkos vágy s elvitte a gyerekes ábrándok honába? Vagy itt maradt, s őt, a régi kedvest lengi körül, hogy a gyöngeség egy percében szívéhez férközhessék?

Bóditó eszme... zsibbasztó gondolat!

Délután megint összehozta őket a véletlen. Térváryné a városház folyosóján a tanácsnok után tudakozódott, a találkozás tehát csakis a véletlen műve lehet.

Viruló színben volt. A szorosan testéhez simuló, égszínkék csikokkal áttört ruhája, a ruganyos járás, a fürge mozdulat, a fej előkelő tartása leányos külsőt kölcsönzött neki.

Édes érzés gyult fel Elek szívében.

Olyan most is, mint évekkel ezelőtt, midőn agyán ült a mámor. A hódító varázs, mely előtt porba omlik a legszilárdabb, legerősebb akarat, ott hivalg az arczon, a szemek égő sugarában.

Most is volt bizalmas közölni valója. Részletesen elbeszélte éjjeli kalandját, a sikerült csíny, mely a vakmerően lázító színésznőt ártalmatlanná tette. A terv nem tőle, hanem az ispántól eredt, annak kivitelében készséggel segédkezett, mert ez a veszedelmes teremtmény megzavarhatná a parasztok fejét, hogy a birtok átadás, a kitelepítés nem történnék meg komoly zavargások nélkül.

Ez egy kissé bántotta Elek igazságérzetét.

- Szabadon kell bocsátani rögtön ezt a leányt. Baj, nagy kellemetlenség származhat belőle! Azért, amit elkövetett, joga van a hatóságnak felelősségre vonni, nem följelentés, de a személyes meggyőződés, tapasztalat alapján. Ha ismerőseinek, pártfogóinak, például a kapitánynak ez tudomására jutna...

- Ne említse ezt a darabos katonát! Megrögzött tisztelőm... szakítani akar mátkájával... tőle ugyan nem igen várhat segítséget.

- Rab, fogoly gyanánt itt mégsem tarthatjuk!

- Maradjon tisztességes őrizet alatt, amíg rendbe jövünk. Adjanak neki egy csinos szobát, ne vonják el tőle a kényelmet; adják meg neki, amit szeme, szája kíván, - a szabadságon kívül. A költségeket én viselem.

Hizelgő mosolylyal folytatta:

- Ugy lesz, amint én óhajtom, ha a város legtekintélyesebb embere, a főmérnök is jónak látja.

Mert a helyeslés késett, megint csak az affektált hanghoz folyamodott.

- Szükség törvényt ront. Vagy azt akarják: hogy a telepen vér folyjon? Ez az ekzaltált teremtmény a végtelenségig képes fanatizálni a buta tömeget.

- Egy ilyen ártalmatlan ellenségtől fél a báróné?

- Hallotta beszélni?

- Nagy a szó hatalma! De vannak hathatós eszközeink ellene. A hatóság tudtán kívül, saját székházában ilyen eszközökhöz nyulni, több mint vakmerőség. Tisztviselő társaim nevében tiltakozom ellene, sőt szigorú megtorlást követelek.

Mindez higgadtan volt mondva. De fullánkja érzékeny helyre talált.

- Bűnrészes vagyok. Tudja ezt?

- A báróné hibája, mondjuk: tévedése nyomban jóvá tehető.

- Vezekeljek, a mellemet verjem talán?

- Engedje nekem a közvetítés szerepét. Intézkedem, hogy az a leány rögtön visszanyerje a szabadságát.

- Nem egyezem bele... megtiltom!..

Elek úgy érezte, hogy tagjairól békák pattantak le.

- Tilalma előtt meg kellene hajolnom, ha bármi tekintetben alája volnék rendelve! Minden lehettem eddig, - de igaztalan soha. Az igaz ügy nem folyamodik erőszakhoz. Kis bajt ki-nevetni, igaz veszélylyel szembe szállni: a legnemesebb emberi tulajdonság!

- Várjon még... csak egy pillanatra! Megfontolta, hogy mit cselekszik?

- Haragját, engesztelhetlen gyűlöletét megint magamra vonom. E miatt nem esem kétségbe. Fennmarad a benső törekvés, hogy idővel kiengeszteljem, barátságát újra kiérdemeljem!

Menni akart, de a báróné daczosan elébe szökött.

- Így szeretem a férfit, ha szilárd, ha tántorithatatlan! De aztán mindig csak ennek az elvnek hódoljon, soha attól el ne térjen. Mert akkor veszve van!

Mire Térváryné lakására ért, Erzsike szabad volt. A rendőrök őrszobájába volt bezárva s a bizonytalan életnek egy olyan fázisán ment keresztül, melynek a színpadon még hasznát is veheti valaha.

Hogy az élet egy óriási színház, földi pályánk csak egy rövid, keskeny színpad s többé-kevésbé minden ember az élet komédiása: már fejtegetésre sem szorul. De aki szívet visz a színpadra, annak úgy a festett, mint a való élete a teremtés, alkotás képességét, erejét rejtí magában. Mesterkélt könyveinek igaz a forrása, mint a bérz ölén fakadó pataké. Érzéseinek, lelkének a tolmácsa: a hang igaz, természetes, mint az őserőnek szélben, viharban, szellőben nyilvánuló danája. Istenem! mily áldott, akinek szíve van!

Erzsikén nem látszott meg, hogy néhány rettenetes órát élt át. Megköszönte a főmérnök közbenjárását, de nem panaszkodott.

- Apámnál akartam tölteni a nyarat. Ettől a kevés jótól is meg lettem fosztva, az ilyen előzmények után. Volt jegyesem is; ököllet törülhetem a szememet utána. Mehetek oda, ahol a part szakad...

Hanem azért mégis kitört belőle a fékvesztett indulat.

- Csak egyszer add a kezembe én teremtem azt a hiu, felfuvalkodott, férges lelkű asszonyt: Morotvay Reginát. Megfojtom, izekre tépem.

- Megérdemelné?

- Elcsalta tőlem azt: akinek mindenemet feláldoztam. Ha van nemezis, igazságos sors: ostor leszek én annak a kezében.

Elekre mély benyomást gyakorolt a leány dühöngése, a melynek hatása alól napokig nem tudott megszabadulni. És ez élénk ellentétben volt képzeletének makranczos szeszélyével, mely folyton csak a bárónéval foglalkozott.

Szorgos munkája közben is gyakran rágondol.

Szánja, mert szerencsétlen; sajnálja, mert félti a szegénységtől. A közgyűlés összehívását kerülő uton ő sürgette legjobban. A kölcsön kieszközléshez szükséges fölterjesztést, megkeresést sajátkezűleg fogalmazta.

Előtte lebeg hajlékony alakja. Földi mennyország, mely fölött senki nem öröklik. Reszketve közeledik hozzá, kinyújtja karjait s akkor látja, hogy álmokép csalfa játéka által van félrevezetve.

Kis feleségéhez menekült. Eloszlik a vízió, ha keblére borul.

Ott meg feddő szemrehányás fogadta. Hideg sóhaj, borús tekintet.

- Kellemesen töltöd az idődet. A nap huszonnégy órájából néhányat nekem szánsz, ugyanennyi a hivatalé: a többinek pedig megvan a jó gazdája. Hát csakugyan oly kedves, szellemes, lebilincselő modoru ez a mi bárónénk?

- Hivatalos ügyben érintkezünk.

- Hivatalos a derült hang, melylyel mulattatod; hivatalos a bók, melylyel elhalmazod! Hivatalos ügyben szorongatod a kezét s hivatalból kíséred ki a városház kapujáig, levett kalappal, szolgálai hajlongással. Nevetséges egy mentség!

- Féltekeny vagy?

- Utolsó dolog volna az!

- Kimélj meg a gyanusítástól. Nagybátyád, ez az élő hirharang, szítja a gyanudat. Ha azt akarod, hogy béke honoljon köztünk, ne említsd ezt többé. Sokkal inkább tisztellek, sem hogy nőiességedet megsérthetném. Ugyanezt várom tőled.

Igy mult el egy hét. Szecsei bátyánk reggelenként, hivatalba menet, rendesen betért a főmérnöknéhez, bánatos hugocskájához, egy-két pohár szíverősítőre. Ezzel kapcsolatosan az előző nap élményeiről, tapasztalatairól megkapó hűséggel referált.

- A békességes türésnek is megvan a határa. Amit a bárónő elkövet, több, mint amennyit egy előkelő hölgy megengedhet magának.

A hugocska nem mert kérdezősködni. Sőt úgy tett, mintha ez a kis szapulás nem is érdekelné. Pedig ha a megtestesült kíváncsiságot akarná valaki érzéketleníteni: bátran mintául, modellül vehetné az ő filigrán alakját.

- Napestig a városházán lebzsel; sorba szaladgálja a hivatalokat, az ismerőseit feltartja a dolgában. Kivált Eleket háborgatja szívesen és mert nem zár ajtót előtte, azt kell hinni, hogy kedvére van ez a tolakodás. Már az irnokok is kinevetik, megszólják.

- Még sem tér észhez.

- Mások észére vadász, hej! nem sikertelenül.

Egy korty pálinka elnyomta a többi szót. De csak ideiglenesen. Azért a nyelv, hogy hasznát vegyük, koptassuk.

- Zsuzskám, szentem: valld be igazán, nem vettél te észre az uradon valami különös változást? Éppen kapóra jött ez a tetszetős kérdés.

- Ki van cserélve, önmagából forgatva egészen. Kimért a szava, kelletlen a beszéde, hideg az ölelése, csak olyan ajándékszerű a csókja!

Tehetett-e róla, hogy amíg ezt elhebegte, szemeibe könnyek gyűltek.

A tapintatos nagybácsi sűrűn összeverte az ökleit: ami haragot, felháborodást jelentett nála.

- Majd rendet csinállok én köztetek. Dörmögte távozás közben. Könnyelmű, léha lett a te komoly, jóra való, egyenes jellemű uradból. Ennek részben te is oka vagy, mert siránkozol, pityeregsz ahelyett, hogy a sarkadra állnál.

Mint elszánt ellenség törtetett a mérnöki hivatalba. Eleket nem találta ott.

- Kikocsizott a töltésekre. Volt kérdezősködésére a válasz. Még pedig pedig másod magával, Térváry bárónéval együtt!..

XI.

A városi közgyűlés ellenvélemény nélkül egyhangu határozattal fogadta el s tette magáévá a karantai pusztá megvétele tárgyában előterjesztett tanácsi határozatot.

Tisztességes napidíj és fuvar-átalány élvezete mellett monstre-bizottság küldetett ki a törvényhatóság kebeléből, mely a birtok átadására vonatkozó eljárást megejti: a későbbi hatósági rendeleteket foganatosítja.

Térváryné lovas-pusztázó által tudatta az örömhirt férjével, kinek a zugolódó, forrongó parasztok között nem volt éppen irigylendő a helyzete.

Megszökhetett volna tőlük, de ezzel azt érné el, hogy a felingerült telepések fellázadnak a hálátlan uradalom ellen.

Az érdekeltek tüntető deputációja elmaradt; a jegyese ravatalához eltávozott Erzsike nehéz tisztét, szónoki szerepét senki sem merte magára vállalni. Hanggal vagy beszéddel, urral szembe szállani, nem utolsó bátorság.

E helyett kisebb-nagyobb csoportokra oszolva keresték fel a bárót, aki a vadászat ürügye alatt kora reggel eltűnt iskolabeli lakásáról s öreg este vetődött haza.

Ha mégis elcsiphették, üres ígérettel, bölcs és hasznos tanácscsal, kitérő felelettel elégitette ki őket, hogy békén hagyják.

- Alakuljanak konzorciummá: járják össze a bankokat, hogy a birtok értéke erejéig előleget kapjanak. Ha van pénz, lesz méltányosság, sőt jóindulat is.

Ha pedig e száraz kijelentés következtében is tovább zaklatták, így vágta ki magát jámboran:

- Bizzanak bennem. Mikor voltam én a népek ellensége?

A várva-várt hír roppantul felvillanyozta. Ennek tulajdonítható, hogy egy szükséges és hasznos elővigyázatot elmulasztott. Szerény borralaló kíséretében, nem figyelmeztette a pusztázót, hogy »lakat a szádon, az ilyen ujság nem paraszt-fülnek való.«

Minden jóra való lovas-hirnök másfél órai lovaglás után megérdemli a hűsítő italt. A pusztai korcsmának pedig ebben a mozgalmas időben mindig akad vendége. Hát rossz néven vehető-e a szegény szolgától, ha az első pohár bornál megered a nyelve s kirándulásának a történetét, a nélkül, hogy valaki kérdezné, töviről-hegyire elmondja.

A városi közgyűlés határozatának megdöbbenő híre tehát villámgyorsan elterjedt. Aki hallotta, tovább adta, s hogy ez is megtörténhet, senki sem vonta kétségbe.

Arra való a paraszt, a földesur kegyén élösködő pária, hogy az orránál fogva hurcolják.

No hát lett is erre olyan felzudulás, mely elől a báró urnak csakugyan tanácsos volt idejekorán menekülni.

Délután ért a városházára. Először is a jegyzőhöz sietett, hogy a főispán véleménye iránt tájékozva legyen. Az ő felterjesztésétől függ a kormány jóváhagyása. Nincs aggodalomra ok! A főispán szerint is egészen jó vásárt csinált a város.

Azután a főmérnök után tudakozódott.

- Holnap alakul meg az ármentesítő társulat. Künn van a védvonalon, a zsilipek helyét jelöli ki.

Más forrás szerint a tanács megbízásából a fővárosba utazott, hogy a bankoknál a víz és föld kölcsönügyletét lebonyolítsa.

A két verzió közül azt hiszi el, melyik jobban tetszik.

Kereste a polgármestert: annak éppen iskolaszéki ülése volt. Tanító-választás a napirend, hát a félvilágért elmaradna-e? A gazdasági tanácsnok, mióta a városi vagyon őre, délután még nem volt a hivatalában. Nem bolond, hogy egész nap huzza az igát azért a rongyos fizetésért. A főkapitányt most látták az udvaron, valószínű, hogy a Terbe kapitány ur, az az izgékony katonatiszt hívta el valahova. Ám a segéd- és kezelő-személyzet egyenként tünedezett el. A szomszédos vendéglő tulajdonosa dijdobással egybekötött tekepálya-megnyitást hirdetett.

Térváry a szállóba, nejéhez sietett.

Ott meg azzal fogadták: hogy a méltóságos báróné ebéd után tüstént eltávozott. Biztos időhöz nincs kötve a visszatérte: sokszor egész nap kimarad.

- Talán az anyjához rándult fel a fővárosba, vélte a báró, noha nem tartotta helyesnek, hogy érkezését be nem várta. Tudhatta, hogy az értesítés után azonnal jönni fog, és más dolgot mégis előbbre valónak tart ennél.

Hogy az idő teljék, eszébe jutott, megnézni az elöntött birtokot, a gátszakadás helyét. Tájára se ment a katasztrófa óta. Milyen a pusztulás mai képe; mi maradt meg a majorok épületeiből; áll-e még a kastély, vagy az is összedőlt már, az el nem szállított tárgyakat maga alá temette?

A Tisza tartós apadása következtében az elborított területről lassan visszafolyt a víz. Azért mégis három-négyméteres volt a víz mélysége még a széleken is.

Térváry átvitette magát a kompon a tulpartra, a saját töltésére, mely tömérdek helyen át volt szakadva. A megmaradt részt kétfelől mossák a hullámok; a földtömeg csak addig tartja magát, míg át nem ázik teljesen. Aztán felbukik, szétcsap fölötte az ár s megint nagyobb lesz a tenger.

Óriási fodros víztömeg árnyékolja be a szemhatárt. Sem a kezdete, sem a vége nem látszik.

A parton épült kastély erős téglafalai ellentállnak az ádáz ostromnak. Sárgás födele, mintha egy óriási ingó dereglye volna. A sötét fény csalja meg a szemet, mely nem szokott az ilyen bódító látványhoz. Kivehető az erkély is; oldalai csupaszok; vadszörlő diszét lerántotta róla a hullám.

Az anyatöltés zöldelő füzesei mutatják, hogy itt van csak új élet. Tul rajta hullámsír, pusztulás, honnét száműzve a vigasz, a remény sugára.

A víz, lerázva nyügeit, az öserő diadalával erőszakos uton foglalta vissza, amit könnyelmű elbizakodással vettek el tőle: a régi medret, a haltenyésző árteret. Összeölekezett ősi talajával, mely mohón szivja magába humusát, a termő iszapot. Míg a többi rész elapad, elpárolog: rekkenő nyár heve, tartós ős szárító szele kell hozzá.

Legalább két évig nem aratnak itten.

Nem csillan fel a szántóvető ekéje a széles barázdákon. Kapások, kaszások, aratók danája nem olvad össze a pacsirta énekével. Sás dugja föl a fejét, virul a vizinövények flórája; sűrű egymásutánban felbukkan a nád is, hajló száraival, széles levelével...

Térváry a kompjáró fölött ült csónakba. Érdekes lesz a viziut feldult otthonáig. Az elindulás helyén a feltöltött kocsit kezdődött, s a kastély körüli természetes magaslatig vezetett. Mellette huzódtak el a szőlőskertek. Itt-ott a lugasok felső oszlopai s a gyümölcsfák szomorú koronái látszottak ki a vízből.

Fásult, kiégett szívnek való az ily látvány!

A kormányos, - nem rég még az uradalom cselédje - oda nyilatkozott, hogy a kastélyban aligha nem vizirablók jártak. Ettől fél a méltóságos asszony is, mert a révészek egymásközt ilyesmit emlegettek.

- Honnét tudod te a báróné gondolatát?

- Az imént vittem ugyanezen a csónakon be a kastélyba.

- Vagy félórával ezelőtt ugy-e, - szólt hirtelen Térváry, hogy meglepetését el ne árulja. Váltig le akartam beszélni e veszélyes utról.

- Ha szél kerekednék, ez a lélekvesztő aligha, kibírná sokáig a tánczot. Így nincs mitől tartani.

- Nem szorultam a vigasztalásodra, paraszt! Támadt rá Térváry ingerülten. Márto gasd gyorsabban az eveződet, még ma vissza is kell jönnöm.

- Abból ugyan semmi sem lesz, dörmögte az evezős, az égalján gomolygó homokfelhőket szemlélve.

Az erkélynél kötöttek ki.

Térváry, korát meghazudtoló könnyűséggel dobta át magát a vasrácsra. Amint hátra fordult: Regina állt előtte sápadtan, olyan testtartással, mint akit váratlan ijesztő jelenség borzaszt meg.

- Nem engem vártál? - mondta a báró közömbösen. Ezért a kellemetlen csalódásért ne jöjj zavarba, ne essél kétségbe. Hiszen tudod: milyen páratlanul jámbor ember, elnéző, okos férj vagyok én.

Regina meg akarta ölelni, de a szuró, égető tekintet visszariasztotta.

- Mérsékelj magadat, - sugta férjének. Odabenn megölhetsz, de e paraszt előtt hallgatni fogsz...

Az elfogadó termen mentek végig a báróné hálósobájáig. Csakugyan rablók, elvetemült gazemberek jártak itt.

Minden butodarab ki volt mozditva a helyéből. A szekrények fiókjai szét hajigálva, s a melyikben értékesebb holmit nem találtak, összetördösték. A falakról leverték a képeket, a festményeket; a nehéz csipkefüggönyöket szétdarabolták. A belső folyosó mozaikján tüzet raktak a drága díófa-ágyakból.

Az emeleti tágas lakosztály helyiségeit összejárta, belepte a kormos füst, eléktelenítve a menyezetek és falak pompás ornamentikáit. A lépcső, a padozat mindenütt tele sárral, piszokkal, szeméttel...

Térváry komor kedélyét dühre ingerelte ez a vandalizmus. Olyan volt e perczben, mint a hajlíthatlan vizsgálóbíró, aki az őszinte vallomást, ha másként nem lehet, durva eszközökkel csikarja ki.

A szégyenérzet daczára előkelő, de rideg, kiméletlen akart lenni.

- Melyik gavallért rendelte ide? A főmérnököt, vagy a kapitányt?

Regina összerezsent. A sértés elevenére talált.

- A harmadikat... a férjemet.

- Óh te áldott hitvesi szeretet. Az ember a kárhozatba szédül tőle!

- A tisztességnek vajmi alacsony fokán állhatok az ön szemében.

- Miért van itt? kire vár, tudni akarom!

- Milyen erélyes fellépés. Eddig is így kellett volna cselekedni. Nevetséges a magaviselete; több: kész esztelenség. Ugy feleljek, mint férjemnek vagy mint egy alkalmatlan vén embernek, aki eddig nekem szabadkezet adott, most pusztá gyanúra felelősségre von?

- A nevemet félted!

- Tőlem? Inkább a hitelezőitől: azok több, nagyobb csufot ejthetnek rajta. Határozott választ kíván? Eleket várom!

- Milyen bizalmas barátok. Tegye utána: azt a derék, kedves embert, a föltámadt ideált.

- Legyen kiméletesebb! Bocsánatot fog kérni tőlem, ha türelemmel meghallgatott.

- Ha ugyan még szóra érdemesitem valaha.

Vérig akarta sérteni. Nagyobb megvetéssel nem bánhatott vele.

- Ahogy a bucsun viselkedett, kisebb botránynak is beillett volna. Hát elnézhetem-e tovább, hogy tekintélyem rovására ostobaságokat kövessen, el. Válni akar? Nyilatkozzék!

- Válni öntől... a férjemtől? Soha!

- És ha én akarnék szabadulni?

- Megteheti! De akkor előbb öljön meg.

Fuvolahangja érzéstől reszketett.

- Ennyit még sem érdelek öntől. Hetek óta egyedül élek a városban, nincs senki mellettem. Ha megcsalni akarnám, hát nem ezt a gyászos helyet választom.

Oly lágyan, megindítóan tudott beszélni.

- Te kedves barátom, tévedésben vagy helyzetünk felől. Azt hiszed, révbe értünk, pedig a sik vizre vetett vissza a sors. Olyan csalódás ért bennünket, mely meg fog rendíteni... átokba törsz ki s tőlem követeled, hogy megvigasztaljalak.

Térváry szigorú vonásai még most sem enyhültek.

- A te könnyörgésedre közeledtem Elekhez, hogy ügyünk számára megnyerjem. Hát ez sikerült is, de nem sok köszönet van benne. A barátság viszonzásául felgyult benne a régi láng. Tegnap bevallotta, hogy szeret, imád s hogy vak szenvedélye az örületbe kergeti....

A báró akkorát toppantott lábával, hogy a szoba megrendült bele.

- Az én nőm nagyon bátor, merész asszony! Ugy látszik, nincs sok veszteni valója, hogy nekem ilyet el mer mondani!

Regina változatlan maradt. Csak a hangja nyerte vissza előbbeni érczét.

- Letérdelt előttem. Éretlen gyerek módjára siránkozott, hogy miattam pokoli kinokat áll ki; hogy elhanyagolja hivatalát, feleségét; megfelejtkezik kötelességéről; kést döf a szívébe, ha elutasítom. Megkönyörültem rajta... meghallgattam.

- Ide jön?..

- Ha csak orkán nem sülyeszti el a ladikját, mindjárt itt lesz! Persze, te azt véled, hogy engem a szerelmi ömlengés ingere, tépázni való könnyelműség, becstelen kaland hozott ide! Az imént mondtam, hogy számításunkat csufosan keresztül huzta a sors. Amitől mindig félted, bekövetkezett.

- Hiób-hireivel is ingerel?

- Egyik fővárosi hitelintézet, amelynek negyvenezer forinttal vagy adósa, táviratilag tiltotta le a pusztá vételárát, s annak netáni kifizetése ellen tiltakozik.

Regina szerfölött csatlakozott szavai hatásában. Azt várta, hogy férjét legalább is az ájulás fogja környékezni.

- Megindítjuk a pert, - mondta, a vállait vonogatva.

- Föltétlenül elveszítjük.

- Ugy hát egyebet kísérünk meg. Nem irom alá a szerződést s eladási ajánlatomat visszavonom. Bevárjuk az árverést; ha jól beüt: még megkaparíthatunk valamit.

- Csakhogy én másként okoskodom, kedves uram! Hozományomat minden körülmény közt biztosítani kívánom. Megtaláltam a módját, eszközét.

Térváry most már nem is igen figyelt nejére, akit ez a figymálás nem igen bosszantott.

- Ha a városi hatóság egy olyan kötelezvénynek volna a birtokában, melylyel kétségtelenül beigazolhatná, hogy korábban már egy nagyobb kölcsön vagy egyéb jogok révén elsőbbséggel bír a birtokra: a szemfüles hitelezőt keresetétől elűzni lehetne. A főmérnök szerezni fog egy ilyen hasznos okmányt az én kérésemre.

- Rábeszéli, ráveszi, hogy okmányt hamisítson!

- Nevezze aminek tetszik. Nagy baj van itt! Az orvosság mellékes, - fő a gyógyulás.

- Térváry báróné, az én nőm, képesnek tartja a főmérnököt, mint felesketett tisztviselőt az ilyen galádságra?

- A tiszta erkölcs beszélne így, ha volna, aki meghallgatná! Ha igazán szeret s kiteszi magát minden veszedelemnek, hogy közelemben lehessen: akaratomnak lesz a rabszolgája. Azért hívtam ide, hogy ezt a kényes dolgot vele ma elintézzem.

Térváry megdöbbsent. Alig hitt a füleinek. Hát annyira félreismerte volna ezt az asszonyt, hogy lelke világának a sötétségét csak most látja? Jellemének alapját a női szendesség és szelidség helyett, a bűnre gonoszságra való hajlam képezné.

- Ha nem tudnám megkedveltetni vele, vagy elfogadtatni tervemet, és a mi hihetetlen: hallani sem akar róla: merészebb és értékeőbb ajánlattal fogom zaklatni.

A báró hanyag mozdulatot tett s tovább sétált a szobában.

- A város kiépített a védtöltéseit. Kétszázezer forintos munka lesz az. Az építés teljhatalmu vezetője, a részletek kidolgozója kizárólag maga a főmérnök. Ő csinálja a terveket, ő számítja ki a munka alapját képező egységi árakat, a melynek jegyzéke a legszigorubb hivatalos titok. Megszerzem tőle s neked átadom. Ezáltal részt vehetsz a zárt ajánlati versenyen, ha az egységi árakat ismered, olyan kedvező ajánlatot adhatsz be, hogy csak te nyerheted el a vállalatot. A kezedet sem kell utána nyujtanod: ötvenezer forint tiszta haszon hull az öledbe.

Térváry megborzadt. Felháborodva tett néhány lépést hátra.

- Ha a főmérnök önmagáról megfeledkezve rááll az ilyen alkura, megérdemli a becstelenség örvényét, a fegyházat, ahová kergeted. Én nem leszek részese az effajta galádságnak.

- Hát menj tönkre, légy koldus, - sivitott Regina, a kezeit tördelve. Légy kevély a nemességdre, meg arra a sokat hánytorgatott, de eddig még nem igen tapasztalt önérzetre. Majd egyedül cselekszem én, a saját felelősségemre. De ne várd, hogy osztozzunk!

Nem szóltak többet egymáshoz. A báró az összezuzott tárgyakat, a pusztítás nyomait nézegette. Regina olykor lopva feléje pillantott; de tekintetében nem volt más, csak harag, megvetés.

A szoba homályosult. A nap már régebben lebukott a feketülő felhők mögé, siettetve a sötétséget, mely a közelben leselkedett. Erősbülő szél tört fel a vizszintről, mely néhány tört ablakon át rést nyerve, végigfüttyölt a hideg folyosón.

Regina, mint akit váratlan öröm ér, diadalmasan felkiáltott:

- Nézz csak le a tengerre! A város kékre festett dereglyéje uszik a kastélyhoz. A karcsu alkotmány derekán Csengelei Elek áll. Mily sóváran vizsgálja az emelet ablakait! Mondtam, hogy eljő. Ez az én hatalmam!

A gyermek nem vigadhat jobban a cifra játékszernek!

- Akkor és úgy töröm, zuzom össze: mikor a kedvem tartja. Van rá okom, hogy megsemmisítek, lehetetlenné tegyem isten, ember és önmaga előtt...

- Csendesebben asszonyom. Ne ragadtassa el magát a fölött, ami könnyen gyászára, keserűségére válhat. Ez a derék ur, - bármennyire gyűlölje is, - nem fogja ide a lábát betenni.

- Valóban?

- Mert én nem engedem!

- De én követelem!

- Vigyázzon a báróné! Mondta olyan hangon, minő csak a halálra sebzett hörgése lehet.

Kiment az erkélyre. Az evezősök éppen azon erőlködtek, hogy a nehéz jármű oldalát az erkély korlátjához tereljék. A garázda szél miatt ment ez oly nehezen.

Elek megpillantva a bárót, megütődve, gépiesen nyult a kalapjához, hogy végtelen zavarában üdvözlje.

Térváry nem akarta meglátni, észrevenni. Száraz alakja megnyult s harsányan ráordított az evezősökre.

- Vissza innét! Azt a gazembert, aki itt kikötni mer, irgalmatlanul lelövöm.

Zsebébe nyult. A revolver csöve megvillant a homályban.

XII.

Térváry báró becsukta az erkély ajtaját. Visszatért nejéhez, kit szemlátomást lesújtott ez a jelenet.

- Lám, milyen báránytermészetű férj vagyok én. Más férfi az én helyemben fegyverét használta volna a tolakodó ellen. Más halált szántam neki.

- Ő tulél tégedet.

- Asszonyom, ez nem a gyűlölet hangja.

- Szidjam, korholjam, gyalázzam? Ujabb tápja volna ez a gyanudnak.

A báró mitsem változtatott eddigi kimért hangján. Száraz, kiméletlen, a sértésig tiszteletre-méltó.

- Ez az ember nemde fölösleges ránk nézve a világon.

- Több ennél, valóságos teher, vagy ha tetszik átok.

- Bár mielőbb megszabadulnánk tőle.

- De mig az érdek hozzánk füzi, dédelgetnünk kell!

- Kár, hogy el nem bucsuzott tőle. Mert többé nem fogja látni. Meg is sirathatja, nincs módomban megakadályozni.

A szél megrázott minden ajtót, ablakot. Ugy tetszett, hogy a kastély átnedvesült falai is ropognak, inognak.

- Hallja a szélnek e mulatságos zenéjét, asszonyom? A vihar jókedvű hirnöke! Ugyan nézzen ki egy kissé az ablakon. Kormos felhők másztak fel az égboltig. A mi külön tengerünk meglódult, a falakon át érzem a hullámok zugását, verését.

Regina hallgatott.

- A városi dereglye, ez a szép, karcsu jármű vigan ficzkándoz a habokon, legyüri a kavargó hullámokat s a markos evezősök erőfeszítése mellett biztosan halad a rév felé: amig az orkán derékon nem kapja. Aztán felemeli s villámgyorsan ledobja, hogy deszkái, bordái recsegnek, ropognak. Ez az első seb, melyet ki nem heverhet, mert a hullám átcsap fölötte s a bennülőket a mélységbe söpri el. Mindjárt imádkozhatunk a lelkük üdvéért...

- Embertelenség volt be nem fogadni őket.

- Mily enyhén ítél!

- Azokat a szerencsétlen evezősöket őszintén sajnálom!

- Senki mást... senkit... csak ezeket a vizenjáró embereket, kik ebből élnek, az a foglalkozásuk. Mért nem születtek földesurnak, mennyivel jobb dolguk lenne!

- Bizonyosan családosak valamennyien, mert hisz, a paraszt szokásból házasodik. Ha elpusztulnak kesergő asszony, siró éhes gyerek marad utánuk! Ki keres nekik kenyeret, ki teremti elő a betevő falatot, ki gondozza őket?

- Egy-két árvával vagy nyomorulttal több, kevesebb: a gondviselés bölcsességének nem árthat.

- Haláluk, vesztük a te lelken szárad!

- Imádság, jó cselekedet lemossa azt onnét.

Reginát még izgatottabbá tették ezek a kenetteljes válaszok. Pedig a higgadtságára talán soha sem volt nagyobb szüksége.

Hamar besötétedett. A vihar sivitását a zápor sűrű suhogása egészítette ki. De a zenéből hiányzott még valami. Vakító fény után óriási csattanás rázta meg a mindenséget: mintha az ég, a föld indult volna meg.

Az ijedtségből felocsudva, a báróné törte meg a csendet.

- Csengelei sem hitte volna, hogy szép karrierjét így hamar és szomorú módon fejezi be. Vizbe fulni: rettenetes, iszonyu.

(Térváry nem csalódott: hogy az evezősök iránt nyilvánított feltűnő rokonszenvnek ilyen lesz a folytatása.)

- Egyszer mindnyájan meghalunk. Előbb vagy később, egyre megy. Gondolom, ön is tudja ezt!

- Utszéli bölcsesség, heveskedett Regina.

Igazi elszántsággal erőltette a nyugodtságot, de sehogy sem sikerült.

- Ha valamelyes csoda által meg nem menekül, ellened zúdul a közvélemény, amelynek megsemmisítő ítélete után a büntető törvény elé kerülsz. Rád sütik a lelketlenség, a szivtelenség bélyegét: mi lesz a féltett névből, a büszkeségből?

- Mily megható féltés, drága aggodalom!

- Végtére is ez az ember semmi olyast nem követett el, amiért ily borzasztó büntetést érdemelne. Én hívtam ide, hogy miért, megmondtam! Különb is nem gentlemanhez méltó az ilyen eljárás. A sértett fél a lovagiasság porondjára lép: ha talpig férfi, tudja, mi a kötelessége.

- Elkésett az oktatással, - gunyolódott Térváry. Ne kiméljen, mondja ki nyíltan, minek minősíti e tetteket.

- Egyszerű gyilkosságnak.

- És én az ön hangját, védekezését...

- Egy sokat szenvedett szív végső kétségbeesésének...

- Valahára őszinte...

- Az vagyok, mert érzem, hogy ami ezután következik, agyam bomlása, vérem szétcsapó lángja, az örület.

A villámok mind sűrűbben cikáztak. Az ég haragjának minden hangja bömbölt, ordított. A vihar neki feküdt a rozoga kőszigetnek, hogy kiforgassa alapjából, amiért daczolni mer vele.

Regina térdre esett. Összegörnyedve fetrengett a padozaton!

- Isten, te áldott, te hatalmas: ki hozzád oly sokszor fordultam, imádkoztam hiába... csak most hallgasd meg a könyörgésemet: véd meg Eleket a haláltól, atyai gondoddal, szent segédmeddel!

A báró mellé ugrott, hogy felemelje, vagy elnémitsa. Megrázta a vállait, kezeit; mintha érzéketlen tárgyhöz nyúlt volna.

- Ne töröld ki az élők sorából, ne hagyd nyomorultan elveszni. Mert én még élni akarok; mérhetlen szenvedéseimért megérdemlem a boldogságot - az ő karjaiban!

Nem ima, könyörgés ez: de lázas őrvongás!

Teljes sötétség volt a szobában. Térváry hosszas keresés után gyertyára akadt s azt meggyújtotta.

A világosság magához térítette Reginát.

Nagy nehezen talpra állt. Megsimogatta az arcát, mintha látná, hogy a koporsóban fekvőé sem lehet ijesztőbb. Ugyanigy bánt a homlokával is; azt meg ellepte a veriték. Zavartan nézgetett körül; kábult volt a rettenetes vihartól, mely lelkében tombolt, a külső viharból nem kisebb pusztító erővel.

Térváry részvétet mutatott iránta. Széket hozott, leültette. De nem birt mellette maradni.

- Vallomással tartozom önnek, uram! Mondta, zihálva, tördelve a szavakat. Igérje meg, hogy elpusztít, megöl, ha végig hallgatott.

- Regina! szólt a báró megilletődve.

- Ne nevezzen úgy... ne ejtse ki ezt az átkozott nevet többé! Nem kell a név se már: arra sem vagyok érdemes.

Időbe került, míg ismét szólhatott.

- Ismeri előéletemet. Némi foltja van! Hogy mégis nevévé tett, ezért köszönettel tartozom. A végzet, a sors, a véletlen, vagy mit tudom én mi akarta, hogy Elekkel, éppen az ön kérésére, ismét összejöjjenek. Az ön álláspontja, felfogása, korrekt, minden tekintetben előkelő volt. Elég erősnek, hünek, becsületesnek képesített arra: hogy találkozásunknak egyéb következménye ne legyen, mint amit feltételül szabott. Csufosabbul aligha járt még földi bizalom!

Csendesebben, mintegy álmodozva beszélt tovább.

- Találkoztunk és kölcsönös magyarázatok, szemrehányások után látszólag megbékéltünk. Féktelen öröm fogott el, mert - elég botorul, - úgy éreztem: hogy gyűlöletem ez ember iránt a régi, engesztelhetlen; hogy éveken át szitott, élesztett bosszuvágyam kielégítést talál. Hej! de rettenetes volt a csalódás!

Sárga arcán némi életszin látszott. Vagy csak a gyertyafény halvány visszugára volt.

- A városba költözve, többször találkoztunk. Néhány nap múlva aggasztó jelenségek mutatkoztak. Elek nyájassága, finom modora, előzékenysége átlépte azt a megengedhető határt, melyen túl a tisztelet hódolattá, az érdeklődés vonzalommá, ez utóbbi pedig rajongó szerelemmé változik. Ez a komoly, tapasztalt ember, kit a családi élet tisztaságának szeplőtlen örüül tartottam: lábaim elé dobta hitét, reményét, mindenét.

Térváry visszafojtott lélekzettel figyelt minden szóra.

- Most kínálkozott az alkalom, hogy eltiporjam, megalázzam. E helyett engem tört gúzsba a gyöngesség. Tapasztalnom kellett, hogy a bosszuvágy, gyűlölet egy borzasztó hazugság, nevetséges önámítás, kacagni való erőlködés! Hová lett az önuralom? Megtörte a régi emlékek győzhetetlen varázsa! Hová lett a jó szándék, erős akarat, fogadás? Gyáván elillant, mint bujkáló köd a hajnal hasadtán!

Föl akart emelkedni, de nem volt hozzá ereje.

- Még sem öl meg, uram! Mondta esdően. Vagy többet is óhajt hallani, megtudni? Legyen... még nem értem a végére.

Kimerülten hunyta le a szemeit.

- Nyolcz nap mult így el: félelem, rettegés, kétség és öröm között: Ekkor, egy délután, Elekkel a városi akácokban sétálva, hirtelen a neje, a tanácsnokkal termett előttünk. Bennem meghült

a vér, nem a bűn, vétek érzetében, mert az ég rá a tanum, hogy mindkettőnk lelke tiszta volt. Az erény apotheozisának nincs nemesebb, fenségesebb hangja, amint a milyennel egymást illettük. Csengeleiné kétségbeesése, veresre sirt szemei, nagybátyja durva lármája elvették öntudatomat.

- Meg a szégyenérzet, - mondta utána a báró oly halkán, hogy neje nem hallhatta.

- A fiatal asszony, a pletyka és besugás áldozata, szólni akart valamit, de ajkai megmerevedtek. Igaza van: mert habár a férje hálából vette feleségül, ő szerelemből ment hozzá. Hát mit tehetett egyebet; görcsös zokogásba tört ki s Elek keblére dőlt. Ez szeliden eltolta magától, engem pedig karon fogott s önmagából kikelve, förmedt rá a tanácsnokra, tisztviselő társára.

- Csupán a kora menti meg, hogy a járókelők szemeláttára meg nem fojtom. Vezesse haza a feleségemet. Megértette, a feleségemet!...

- Elsiettünk. De mint árny a fényt, eső a vihart, úgy kísért Csengeleiné nehéz zokogása. Ami ezután történt közöttünk: a mai találkozás megbeszélése volt! Beteg vagyok, nagyon szenvedek.... mindent elmondtam!

A vihar szünőfélben volt. Kitombolta magát, elvonult, hogy dühét más vidékre ontsa. A kastély jól épített falai kiállták az ostromot. Visszazúg moraja az elégtelenségnek, hogy a pusztítás nem egyformán sikerült. A felkorbácsolt hullámok zúgtak, locsogtak még: nyaldosták, tépdesték az omló vakolatot.

Térváry nem sokáig késett a válaszszal.

- Ha Csengelei meghalt: tetszése szerint való időre tovább is a férje maradok. Élünk, mint eddig, de ezután többet törődve egymással. Legalább én arra törekedem, hogy vagyonomból minél többet megmentssek s önnek nyugalmas, a legcsekélyebb nélkülözéstől ment jövőt biztosítsak. - Ha azonban megszabadult a halál torkából, egyikünk egy hosszú utra kél....

Szétnézett a szobában. Az összezuzott karosszékek között talált még egy épet. Oda vitte nejéhez, hogy arra meg a lábait fektesse. Ágyneműek heverték a földön, közte egy besározott kahsmir-szőnyeg, amit bizonyára azért nem vittek magukkal a fosztogatók, mert féltek, hogy lakásukon ez a ritka, értékes jószág árulójuk lehet.

Lágyan betakargatta, nehogy megfázzék.

Felhajtotta a kabátja gallérját s kalapját a fejére huzva, kiment az erkélyre, melyre a hullámvérés csaknem bokáig érő vizet locsolt.

Oda künn csendes volt már minden. Fosztlányokra szakadoztak szét a felhők, s ragyogtak a csillagok.

XIII.

Baksi Béla, Eleknek eme kitartó, megrögzött ellensége, másnap a kávéházban érdekes referádával mulattatta a reggelinél összegyűlt álmatlan urakat.

A főmérnök ur az este séta-csónakázást rögtönzött, mert hát bokros elfoglaltsága mellett ilyen nagyuri szórakozásra is van elég ideje. Miért, miért nem, a térvári kastélyban keresett éjjeli szállást; a véletlenül ott levő báró azonban a vendégszeretet effajta igényéről hallani sem akart: az argonautákat elutasította, kik a már-már kitörő vihar elől a kompjáróba iparkodtak menekülni. De csak az elborított szőlőskertekig juthattak el szerencsésen: ott felborult a dereglye. Valamennyinek sikerült egy-egy nagyobb faágba, fatörzsbe kapaszkodni, míg a veszedelem elvonultával, kiabálásukat, jajgatásukat a halászok meghallották s megmentették őket.

Félóra mulva erről beszélt az ébredő város.

Csengelei Eleket félig megdermedve, átfázva, csontig átázva, súlyos betegen vitték a lakására. Az evezősök, edzett vizszéli hajósok, a megszabadulás öröme egyenként megittak félliter pálinkát az ezer akósból s még tüsszögést sem kaptak a takaros fürdő után. De nyíltan fenyegetőztek, hogy ha az a semmirevaló nyurga báró valaha még elébük kerül, az evező-lapátokkal verik agyon.

Térváry, a polgármesterhez menet, érezni volt kénytelen a következményeket. Néhány piaczi kofa rákiabált, a városi tisztviselők pedig, akikkel az épület belsejében találkozott, hidegen fordultak el tőle. Maga a polgármester, ki őt eddig megkülönböztetett figyelemben, tiszteletben részesítette: feszes, tartózkodó volt hozzá.

- Pótolhatatlan hiány, súlyos veszteség a főmérnök betegsége is. A közigazgatás gépezete megáll nélküle. Ha pedig meghal, elpusztul, - negyven fokos a láz, az orvosok semmi jóval nem biztatnak, - gyászt ölthet a város, busulhat a hatóság. Nem lesz többé ilyen jeles tisztviselője.

A báró nem igen akart mentetetőzni, de ennyi mégis kiszaladt a száján:

- A kastély össze-vissza van repedezve. Gyanithattam-e, hogy kiállja az orkánt? Nem vehetem a lelkiismeretemre, hogy esetleg összedőlve ennyi embert menthetetlenül megöljön...

Együttal kérvényt nyújtott be a vételárból tizezer forint előleg kiutalványozása iránt. A nyomban összeült tanács teljesítendőnek találta a kérelmet, de ugyanakkor foglalkozott a vételár letiltása ügyével is, melyet véleményre a tisztí ügyészségnek adott ki. Felmutatott a kész szerződés is: melyet a báró a tanács tagjai jelenlétében aláírt.

A báróné aláírása is nélkülözhetlen. Térváry azonban kijelentette, hogy neje beteg, a szállóban fekszik s a szobát el nem hagyhatja. Minthogy pedig holnap, - hacsak rosszabbra nem fordul állapota - okvetlen a fővárosba utaznak: a tanácsjegyző vigye el hozzá az okmányt, hogy az ügynek ez a része befejezést nyerjen.

Az engedékeny, gavalléros modoru tanács ebbe is beleegyezett; sőt a polgármester maga sietett le a városi pénztárba, hogy a báró nyugtájára ez az összeg késedelem nélkül kifizetessék.

Térváry zsebre dugva a tizezer forintot, visszament a város fejéhez, hogy előzékenységét megköszönve, bucsulátogatást tegyen.

Az előszobában bóbiskáló öreg hajdun kívül egy vékony, izgékony ember volt még; vadonat új ruha volt rajta, de merev mozdulatai olybá tűntek fel, mintha dróton rángatnák a lábait.

Futólagosan pillantott rá. Bár ismerősnek tetszett, közönyösen haladt el mellette.

Az illető jóízű nevetésre fakadt.

- Ejnye báró ur! hát már nem is akarja a szegény czivil-embert felismerni, meglátni? Annyira megváltoztam?

Katonás állásba vágta magát s komolyan bemutatkozott:

»Terbefalvi Terbe Oszkár, tegnap óta tartalékos tiszt s ma, a városi külterület azon részének, mely nem tartozik a csendőrség hatásköre alá, valóságos rendőrbiztosa, pusztai kapitánya!«

A báró szívélyesen gratulált az új hivatalhoz; de nem tartotta ildomosnak kérdezősködni e hirtelen pályaválasztás indokai felől.

Elmondta ezt Oszkár egy lélekzet vételre.

- Meguntam a nehéz szolgálatot. Elkedvetlenített, hogy elbuktattak a törzstiszti vizsgálaton, pedig a modern harczászati elvek a kisujjamban vannak. (Kár, hogy nem a fejében!) Hozzá még menyasszonyom is van, akivel szemben elkövetett mulasztásomat, hibámat helyrehozni, ígéreteimet beváltani, erkölcsi és becsületbeli kötelesség.

- Báti Erzsikét, a karantai tanító leányát érti?...

- Természetesen! Miattam lemondott a színpadról, hátat fordított a kóbor-életnek. Künn lakik apjánál, a staffirungját készíti.

- A katona természetével megegyez a rendőr-tisztviselői állás. Sok oda künn a tisztogatni való.

- Véletlenül jutottam hozzá. Elődömet a napokban megütötte a guta. Megmozdítottam minden követ, mozgósítottam minden protekciót, hogy elnyerhessem. Hát sikerült. A rendőrlaktanya közel van Karantához: három szobás lakásom lesz kerttel, szántófölddel. Majd csinálók én rendet a gányók közt, megjavítom a közbiztonságot.

A polgármesternek még az ülésben volt dolga. Amíg megjő, szabadon beszélhetnek.

- Különben arra az elhatározásra, hogy polgári szolgálatba lépjek, más fontos ok is kényszerített. Valami Dús Dániel, állítólag a báró ur központi ispánja azzal a hírrel lepte meg a menyasszonyomat, hogy a Tiszába fultam s a helyőrségi kórházban kiterítve fekszem. Sőt a galád hazugságba a méltóságos báróné nevét is bevonni merészkedett. Erzsike felült neki s azon kifogással élve, hogy menyasszonyom a telepen lázít, izgat, ide csalta s mint valami közönséges gonosztevőt a toloncz-szobába elcsukatta.

- Ilyen erőszakos természetű volt mindig!

- Most azonban felsült a szokásával. Felelősségre vontam, a menyasszonyomon elkövetett sértésért elégtételt kértem tőle. Tudomást sem vett róla. Én tehát nyilvános helyen, éppen a templom előtt, megbotozni voltam kénytelen! A »Székháti Híradó« külön kiadásban tudatta hiveivel a vérlázító eseményt: az ispán ur pedig az állomásparancsnoksághoz szaladt és úgy véresen feljelentett. Mit tehettem mást, a vizsgálat megindítása előtt táviratilag kértem a tartalék-viszonyba való áthelyezésemet...

A szolga jelentette, hogy a tekintetes tanács eskütételre várja a rendőrbiztos urat.

Térváry másnap elutazott; neje nem tartott vele. Komoly beteg, néhány napig még itt marad.

Hivatta Dús Dániel urat. A lovaggá avatott férfiú bekötött homlokkal járkált az utczákon, ennek daczára csak mérsékelt volt a részvét iránta.

Végtelen szerencsésnek érezte magát, hogy kegyes urnőjének szolgálatot tehet, ki nem igen tulságos követelményeket támasztott buzgósága, készsége iránt.

Azt a kötelességet rótt rá, hogy óráról órára tudja meg: milyen természetű és lefolyású a főmérnök betegsége? Állandó-e a veszély vagy tartós javulás mutatkozik? Ha igaz, hogy tüdőgyulladásban szenved, emelkedik-e a láz, fogy-e vagy stagnál az életerő? Továbbá: ki ápolja, ki gondozza, ki van állandóan mellette? Bocsátanak-e hozzá látogatókat, idegeneket, vagy rokonokat?

Dániel ur alapos kutatásból eredő hírei csak egy hosszú, kínos hét után váltak kedvezőké. A báróné is jobban érezte magát ekkor, de még mindig oly gyöngé volt, hogy az elutazástól visszariadt.

Ujabb, határozottabb megbízásokat adott az ispánnak.

- Meg kell tudnia, hogy kik a rendes látogatói. Hányszor megy napjában az orvos, s a felesége eltávozik-e a beteg ágya mellől? Meg van-e neki engedve az írás, olvasás?

A válaszszal nem volt meglegedve. Ki nem állhatja a gyámoltalan, ügyetlen embereket. Feltette magában: ő is mindent elkövet, hogy tudvágyát, kíváncsiságát kielégítse.

Midőn beesteledett, egyedül, feltűnés nélkül elhagyta lakását. Arczára vonva kalapja sűrű fátyolát, bő köpenyt öltött, kendőbe burkolózott, nehogy felismerjék. Besiette a néptelen utcákat, félvárosrészt megkerült, hogy ha netán valaki követné, félrevezesse. Mikor aztán Elek lakásához ért, a kerítés mellé huzódott, annak a hasadékaiban leselkedett, ha talán a lábbadozó kedves beteget az udvarban, az ablaknál megláthatná.

Az ablakok világosak, - de csendes, kihalt az egész épület.

Hiába mesterkél, hasztalan töpreng, nem talál módot, tervet rá, hogy a lakásba juthasson. A kiutasítás szégyene menten megölné. Álruhára gondolt: de az is kivihetetlen. Nem tud tovább tünni, lehetetlen elbirni ennyi szenvedést!

Három hét telt el így, fokozatos vágygyal, emésztő, panaszos szenvedéllyel. A városban nem lakhatott tovább egyedül: anyja erőlyesen sürgette a hazatértét. A báró is sűrűn tudakozódik utána. Cselekednie kellett valamit.

Levelet irt tehát: szerelmes szívének mély gyásza sugalmazta annak sorait, betűit. Megint csak az ispánra szorult; keményen ráparancsolt, hogy ha életveszéllyel is, de Eleknek kézbesítse.

Az ispán nem hagyta a bárónét sokáig kétségben. Hamarabb megjött, mint várhatta volna. Lelkendezve számolt be a küldetése pompás eredményével.

- A cseléd-től tudtam meg, hogy a főmérnök már járkálhat is: neje karján rövid sétát tesz a kertben. A kert alján félig kiszáradt tanka van, a kerítés hézagosa, arra kevesen járnak, itt lehetett csak leselkednem. Egyszerre azt láttam, hogy neje, ki sokkal betegbbnek látszik férjénél, magára hagyta. Ezt az alkalmat nem szalaszthattam el. Fölkapaszkodva a kerítés párkányáig, hogy megláthatott: a levelet a lába elé dobtam. A »báróné küldi« mondtam csendesen. Ő némi erőlködéssel lehajolt, felemelte, hévvel megcsókolta, s mert lépteket hallott, elrejtette...

Másnap Térváryné már nem volt a városban.

Ezalatt a hatóság minden intézkedést megtett, hogy a karanteni pusztát, immár jogos tulajdonát, birtokába vehesse. A fővárosi pénzügyi letiltó táviratát az ügyészség elhamarkodott kapcsolásnak minősítette. A bíróság törvényes végzése nélkül erről szó sem lehet. Míg azt az intézet felmutathatja, az elsőbbségi jog Morotvay Regina javára, a hozomány erejéig biztosítva lesz.

A hatóság rendelkezéseit már ki is hirdették a telepen. A bérlők az aratás végéig, az élet betakarításáig maradhatnak a helyükön. Akkor aztán el kell költözködniük. Hogy hová: van elég idő még arról gondolkodni!

Kijelölték a város legszegényebb sorsu földművelői közül az új telepeseket is. A háromszáz telekért legalább is ezren folyamodtak.

A városi tanácsnok új üzem- és gazdasági tervet állapított meg. A pusztá felét legelőnek használják, hogy lendüljön fel régi hírére a marhatenyésztés. Egy részét befásítják, csak a kisebb részt adják szántás-vetésre haszonbérbe.

A telepen két uradalmi épület van: a gyönyörű iskola és a nagy-korcsma. A rendőrség feladata, hogy a mostani lakosok távozásával, mindkettő épen, sértetlen maradjon. A saját épületeikkel tehetnek, amit akarnak, mérsékelt árért a városnak, vagy a jövevényeknek eladhatják.

Ezeket a rendeleteket és intézkedéseket egymásután három vasárnapon az iskola előtt dobszó mellett hirdették ki az egybegyűlt népnek. Egyetlen zugolódó, békétlen vagy panaszos hang nem hallatszott. Nem zajongott a tömeg: mint egy elháríthatlan csapást fogadta mindenki.

Terbe Oszkár itt szerepelt először hivatalos minőségében. Az ő imponáló megjelenésének, a lovas pusztázók katonás föllépésének tulajdonította a nagy hallgatást, bámulatos csendességet. Nagyban kérkedett vele, noha Erzsike váltig csitította.

- A térvári uradalom földje ez, hol a városi rendőrségnek csak akkor van joga megjelenni, hatalmát gyakorolni, ha mi innét eltávoztunk és az átadás végleg megtörtént.

- Te hozzám jössz, nálam maradsz! De hát ez a szegény, megcsalatott nép hol hajtja le a fejét, hol talál menhelyet?

- A kincstár könyörült meg rajtuk. A kulai pusztákon jelölt ki az ispánság helyet számukra. Csakhogy épület, hajlék nélkül szomorú télnek néznek elébe...

- Hiszed, hogy rendben történik meg az ünnepélyes átadás, az elköltözés?

- Mit tehet ez a szegény, fegyvertelen nép a hatalom, a puskák, szuronyok ellen? Az csak sirni, panaszkodni meg sóhajtozni tud.

A körülményekkel és viszonyokkal ismeretlen újdonsült rendőrkapitány, ki egyoldalú katonai nevelésben részesült, aki a nép érzelem- és lelki világát az újoncz-anyagból ítéli meg, rózsás jelentést küldött be a tanácsnak.

Azt írta: hogy a telep lakosságának elkeseredéséről, lázongó zúgolódásáról, bosszujáról lábra kapott híresztelések mesészerű ijesztgetések! Mint személyesen meggyőződött, nem lesz szükség különös elővigyázatra, vagy kemény rendszabályra.

Csak bánni kell tudni a néppel. Jámbor, türelmes igavonó az!

XIV.

Az évszázados térvári uradalom értékes gyöngyét képező szép karantai pusztának a város tulajdonába való végleges átadására a tanács az augusztusi első napok egyikét tűzte ki. A melyik makacs bérlő ekkorra be nem végezte az aratást: őszi esőzésig sem készül el azzal.

A nevezetes aktust, mint a város polgárai szorgalmának és vagyoni gyarapodásának biztató jelenségét, maradandó becsü és emlékü ünnepséggel fogják egybekapcsolni. Ritkán történik ilyen alkalom: méltó a megörökítésre!

Testületileg kivonul a tanács, s a köztörvényhatóság számos jeles tagja. Az ünnepi beszédet, mely egyszersmind az eltávozók erényeinek, érdemeinek elismerője, a béke és megnyugvás ígéje, hirdetője, legyen, az elismert jeles szónok, a súlyos betegségből alig kiépült Csengelei Elek városi főmérnök tartja meg.

Az ünnepélynek kétségtelenül a legkiemelkedőbb mozzanata lesz: midőn beszéd közben az átvétel napját arany-betűkkel megörökítő márványtáblát helyeznek az iskola falába. Utána társas vacsora lesz, az iskola udvarán felállított sátor alatt, melyre a telep volt gazdái közül többeket meghivnak.

A tisztelet és figyelem első sorban megköveteli, hogy a volt tulajdonos: Térváry báró és neje az ünnepélyre meghivassék. Legalább az egyiknek a megjelenése a küldisz emelése céljából is felettebb kívánatos volna!

Ebben az értelemben szerkesztetett meg az udvarias, választékos hangú felszólítás, melyre nem sokáig késett a válasz. A báró felelt, hogy emberi számítás szerint az ünnepélyről nem fognak elmaradni.

Erre a nemes tanács rögtön kiutalványozott még tizezer forintot és Térvárynak elküldte. A részletfizetés terminusa ugyan csak az átiratás után válik esedékessé: ám hadd érezze a volt földesur, hogy előzékeny, gavallér emberekkel van dolga.

Elek készséggel elfogadta a megbízatást, az ünnepély intézkedéseit. A védtöltés kiépítésére szükséges munkálatokat egy bizottság vette tőle át: a mely az ő félben hagyott dolgait is elvégezte. Méltányos tehát, hogy ebben az esetben mindent ő vállaljon magára.

Pedig most sem egészséges. A rettentő átfázás kétszer megújuló tüdőlobbal gyötörte. Erőteljes szervezete, a kifogástalan gondos ápolás visszahozta a sir széléről. Vigyáznia kell. El van tiltva a szellemi munkától, a legkisebb izgalomtól.

Állandóan javult, mióta Regina levelét megkapta. Mennyi találékonyságra, ravaszságra volt szüksége, hogy neje vizsga szemei elől elrejtse. Ha néha egyedül hagyták, elővette a rejtett helyről, százszor átolvasta, szívéhez szorította.

Emlékezetébe vésődött, kitörülhetetlen minden szava, betűje.

»Gyógyulj meg én egyetlenem! Nyerd vissza erődet, hogy boldogithass; védelmezz, oltalmaz: hogy a jövő rózsás fénye, mennyei öröm virradjon még egyszer reánk.«

Hát még ott, ahol kitartásra, küzdelemre bátorítja, mily lelkesítően hangzik.

»Szemben fogsz állni férjemmel: értem kell küzdened. Istenítélet lesz az! Ölő fegyver mind kettőtök kezében; gyűlölet a szemekben, bátorság a szívben... de ha van igazság, irgalom az égben, szerencse a földön: te lész a győztes!«

Csengeleiné százféle biztos jelenségből, szóból, cselekedetből tapasztalhatta, hogy férje teljesen meghidegült iránta. Különösen az ákáczosban történt találkozás óta. Kárhóztatta önmagát,

amért e dőre tett elkövetésében nagybátyjára hallgatott; hogy féltékenységevel eljátszotta azt is, amit türelemmel megmenthetett volna!

Már magában véve a súlyosabb természetű, tartós betegség, (jó annak, ki meg nem próbálta!) kiállhatatlanná, kellemetlenné teszi a szenvedőt. Hátha még ehhez nagyfoku ingerlékenység járul?

Nincs az az angyali jóság, mely végig kitartsa.

Csengeleiné a hitvesi kötelesség önfeláldozásával ápolta férjét. Szerette... s a szerelem minden nyilvánulása magasztos, sőt a vétke is többé-kevésbé erény. De ha olykor valami csekélységben megkésett, s valami ártatlan, kisebb látszólagos mulasztást követett el: durván, kiméletlenül rátámadt.

Be sokszor keseregve jött el az ágyától!

Az átadás előtt való nap délelőttjén Elek a karantai telepre készült, hogy az ünnepély kíváncsatos előkészületeit foganatosítsa.

Közvetlen az elindulás előtt levelet kapott Térvárynétól. Tudatja (milyen virágos stílusban!) hogy a pusztára az ünnepély előtt egy nappal egyedül érkezik. A báró csak másnap követheti.

Elek elfojtotta örömét, míg attól tarthatott, hogy kedélyének eme átváltozását valaki tán meg is figyelhetné. Az uton azonban egészen neki adta magát az örömnek, mit csak az ittasult képzelet teremthet.

Dalolt, füttyörészett: sűrűn igazgatta a bajuszát, kalapját. Tetszelgett önmaga előtt, majd a kocsist nógatta, hogy ne pihentesse az ostorát.

Ha csak átrepülhetné ezt a napsugaras fényben uszó tájat!

A telepen nem a legvigabb kép fogadta.

Szegényes butorokkal, ágyneműekkel, házi- és gazdasági eszközökkel megrakott szekerek indultak ki az egyes udvarokból, s az utca végén levő kaszálón rendben sorakoztak.

- Hurczolkodik a nép! mondta Eleknek az öreg tanító, lehorgasztott fővel, szomorúan. Ma elmennek a gyerekek, az asszonynépség: csak az erős karuak maradnak itt holnapig.

- Milyen az általános hangulat? kérdezte Elek érdeklődéssel.

- Csendben vannak még, noha én bajtól tartok.

- Segitünk a bajukon. Ha ellenkeznek, okoskodnak: a törvény számol le velük.

- Bánják is azok! Azzal érvelnek: hogy a mindentől megfosztott hajléktalannak még zugalódni, haragudni sem szabad!

- Hát mégis terveznek valamit.

- Egy fáj különösen nekik; és csak ebben összpontosul az elégtelenség! Az a bántó, lesújtó, hogy ők mindig igaz szívvél, terített asztallal várták, fogadták a város urait; és most, midőn csak pusztai jóindulatról van szó, nem becsülték őket annyira, hogy egy tenyérnyi földet följánltak volna évi haszonbérbe!

- Hányszor mondtuk, hogy sok a mi szegényünk is! Kevés a föld és sok a nép. Sok a munkáskéz; nincs tér, nincs talaj!

- Akik a mai bérlők helyébe jönnek: szintoly jó, derék családapák, kitartó munkások. Akik csak úgy megszeretik, megbecsülik, megfizetik a tanító urat, mint a távozók!

- Engem? Nem fogunk összekerülni egymással!

- Csak talán nem költözik ezekkel a jöttmentekkel innét?

- Hát a félvilág kincséért elhagyhatnám-e őket? Az én kedves pártfogóimat, barátaimat, akik fogyatékos tudományom daczára csaknem harmincz évig megélhetést biztosítottak. A gyerekek: kiket az ábéczére oktattam, írni tanítottam, ma meglett emberek. A leányok, kiknek szent ígéket magyaráztam: ma boldog családanyák. Össze vagyok velük forrva véremmel, szivemmel! Az övék vagyok! Velük éhezek, velük sirok: de velök is maradok.

- Az öreget nem a vándorbot, de pihenés illeti.

- A pihenés nem munka, s e nélkül nincs élet. Majd előlről kezdjük az új telepen s folytatjuk, amíg ki nem dülök. Majd elásnak valahol. Ostoba, ki többet vár, vagy szebbet remél!

Pusztai bölcselkedés, melyben mégis sok az igazság. Ki tanította rá? Az élet, ez a legokosabb professzor. Nem megy az tanácsért máshova, ki hozzá járt iskolába!

Kinyitatta a báró szobáját. Ki kell szellőztetni, rendbe hozni szaporán, mert a báróné megérkezik.

A tanító elszörnyűködött:

- Ide jön, a farkasverembe, mely körül száz ellenség ólálkodik. Esdve kérem, akadályozza meg ezt, ha még lehetséges. Menjen elébe a vasúthoz, vegye rá, hogy forduljon vissza, ne kívánja még a levegőjét sem ennek a környéknek, hol ég, forrong a füst is.

- Alattomos lázadás, vagy nyílt erőszak készül? Miért titkolja? Ma még segíthetünk. Egy század katonaság, az összpontosított lovasrendőrség majd lelöhasztja marakodó kedvüket.

Itt a nagy hang nem használ. Enyhébben folytatta:

- Hát kire haragusznak ezek a jó emberek voltaképpen? Mi a sérelmük, hogy nem akarnak a sorsukba beletörődni?

Háromszor is ismételte e kérdést, de a tanító hallgatott.

- Édes barátom! maga egy derék, okos ember: aki hátralevő napjait szegényes nyugalomban, szabadon akarja leélni. Ha a közrend és biztosság elleni merényletről értesül s azt eltitkolja, bűnrészessé válik! Börtönbe kerül, arra esküszöm!

- A fenyegetés nem ijeszt meg, hiszen úgy sem titkolom el, amit elmondhatok. Jószántomból teszem. Gyűlölik a földesurat, mert soha sem mert előttük határozottan nyilatkozni, kérésükre kitérően felelt s az utolsó perczig kétségben hagyta őket. Átkozzák a bárónét, mert ő az, aki a pusztát a város kezére játszotta. Szidják a városi tanácsot, akiben nincs emberiség, nincs jóindulat.

- Ellenünk törnek? kérdezte Elek komolyan megrettenve.

- Gyanitom... siránkozott az öreg. Folyton gyüleseznek, tanakodnak, boszu, megtorlás a szájon. Engem kiközösítettek, mert figyelmeztettem őket meggondolatlanságuk következményeire.

- Én is a begyükben vagyok?

- Amennyiben hogy a tanács tagjai közé tartoznék.

Ebből aztán Elek érthetett. De feltámadt benne a dacz, mely a bátor szívet tétováznai sem engedi. Személyes meggyőződést szerez magának. Ő a hatóság megbízottja, az ünnepély rendezője: megfusson, gyáván visszavonuljon, mert a tanító talán ördögöt festett a falra, elejtett szóban is veszélyt keres. Meg kell tudnia mindent, hogy a szerint intézkedhessék.

A szekér-sor felé iparkodott. Egyszerre csak egy csinos paraszt leány szegődött hozzá.

Ünneplőbe volt öltözve a karantai lányok viselete szerint.

Kopogott a piros csizma, suhogva vágódott a karton szoknya: mosolygott az ajka, teli ábrázata, két fekete szeme. Szél himbálta a pántlikába fűzött vastag hajfonatot; lengett, szinte féloldalra fordult formás alakja, pipiskedő lépései nyomán.

- Erzsike! szólt rá Elek kedélyesen; azt hiszi, hogy most is a szinpadon van s engem szemelt ki a hálás publikumnak?

- Hetek óta így járok, úgy megszoktam, mintha más kosztüm nem is lógott volna a nyakamban. Bántotta a nép szemét az uri ruha: hát gondoltam, ne egye a lug tovább a nyakukat. Köztük élek, hozzájuk alkalmazkodom.

- Nagyon szép dolog: csak ne bujtogatná véreit a város, az uradalom ellen!

- Valami ostobaságot elkövettem egyszer, mint tudja, a városi toloncz szobában; meg is szenvedtem érte! Azóta tőlem kifordulhat az egész vidék a sarkából. Szebb elégtételt már nem nyerhettem: Oszkár visszatért hozzám.

(Ha páthosza a szinpadon is ily természetes lett volna!)

- Ha folyton a népe közt forog, velük érintkezik, bármely elrejtett szándékukat ismeri. Való, hogy valamit ellenünk forralnak?

- Megint csak a gyanusítás, melynek ezek az elpusztult emberek állandóan ki vannak téve! Azok hiesztelik ezt, kik érzik, hogy nem az ő részükön van az igazság. Nincs mitől félni. A parasztnak is van annyi esze, hogy nem zudítja nyakára a törvényt; nem tartja oda mellét a szuronynak, a puska golyónak akkor, midőn már rajta az erőszak sem segíthet.

Elek gyanakodva nézte a leányt. Nem ilyen hévvel szól az, aki békét hirdet.

- Panaszuknak sincs értelme, mert nem csináltak rossz cserét. Kitűnő földet kaptak a kincstártól, aránylag olcsó bérért. A szekerek mindjárt indulnak: a férfiak nagyrésze holnapig itt marad, hogy végig nézze az urak mulatságát!

- Ha rajtam állna: elhagynám az egész ceremóniát. Ha pedig, a dekorum kedvéért is el nem halasztható: katonát, rendőrt a hátunk mögé.

Erzsike ijedten kapkodta a fejét.

- Oh csak ezt ne cselekedjék! Minek a békességes türeést sérteni, ingerelni? Jőjjön, nézze végig a szekerek elindulását: abból megítélheti, van-e itt veszély, ellenállás, bűnös szándék, izgága hangulat?

A szekerek rudjai a szentkuthoz vezető utra voltak fordítva; lovak, vagy csenevész ökrök vannak melléjük fogva. Ugy állnak egymás mellett, hogy akadály nélkül egyszerre is indulhatnak. Változatos a terhük, minden rajtuk, ami elvihető. Üres minden ház belseje, leszedvék az ablakok is, vigan sivíthat át rajtuk a szél.

Erzsike elszaladt a házak előtt s bekiáltott az udvarokba. Erre a házbeliek csakhamar az utcára tódultak, apraja, nagyja menetkészen állott.

Először a kis gyerekek, az apróbb leányok váltak ki a tömegből s gomolyogtak elő. Valamennyi kisebb-nagyobb terhet, ruhaneműt, gazdasági, vagy házieszközt: rostát, fazekat, seprűt, ásót, kapát, garabolyt czipelt magával. A nagyobbacska vállán fejfel aláfördítött aprójóság sipákkolt: némelyik egész falka libát, kacsát hajtott maga előtt.

Élénkek, vigak szegények! Mert hiszen nem érzik, nem tudják, hogy egy nagy, gyászos temetésnek ártatlan részesei.

A leányok, eladóvá nőtt hajadonok következtek utánuk. Van ezeknek is terhük elég, csak le ne roskadjanak alatta. Ünneplőjük vastag batyuba kötve a hátukat nyomja: rokka, gúzs, orsó a jobb-csizma, czipő, rojtos papucs a balkézben. Szótlanul, csendben haladnak, mint egy gyászkiséret.

Külön csoportban jöttek mögöttük az asszonyok. Ez a legbusabb, a legszomorubb karaván. A fiatalabb menyecskéknek legféltettebb, legdrágább a terhe: csecsemő magzatát altatja, ringatja, csitítja a karján. Mellettük az öreg szülék, összetöpörödött vénnek meggörnyedve, vagy botra támaszkodva tipegnek: még nem is gyalogoltak, máris elfáradtak, alig várják, hogy elérjék a szekerek vonalát.

A családfők, az emberek, a legények kitolultak a kipusztult házak elébe, hogy végig nézzék, mint indulnak el szeretteik arról a helyről, mely bölcsőjük, hazájuk volt s melynek drága földjét, édes vizét, erdejét, mezejét, hepehupás dombjait nem fogják soha többé látni. Minek bucsuzzanak... holnap rájuk kerül a sor; összetalálkoznak, - az ígért földjén.

Ki volt jelölve mindenkinek a helye. Érettebb gyerekek lesznek a kocsisok. Elöl két legény menetel utmutatónak, utána az apróság halad; aztán a felnőttek a kocsi-oszloppal. Végül a porfelleg, mely elfödi az egész karavánt, betakarja lábaik nyomát s könnyeikkel egyesülve, új barázdát vonnak arcaikon.

Erzsike ott sürgölődött, forgolódott közöttük s midőn látta, hogy az indulást misem akadályozza, elővette fehér keszkenőjét s avval háromszor magasan intett az iskola előtti harangállvány felé.

Az öreg tanító maga állott ott a kötélnél. A másik pillanatban érczes zúgással megkondult a harang.

A déli, esti imának buzgó hirdetője; lefekvésnek, ébredésnek »Ave Máriá«-nak busongó dallama, hirdesd szomoruan, hogy akiknek eddig kongtál, búgtál, idegenbe költöznek, hová a te ércznyelved el nem ér.

Egy öreg anyóka tipegett elő. Reszketve kiáltott:

- Fiaim, gyermekeim! imádkozzunk!

Térdre hullott mindenki. Olyan nagy a csend, hogy ha a szél nem zúgna: a szívnek dobogását is meg lehetne hallani.

Az előbbi hang rákezdte az imát: aki beszélni tud, utána rebeget:

»Isten, édes jó atyánk: hallgasd meg bánatos könyörgésünket! Rád bizzuk magunkat, kérjük szent oltalmadat, hogy tovább is gondunkat viselj. El nem csüggedni, feledni, tünni, hinni és remélni adj erőt; óh jó atyánk; te megvigasztalod a szenvedőt!«

Hangos zokogás fojtotta el a szavakat. Isten veled szép vidék, szent kut, te kicsi temető. Emlékük eleven bánata lesz az utitársuk.

Megmozdult a karaván. A harang még folyton zúgott s egyre hullottak a könnyek.

Az öregasszony, ki az imát mondta, rákezdett arra az ősrégi egyházi énekre: mely minden kiválóbb egyházi szertartásnak, bucsunak, körmenetnek legszebb és legkedveltebb zsolozsmája:

Boldog Asszony anyánk,
Régi nagy patrónánk!
Nagy inségben lévén,
Igy könyörgünk hozzád:
Nyisd fel az egeket
Sok kiáltásunkra,

Anyai palástod
Fordítsd oltalmunkra.
Magyarországról, romlott hazánkról:
Ne felejtkezzél el, szegény magyarokról, árva bujdosókról!

Kevés volt az énekben a harmónia, ám azért Elekre, ki a távozók bucsuját a közelből nézte végig, mély benyomást gyakorolt. Egy elhagyott épület falához támaszkodva nézett utánuk, de hogy milyen nyugtalanító érzés bolygatta meg a lelkét, önmagának sem tudott számot adni róla.

Messziről, a szent-kuti fészület mellől, fülébe zúgott az ének bús refrainje:

Ne felejtkezzél el, szegény magyarokról,
Árva bujdosókról!..

XV.

Elek sokáig elgondolkozott a most lefolyt esemény fölött.

Szereti a népet, ha nem is rajong érte, vonzalma maradandó, mert vérszerint belőle származik. A tulzó követeléseket elítéli: mert régi dolog, hogy a paraszt, a munkás az élő elégtelenség. A mostani esetben sincs a karantaiaknak igazuk: a földesur úgy értékesíti a birtokát, amint saját érdekében célszerűbbnek, hasznot-hozóbbnak tartja. Mért fogadták el a szerződést, mely őket a földtől bármely perczben megfoszthatja?

És mégis: nincs mellettük a jog; egyre hivatkozhatnak csak: ez a méltányosság, mely a jog szigorú mértékét némileg enyhíti! Emberek vagyunk. Hová jut a világ, ha megfosztva ideális románcától, mindenben az önérdék és jog parancsa szerint járunk el, és minél kevesebb cselekvési kört adunk a szívnek.

Kocsirobogásra eszmélt föl; falusi előfogat állt meg a közelben. Térvárynét hozta a vasuti állomástól. Elek oda ugrott, hogy a leszállásnál segítségére legyen. Regina izgatottan hozzáhajolt:

- Lépjen föl, üljön mellém! A báró nyomomban van, sugta, kissé felemelve fátyolát. Halálra üldöz... menekülnöm kell!

Ráparancsolt a kocsisra:

- Látod ott lenn a völgyön túl azt a kis erdőt: az a Tisza partja. Megháromszorozom a díjadat, csak vigy oda minél előbb. Aranyval fizetlek: csak ne kiméld a lovaiddat!

A tulsó soron Erzsike feszelt egy csoport mogorva paraszttól körülvéve.

- Megéreztek a bajt, - kiabált át teli torokkal, azért fordítják vissza a kocsirudat! Megtudták valahonnan, hogy a telepre nem virrad fel többször a nap... elpusztul a fundamentumáig. Kellett ez a jó földesurnak, a kegyes bárónénak.

A lovak vágatni kezdtek, de a zörgést, dübörgést tulharsogta a leány éktelen lármája.

- Maradjon itt, ha mer. Van börtönnek való épület is. Szökik a gyönyörű pár. Isten hírével.

Elek bizonyára kiugrik a kocsiból, ha Regina erővel vissza nem tartja. Most azután a tekinteteik találkoztak. Mézes-mázos szónál, biztató mosolynál többet fejezett ki a két villámló szemsugár.

Átölelték egymást hévvel, szenvedéllyel. A teremtmény által a szívbe oltott minden magasztos érzésnek: a szerelemnek diadala volt ez!

Repült a kocsis, vágattak a lovak, szakadhat az ostor, szétmálhat a kerék: aranyval fizetik a gazdáját... Egyre hullott a csók; arc, ajak, szem, homlok nem maradt tőle szárazon. Ledőlt minden korlát, nincs földi akadály, kölcsönös a jutalom!..

Regina bontakozott ki először az ölelésből.

- Egészséges vagy... felgyógyultál. Az egyszer hát még sem imádkoztam hiába!

- A koporsóban is felélednék, ha te szólnál hozzám!

- Rab voltam anyám házában. Térváry egy órára sem hagyott egyedül. Mellettem töltötte minden idejét; hallgatnom kellett gunyolódását, czudar megjegyzéseit. Ha kifogyott a sértegetésből, téged gyalázott: tudva, hogy ezáltal nekem okoz mérhetlen fájdalmat.

Fejét megint csak az Elek keblére hajtotta. Jó pihenő hely az!

- Vadállati düh fogta el: midőn értesült, hogy életben maradtál. Naponta gyakorolta magát a lövésben, vivásban. Fennen kérkedett, hogy csak a szived akarja a helyéből kimetszeni. De te nyugodtan várod s megszerzed számára azt, mit érdemel: a biztos halált.

Homokos volt az ut, a kocsi lassabban haladt.

- Ugy határozta el, hogy együtt jövünk le az ünnepélyre. De mást gondolt: mesét talált ki, hogy másutt akadt dolga: majd Karantán találkozunk. Akkor irtam a levelet.

- Elmondjam mit irtál, szóról-szóra ismétljem?

- A délutáni vonattal megérkezve, a pályaház előtt levő ezen egyetlen kocsit tüstént lefoglaltam, nehogy valaki megelőzzön. Az előrelátás nem volt fölösleges. Indulás előtt, legnagyobb rémületemre, férjemet pillantottam meg, amint hátraszegzett kezekkel sétált a perronon. Tehát rászédett, cselt vetett. Szabad volt-e meglátnom, bevárnom! Ő észrevett, ezóta nyomunkban van!

Az erdő sarkánál voltak; leszálltak a kocsiról. Regina gazdag jutalmat adott a fuvarosnak, de egyuttal a lelkére kötötte, hogy hollétüket senkinek el ne árulja. Ennek az egyszerű parasztnak, olyan volt a köszönete, hálás tekintete, mely föltétlen bizalmat követelt.

Elek ellenvetés nélkül hódolt Regina akaratának. Nem kérdezte utjuk célját, nem kutatta, mért jöttek ide, avval sem törődik: mi történik ezután. Cselekvési szabadságával, önállóságával, egész lényével most ez a nő rendelkezik. Olyan, mint egy uszó tárgy, mely a víz sodrával halad tovább. Az erdő széle fel volt árkolva. Nevetve segítették át egymást a porhanyós gödrön. Kisebb sűrűségeken áthatolva, füvel vastagon benőtt, göröngyös kocsitra találtak. Hová, merre vezet, egyikük sem bánja.

A kis erdő a Tiszapartot szegélyezi: inkább ákáczos ültetvény. Javában virágzanak a fák, szinte bódító az illatuk. Regina az Elek karjába kapaszkodik, míg fejét a vállára hajtja.

Megkapja érte a jutalmat. Elek karja dereka köré fonódik. Jól eltanulta a repkény szokását. A hosszú erdei sétát, melynek kellemeit a nélkülözhetlen madárdal is szaporította, Regina szakította meg.

- A bűn ösvényén járunk mindketten. Én ugyan nem tehetek szemrehányást magamnak, hogy a karjaidba dőltem. Mert szeretlek! Te sem érezhetsz lelkipurdatást, hogy nődet megcsalod. Mert szeretsz! Mi következik ebből a képtelen, kuszált állapotból?

- Okos, erélyes kibontakozás.

- Ki kezeskedik a sikereért?

- Erőm, tekintélyem, akaratom!

- Meddő munkára pazarolnád ezeket. Én megfejttem e közönségesnek látszó, mégis oly borzasztó talányt. Ugy, amint annak részleteit, álmatlan éjszakákon bölcsekedés, lemondás s egyéb köznapi okoskodások kapcsán megfontoltam. Lehetünk-e egymásé valaha?

- Nem sokára!

- Soha... a reménynek is vége!

Ölébe ejtett kezekkel, lehanyatlott fővel nézett maga elé.

- Nem vizsgálta az egyesülés borzasztó akadályait? Rágondolni is iszonyu! Először meg kell ölnöd a bárót.... azután szívtelenül el kell hagynod a feleségedet!

- Többre is képes leszek érteni!

- Hátha téged terít le a férjem fegyvere, és én elveszett üdvömmel a halálba követlek?

- Az enyészetben fogunk egyesülni!

- Óh ez nem az a kibontakozás, melyet keresek, óhajtok. Pusztulnom kell a föld színéről, az emberek elől, kik többet vétettek ellenem, mint én ő ellenük! Nekem már nincs jogosultságom az élethez: mert létem erkölcsi alapját dultam fel. Mig ismét egymás útjába nem vetett bennünket a körülmények összetalálkozása: a férj neve, társadalmi állása a feledés leplét borította a multra. De utána következett a legnagyobb foku sülyedés.

Csaknem sirva folytatta:

- Elvesztettem a férjem becsülését, a világ tiszteletét - s ne tagadd, - rokonszenvedet, mely csak addig kísért, mig megvolt köztünk a messzeség. Ezeknek az árán szereztem meg e pillanatnyi boldogságot, mely szivednek ismét a társává, részesévé avatott. Mi vár reám ezután? Kitegyem magamat egy újabb megaláztatásnak, a meghurczolásnak? Tovább éljem a gyötrelmek perceit, a megváltás hite, reménye nélkül? Inkább ezerszeres halált: mint ilyen életet!

A sebzett léleknek álmairól, ábrándjairól való szomorú lemondás volt ez!

- Tulszigorúan ítélsz önmagad fölül s vigasz nélkül valónak látod a helyzetet. Amely perczben óhajtod, veled együtt halok: de miért feladni a végső küzdelmet? Sorsod az enyémhez fűtöd: akkor dobnád el a jutalmát, midőn oly sok küzködés, vergődés után hozzá jutottál? A veszély csak a gyengéket csüggeszti, de engem kitartásra lelkesít. Bizzál bennem! Hévvél megölelte, mintha attól félne, hogy elveszti. A bárónét látszólag lecsöndesítették ezek az önérzetes szavak. A külszin, ez a mesterséges burok, arra való, hogy a belső indulatokat elfödje.

Addig jártak, keltek, amig az erdőt keresztbe átszelő irtáshoz értek. Jobbról, pár lépésre volt a folyó piros-bogyós cserjékkel övezett meredek partja; balról az irtás szélességében a mező, azontul az emelkedésen épült karantai telep látszott.

Eleknek nagyon tetszett a verőfényes tájkép, de Reginának másfelé volt a figyelme. Egyszerre megrázkódott.

Az országuton, tán egy puska lövés távolságra, rohanó kocsik közeledik. Egy magas, szikár alak csapkodja a vágató lovakat.

Ugyanekkor vastag füstfelhő támadt a telep fölött. Csakhamar felszökő vérpiros lángok törtek át rajta. Több helyen és irányban ismétlődött ez, mig az ezernyelvű láng összeolvadt a füsttel.

- Felgyújtották a telepet, - mondta Elek komoran. Ez hát, amivel fenyegetőzött Erzsike. Ostobák, a sajátjukat égetik.

- Ne nézzük ezt a szomorú képet! Sóhajtott Regina. És mig Elek karját elkapva, azon iparkodott, hogy a látványtól elfordítsa: az önkivület izgalma ejtette az a tudat: hogy a boszuálló férj mögöttük van már. Közelebbről hallja a kocsizörgést... mindjárt itt lesz, rájuk talál, s ott fognak előtte állni, kitéve dühének védtelenül!

Van még mentség, van szabadulás!

Csak most, ebben az utolsó válságos perczben ne hagyja el az önuralom!

- Menjünk tovább, édes angyalom. Gyönyörű szavaiddal az előbb úgy megvigasztaltál. Hajolj, hozzám, csókold meg ajkamat: oltsd el örök szomját, sorvasztó tüzét.

Fürge mozdulattal tépte ki magát a gyöngéd ölelésből.

- Elek, édes Elek! Nézd csak azt gömbölyű piros virágot ott, a partszakadás mellett. Vad cserjének soha sem láttam szebb hajtását ennél. Kérlek, tépd le s tüzd a keblemre!

Aggodalmasan tette utána.

- Jól vigyázz, ne hajolj nagyon előre. Halál leselkedik a meredek part alatt. Tüskés a cserje, meg ne sértsd ujjaidat.

Elek a cserjéhez szökött s a part szélére állt. Azon mesterkélte, hogy a virágos ágat, mely a víz fölé benyúlt, elérhesse.

Térváry báróné az égre tekintett. Tiszta volt az, mint a salakjától megszabadult lélek és a megbánás tisztító tüzén finomult öntudat.

- Salve Regina. Suttogta átszellemült arczczal.

Majd villámgyorsan Elek mögé került s teljes erejével nagyot lökött rajta.

Még a csobbanás sem hallatszott fel, ahogy szivetrázó sikkajjal ő is utána ugrott...

A tekintetes városi tanács, a köztörvényhatósági bizottság jelesebb tagjai, s több érdemes vendég, mint disz-bizottság, másnap reggel, a város fogatain, abban a biztos tudatban kocsizott ki a telepre, hogy a tapintatos és leleményes főmérnök a reggeli tekintetében kiváló meglepetésben fogja őket részesíteni.

No hát ebben a hitükben nem is csalódtak. Akkora volt a meglepetés, hogy szinte megszédültek tőle.

A karantai révészek meghozták a híret a főmérnök és Térváry báróné tragédiájának. Az ünnepély előkészületei, a mulató sátor, eszem-iszom helyett, füstölgő rom, üszök mindenütt.

Porrá égett az iskola: a báró szobája drága berendezésével. Csak a harangláb és állvány maradt épen, kőből lévén a matériája.

Pörbe fogták az elvándorolt parasztokat. A kárnak nem akadt gazdája; az eljárást tehát be kellett szüntetni. Hogy valaki mégis megszenvedjen a városi vagyon romlásáért, Terbefalvi Terbe Oszkárt dorgálták meg hivatalosan, hogy pusztai rendőrbiztos és tiszteletbeli alkapitány létére a város épületeire kellőképp nem ügyelt.

Terbe ur aztán erre áperzte kijelentette, hogy ha még akad egy városi, vagy törvényszéki eleven ur, aki az ő hites feleségét, Bádi Erzsikét, a székháti színház egykori naiváját a karantai gyujtogatás tárgyában tanuvallomásra czitálja s ez által jó híret meghurczolja, keresztfiának avatja föl, mint annak idején Dús Dániel urat.

A pusztá ma is a városé: saját fiai nyomorognak rajta, amíg - mint a jelek mutatják - idegen kézbe kerül. Akkor aztán ezek is költözködhetnek, kereshetnek más otthont, mint lombhulláskor a lég bolygó vándorai.

VÉGE.